

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Jurgita Buziūtė

magistro studijų programos Edukologija
(specializacija – vaiko teisių apsaugos vadyba)
II kurso studentė

**MOKYKLOS VAIDMUO FORMUOJANT PAAUGLIŲ SAUGŲ
INTERNETO VARTOJIMĄ**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė:
Doc. dr. R. Bakutytė

Šiauliai, 2010

Darbas originalus Jurgita Buziūtė

Turinys

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
ĮVADAS	5
1. TEORINIAI SAUGAUS INTERNETO VARTOJIMO IR SAUGAUS INTERNETO VARTOTOJO UGDYMO PAAUGLYSTĖJE ASPEKTAI	9
1.1. Saugaus interneto samprata, jo reikšmė paaugliui.....	9
1.2. Paauglių naudojimosi internetu ypatumai	14
1.2.1. Paauglių lankomiausių internetinių svetainių, žaidimų ir socialinių tinklų pranašumai bei grėsmės asmenybės plėtotei.....	16
1.3. Mokyklos vaidmuo, ugdant mokinių požiūrį į saugų interneto vartojimą	21
2. MOKYKLOS VAIDMUO FORMUOJANT PAAUGLIŲ SAUGAUS INTERNETO VARTOJIMĄ: EMPIRINIS TYRIMAS	36
2.1. Tyrimo imtis, eiga, etika.....	36
2.2. Paauglių lankymosi internete charakteristika tėvų, pedagogų ir vaikų požiūriu.....	39
2.3. Pedagogų, tėvų bei vaikų nuomonė apie interneto svarbą ir neigiamą įtaką paauglių psichiniam ir fiziniam vystymuisi	47
2.4. Saugaus interneto vartotojo ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje	52
IŠVADOS	67
REKOMENDACIJOS	70
LITERATŪRA	71
PRIEDAI	77

SANTRAUKA

MOKYKLOS VAIDMUO FORMUOJANT PAAUGLIŲ SAUGŲ INTERNETO VARTOJIMĄ

Magistro darbas

Darbo aktualumas. Tiek lietuvių (Šurkutė, 2007, Navaitis, 2007, 2009, Valickas, 2003, Civilka, Lamanauskas, Osintaitė ir kt., 2004, Šaparnytė, 2007), tiek užsienio šalių (Duran, 2003, Butler, Kraut, 2002, Berns, 2008, Kutner, Olson, 2008, Giddens, 2005, Münsterer, 2010, She, 2004) mokslininkai akcentuoja, interneto svarbą paauglio kasdienybėje bei pabrėžia, kad kiekvienas internautas virtualioje erdvėje privalo būti budrus ir atkreipti dėmesį į slypinčius pavojus. Saugus internetas – tai žinojimas ir supratimas, kokios galimybės bei grėsmės slypi virtualioje erdvėje, o susidūrus su problemomis, kur galima kreiptis ir kas padės spręsti sunkumus. Viena iš pagrindinių institucijų, galinčių ugdyti paauglių saugų interneto vartojimą yra mokyklą.

Tyrimo objektas. Paauglių saugaus interneto vartojimo ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje.

Tyrimo tikslas: teoriškai pagrįsti ir empiriškai ištirti mokyklos vaidmenį formuojant paauglių saugų interneto vartojimą.

Hipotezė: tikėtina, kad paaugliai yra intensyvūs interneto vartotojai, paaugliai suvokia interneto pavojus ir saugiai naudojami internetu bei mokykloje kryptingai organizuojamas saugaus interneto vartotojų ugdymas.

Tyrimo metodai: teoriniai (mokslinės literatūros analizė), empiriniai (anketinės mokytojų, tėvų ir 7 – 8 klasių moksleivių apklausa), statistiniai (tyrimo duomenų aprašomoji bei koreliacinė analizė).

Tyrimo rezultatai. Tyrimo metu tikrinant tyrimo hipotezes nustatyta:

1. paaugliai yra intensyvūs interneto vartotojai, kurie naršo kasdien po daugiau nei valandą. Dažniausiai lankomasi egocentriniuose tinklalapiuose ir dalijimosi informacija svetainėse, kuriose bendraujama, aptariami vaidmeniniai ar loginiai žaidimai bei dalijamasi dienos įspūdžiais.

2. tėvų, mokytojų ir mokinių nuomone, paaugliai tik iš dalies suvokia interneto pavojus. Dažniausiai pabrėžiama, kad su internetiniais pavojais susiduria retai arba visiškai nesusiduria.

3. nustatyta, jog iš dalies mokykloje organizuojamas saugus interneto vartotojų ugdymas, nes išryškėjo pedagogų nenoras informuoti mokinius ir jų tėvus bei integruoti į įvairius užsiėmimus temas apie saugų interneto vartojimą.

SUMMARY

INFLUENCE OF SCHOOL WITHIN THE FORMATION OF SAFE INTERNET USE FOR TEENAGERS

Master's Degree Work

Relevance of the Work. Lithuanian (Šurkutė, 2007, Navaitis, 2007, 2009, Valickas, 2003, Civilka, Lamanauskas, Osintaitė et al., 2004, Šaparnytė, 2007), as well as foreign (Duran, 2003, Butler, Kraut, 2002, Berns, 2008, Kutner, Olson, 2008, Giddens, 2005, Münsterer, 2010, She, 2004) scientists highlight the importance of internet in everyday life of the teenager and stress that every internet user must be alert within the virtual space and should pay attention to threats. The safe internet is the knowledge and understanding what possibilities as well as threats could be met in virtual space; and in case of problems – where to get help. One of the main institutions, which could contribute to the safe Internet use of teenagers, is the school.

Object of the Research. Educating safe Internet use for teenagers in comprehensive schools.

Aim of the Research: theoretical substantiation and empirical analysis of the role of school within the formation of safe internet use for teenagers.

Hypothesis: teenagers are intensive internet users; teenagers understand threats of the Internet and use Internet safely; school organises the purposeful education for safe Internet use.

Methods of the Research: theoretical (scientific literature analysis), empirical (questionnaire for teachers, parents and children from 7 - 8 forms), statistical (descriptive and correlation analysis of the Research data).

Results of the Research. Analysis of the Research hypothesis revealed that:

1. Teenagers are intensive internet users, who browse every day for over one hour. The most popular are egocentric web-pages and pages for the information exchange, where the communication takes place as well as discussions about games / logical games as well as exchange of impressions, feelings.

2. According to parents, teachers and children, teenagers partially understand threats of the internet. The frequent answer was that they do not face threats or face them rarely.

3. It was defined that the safe internet use is only partially taught in schools, because unwillingness of pedagogues to inform children and their parents about the safe internet use as well as to integrate them into various tasks related to this issue, appeared.

IVADAS

Darbo aktualumas. Individas gyvena moderniam komunikacijos ir besiplečiančios žiniasklaidos pasaulyje, kuri veikia tarptautiniu mastu. Dėl interneto galimybių kiekviename pasaulio krašte gyvenantys asmenys bendrauja, klausosi tos pačios muzikos ar aptarinėja matytus filmus ir pan. Todėl vaikui, ypač paaugliui, internetas tampa socialinio gyvenimo dalimi, kuriame slypi įvairi informacija bei netikėti pavojai. Todėl R. M. Berns (2008) siekia internetą apibūdinti kaip informacijos sandėliu, kuriame reikia būti budriam ir nesiblaškyti.

Lietuvos mokslinėje literatūroje (Šurkutė, 2007, Navaitis, 2007, 2009, Valickas, 2003¹, Civilka, Lamanaukas, Osintaitė ir kt., 2004, Šaparnytė, 2007) patikinama, kad internetas daugumai yra prieinama informacijos skelbimo ir ryšio priemonė, pakeičianti įprastą bendravimą su tolimais/artimais ar mažai pažįstamais žmonėmis bei praplečia turimas žinias. Greta teigiamų dalykų išryškėja pavojų egzistavimas: per dažnas bei neatsargus asmeninių duomenų (šeimos nuotraukų ar video filmų demonstravimas), internete pateiktos informacijos patiklumas, bendravimo socialinėje realioje aplinkoje su žmonėmis silpnėjimas ar net priklausomybės prie interneto stiprėjimas. Interneto pavojų egzistavimui bei pateiktos informacijos suasmeninimui, patiklumui, akcentuojama ir užsienio literatūroje (Duran, 2003, Butler, Kraut, 2002, Berns, 2008, Kutner, Olson, 2008, Giddens, 2005). Daugelis autorių pažymi, kad internetas daugeliui, tiek suaugusiems, tiek paaugliams, praplečia naujų galimybių neišėinant iš namų, tačiau akcentuojama kiekvieno individo atsakomybę dėl pavojų apsisaugojimo. Viena iš pirminių galimybių, V. She (2004) nuomone, virtualioje erdvėje privalu laikytis taisyklių.

Siekiant apsaugoti nepilnamečius nuo neigiamos viešosios informacijos² virtualioje erdvėje vis daugiau ir plačiau kalbama apie saugaus interneto naudojimą(-si). Saugus internetas – pirmiausia yra žinojimas ir supratimas, kokios galimybės, galimos grėsmės slypi virtualiame pasaulyje, o susidūrus su problemomis, kur galima kreiptis ir kas padės spręsti sunkumus. M. Glodas, „Microsoft Lietuva“ direktorius, (2010) teigia, kad atlikto tyrimo duomenys parodė, jog net 85% šalies vaikų internete bendraudami pasako savo vardą, 71% publikuoja asmenines savo ar šeimos nuotraukas, o 44% moksleivių nurodo mokyklos pavadinimą. Minėtasis autorius patikina, kad viena prioritetinių sričių – tai pačio vaiko sąmoningumas ir sukauptos žinios.

Paaugliai – visuomenės dalis, kuriai privalu užtikrinti ir sudaryti galimybes naudotis internetu, tačiau labai svarbu suteikti preliminarias žinias apie saugią bei rizikingą informaciją

¹ Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas, tarptautinė konferencija. (2003). Vilnius, 2003 m. gruodžio 5 – 6 d.

² LR Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymas, 2002 m. rugsėjo 10 d. Nr. IX-1067 Vilnius.

virtualiame pasaulyje. Todėl mokykla – tai viena iš pirmųjų socialinių institucijų, kurioje specialistai sąveikaudami su vaiku bei jų tėvais gali padėti ir plėsti apsisaugojimo būdus bei įgūdžius per pokalbius, mokyklose organizuojamus renginius, įsitraukdami į visos šalies mastu vykdomas programas, tokias kaip pvz. „Saugesnis internetas LT“, taip pat platinant metodinę literatūrą bei ugdomajame procese taikant kitas prevencines priemones.

Daugelyje valstybių, tarp jų ir Lietuvos Respublikoje (toliau LR), informaciją internete siekiama kontroliuoti teisės aktais. Vienas iš pagrindinių dokumentų – Visuomenės informavimo įstatymas (2006 m. liepos 11 d. Nr. X-752 Vilnius), kurio 3 straipsnyje nusakoma, jog skelbiamai bet kokiai informacijai taikomi visuomenės informavimo principai. Informaciją virtualioje erdvėje reglamentuoja ir kiti įstatymai, tokiu kaip LR Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymas (2002 m. rugsėjo 10 d. Nr. IX-1067, Vilnius), nustatantis viešosios informacijos, kuri daro nepilnamečiams neigiamą poveikį, kriterijus bei apibrėžia kokia informacija ribojama, o kokia draudžiama. Taip pat LR Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas (1996 m. birželio 11 d. Nr. I-1374, Vilnius), LR Reklamos įstatymas (2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1871 Vilnius), kur pastarajame nustatoma reklamos naudojimo reikalavimai, reklaminės veiklos subjektų atsakomybė bei reklamos naudojimo kontrolės teisiniai pagrindai. Be išvardintų įstatymų LR veikia daugiau įstatyminių dokumentų.

Problema. Šiuolaikinėje visuomenėje internetas – tai pagrindinė priemonė, kurios dėka paaugliai gali naršyti po įvairius tinklalapius ar bendrauti su kitais asmenimis iš viso pasaulio neišeidami iš namų. Virtuali erdvė atveria pavojų egzistavimą, kurių buvo ir dar ilgai bus. Tačiau kiekvienas turi būti atsakingas už savo ir šalia esančių asmenų saugumą. Paaugliams labai svarbu laiku suteikti informacijos apie grėsmes internete. Dažnai nutinka taip, kad patys suaugusieji (tėvai ir pedagogai) nežino, kaip pradėti gvildinti šią problemą, pasitelkiant tinkamiausius saugos būdus ir kaip apsisaugoti nuo neigiamos viešosios informacijos (smurto, priekabiavimo, patyčių). Todėl neįvertintas mokyklos vaidmuo formuojant paauglių suvokimą apie saugų interneto vartojimą. Šiame kontekste galima formuluoti **tyrimo probleminius klausimus** - kaip intensyviai ir saugiai paaugliai naršo internete; kaip pedagogai, vaikai bei jų tėvai, supranta interneto svarbą ir neigiamą įtaką paauglių fiziniam ir psichiniam vystymui; kaip mokykla ugdo saugaus interneto vartotoją?

Tyrimo objektas. Paauglių saugaus interneto vartojimo ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje.

Tyrimo hipotezė: tikėtina, kad:

- paaugliai yra intensyviūs interneto vartotojai, besilankantys įvairaus pobūdžio tinklalapiuose;
- paaugliai suvokia interneto pavojus ir saugiai naudojami internetu;

- mokykloje kryptingai organizuojamas saugaus interneto vartotojų ugdymas.

Tyrimo tikslas: teoriškai pagrįsti ir empiriškai ištirti mokyklos vaidmenį formuojant paauglių saugų interneto vartojimą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti pedagoginę, psichologinę ir mokslinę – metodinę literatūrą apie paauglių saugaus interneto vartojimą mokyklose.
2. Išsiaiškinti LR dokumentuose, reglamentuojančiuose visuomenės informavimo sritį, saugaus interneto vartojimo prielaidas;
3. Empiriškai ištirti (taikant kiekybinio tyrimo metodą – moksleivių, mokytojų, tėvelių anketinę apklausą) respondentų nuomonę apie SI vartojimą.
4. Išsiaiškinti, kokios mokyklose vykdomos prevencinės programos ir/ar naudojamos priemonės, įtakančios saugų interneto vartojimą;

Tyrimo metodologinės nuostatos. Atliktas tyrimas yra grindžiamas šiomis metodologinėmis idėjomis:

- *Humanistinio ugdymo koncepcija*, kuri akcentuoja žmogaus laisvę, laisva valia reikštis. C. Rodžerso teigimu mokyklos tikslas - padėti jaunam žmogui tapti visiškai funkcionuojančia asmenybe bei atskleisti jame glūdinčias vidines galimybes. Taip pat humanizmo filosofija yra grindžiama bendradarbiavimu, demokratiniu stiliumi ugdymo procese ir žmoniškais santykiais. A. Maslow nuomone, jos savęs aktualizavimo poreikis (laisvai augti, tobulėti, visiškai atskleisti savo galimybes) yra poreikių hierarchijos aukščiausias taškas.

- *Pragmatizmo filosofija*, akcentuojančia ugdymo praktikos neatsiejamumą nuo kasdienio gyvenimo patyrimo bei skatinant kaupti gyvenimiškus potyrius. Mokytojas turi padėti moksleiviams suvokti savo tikruosius interesus, atskleisti tikruosius poreikius, kurie susiję su ateities siekiais, taip pat ugdytojas gali padėti mokiniams mokytis spręsti iškilusias problemas. Dž. Diujo manymu, jog mokiniai privalo kaupti ugdymo patirtį, mokantis iš klaidų bei įtvirtinant bent kiek praktikos patvirtintus ugdymo būdus.

Tyrimo metodai.

1. **teoriniai** - mokslinės psichologinės ir metodinės, publicistinės literatūros, internetinės medžiagos, teisės aktų bei dokumentų analizė.
2. **empiriniai** kuriuos sudaro anketinė mokytojų, mokinių ir jų tėvų apklausa.
3. **statistiniai** – tyrimo duomenų aprašomoji bei koreliacinė analizė atlikta naudojant statistinės socialinių mokslų paketas „SPSS 17.0 for Windows“ (Statistical Package for Social Sciences) ir Microsoft Office Excel 2003, kurios padėjo susisteminti informaciją.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Anketinėje apklausoje tyrime iš viso dalyvavo 200 respondentų iš Šiaulių, Raseinių, Kretingos miesto ir rajonų vidurinių, pagrindinių mokyklų.

Apklausta buvo 102, 7 – 8 klasių moksleiviai, 66 įvairių dalykų mokytojai ir 32 moksleivių tėvai. Respondentai atsakinėdami į anketoje pateiktus klausimus, išdėstė savo nuomonę, pastebėjimus apie saugaus interneto vartojimą.

Darbo etapai:

I etapas 2009 m. rugsėjo – 2010 sausio mėn. Formuluojamas temos pavadinimas, numatomi tikslai, uždaviniai

II etapas 2010 vasario – birželio mėn. Mokslinės - metodinės, pedagoginės ir psichologinės literatūros ir dokumentų analizė.

III etapas 2010 m. rugsėjo – lapkričio mėn. Tyrimo instrumento parengimas (anketų kūrimas pedagogams, 7 – 8 klasių moksleiviams ir tėveliams).

IV etapas 2011 m. vasario mėn. Atliekama anketinė mokytojų, moksleivių ir tėvelių anketinė apklausa.

V etapas 2011m. kovo – balandžio mėn. Tyrimo duomenų analizė, rezultatų interpretavimas.

Darbo naujumas ir reikšmingumas. Darbo teorinį reikšmingumą sudaro tai, kad buvo susisteminta informacija apie interneto svarbą ir neigiamą poveikį paauglių psichiniam ir fiziniam vystimuisi. Išsamiau buvo analizuota, kokios prevencinės priemonės vykdomos valstybės ir mokyklos mastu, užtikrinančios paauglių saugesnio interneto vartojimą.

Praktiniu aspektu darbas reikšmingas tuo, kad remiantis atliktu tyrimu yra teikiamos rekomendacijos pedagogams, tėveliams apie tai, kaip turėtų būti kryptingai ugdomas saugaus interneto vartotojas. Taip pat tyrimo metu gauti ir ataskaitoje pateikti duomenys bei interpretacija padės praktikams identifikuoti saugaus interneto vartojimo paauglystėje pagrindines problemas.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro: įvadas, 2 skyriai: teorinė bei praktinė dalys, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas bei priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 9 lentelės, 19 paveikslų. Darbo apimtis 77 psl.

1. TEORINIAI SAUGAUS INTERNETO VARTOJIMO IR SAUGAUS INTERNETO VARTOTOJO UGDYMO PAAUGLYSTĖJE ASPEKTAI

1.1. Saugaus interneto samprata, jo reikšmė paaugliui

Mokslinėje informacinėje literatūroje interneto sąvoka apibrėžiama labai skirtingai. Internetas – tai tarptinkliniai (duomenų) mainai, tarptautinis kompiuterių tinklas, į kurį įeina įvairiose pasaulio šalyse esantys kompiuteriai su juose sukaupta informacija, apie atskiras valstybes, įstaigas, organizacijas ar žymius žmones (Žiniasklaidos enciklopedija, 1997).

A. Giddens (2005) teigia, kad internetas – tai globalus tarpusavyje susijusių kompiuterių tinklas, kuris leidžia pasiekti kiekvienam individui tai, kas vyksta per visą planetą besidriekiančiame tinkle. Tuo tarpu M. Civilka, T.Lamanauskas, G. Osintaitė ir kt. (2004) išskiria, jog internetas gali būti apibūdinamas įvairiai: a) visuma lokalių, regioninių ir nacionalinių kompiuterių tinkle; b) duomenų keitimosi technologija; c) informacinio bendravimo ir žinių sklaidimo priemonė; d) erdvė, neturinti nacionalinių sienų. Taip pat internetas gali būti skirstomas į techninį ir paslaugų lygius. Pirmame lygyje akcentuojama, kad tarpusavyje bendrauja kompiuteriai, antrame – kokias galimybes turi internetu bendraujantys asmenys. Taigi plačiuoju požiūriu internetas gali būti suvokiamas kaip tam tikra žmonių tarpusavio bendravimo priemonių visuma.

Internetas, kaip globalus tinklas, aprėpia daug skirtingų kultūrų bei visą pasaulį: įvairios svetainės, elektroninis paštas, pokalbių ir naujienų tinklapiai. Kitaip tariant, šiuose apibūdinimuose ryšku tai, kad internetas pirmiausia yra traktuojamas kaip informacijos kaupimo ir sklaidos priemonė. Kita vertus, internetas neretai yra apibūdinamas ne tik kaip informacijos kaupimo ir sklaidimo priemonė, bet ir kaip bendravimo priemonė. Kai kurie lietuvių autoriai, kaip A. Žalienė, G. Navaitis (2008)³ patikina, kad internetas – tai erdvė, kurioje galima užmegzti naują pažintį, tai puiki technikos priemonė, palengvinanti informacijos gavimą ir jos apibendrinimą.

L. Dromantienė⁴ (2000) teigia, jog informacijos gausa ir sparčiai besikeičiančios bendravimo technologijos visame pasaulyje sukelia naują industrinę revoliuciją, kur kas

³ Pas psichoterapeutą – dėl interneto. (2008) [Žiūrėta: 2009 – 12 – 12]. Prieiga per internetą: <<http://www.balsas.lt/naujiena/210010/pas-psichoterapeuta-del-interneto>>.

⁴ Jurgaitis D. (Red.) (2000). Informacinės visuomenės formavimas ir etika internete. *Konferencija „Informacinės visuomenės formavimas ir etika internete“*. Šiauliai.

galingesnę nei jos pirmtakės. Tokia revoliucija, paremta informacija, kartu yra ir žmonijos žinių išraiška. Technologinė pažanga suteikia galimybę gaminti, saugoti, atkurti, perteikti informaciją įvairiomis formomis – žodine, rašytine ar vizualine. Šios transformacijos sąlygoja tam tikrus socialinius padarinius, keičia žmonių tarpusavio santykių kontekstą, nukreipia visuomeninius gebėjimus ir galią nauja kryptimi, kurioje slypi netikėti įvykiai.

A. Juodaitytė, E. Šaparnytė (2008), remdamosios mokslininkais Turkle (1995), J. S. Brown, P. Duguid (2004), akcentuoja, kad vaikai, kurie naudojami kompiuteriu, kaip komunikacine technologija, plečia savo komunikavimo galimybes bei tampa mobilūs. Komunikacinis mobilumas šiuolaikiniams moksleiviui garantuoja virtualioje erdvėje „keliauti po visą pasaulį“, nepaisant geografinių, fizinių suvaržymų ar asmeninių trikdžių (pvz., sveikatos problemų ar užimtumo). Internetas – tai taip pat puiki erdvė, kurioje galima labai greitai surasti reikiamą informaciją, sudaro sąlygas tobulinti įgūdžius dirbant su šiuolaikinėmis technologijomis. Interneto galimybės gali turėti teigiamų pranašumų. Šiuolaikiniame pasaulyje paaugliams jis yra reikalingas, nes padeda vystytis ir užtikrina normalius socialinius ryšius ateityje, kurių labai prireiks, kai toks žmogus užaugs. Be to E. Šaparnytė (2007) akcentuoja, kad egzistuoja dar vienas svarbus prieigos prie elektroninės informacijos bruožas. Naudojimasis internetu atveria vaikams (tuo tarpu ir paaugliams) naujų prieigų prie informacinės įvairovės galimybių. Paaugliai, kurie ypač aktyviai naudojami internetu, vienu metu gauna kelias naudas: 1) jie įsisavina naudojimosi kompiuteriu abėcėlę; 2) padidina išprusimo lygį, 3) savarankiškai surasta informacija ilgiau lieka atmintyje.

Dauguma sociologų, pvz. A. Giddens (2005), R. Berns (2008), psichologų, pvz., L. Kutner ir Ch. K. Olson (2008) bei pedagogų, pvz. N. Nekrasova ir Z. Nekrasova (2008), pritaria, kad internetas yra informacijos skelbimo ir ryšio priemonė, kurios dėka paaugliai ne tik gauna, bet ir gali pateikti savo informaciją. Internetas praplečia bendravimo ir pažinčių akiratį, tačiau egzistuoja galimybė, kada naudojantis interneto patogumais, galima supainioti darbą ir asmeninį gyvenimą. Dėl šių priežasčių iškyla pavojus, kad nebus pastebimos grėsmės.

Taip pat E. Šaparnytė (2007), remdamasi užsienio autorių (Tomlison, 2002, Brown, Duguid, 2004, Gibret., Chandler ir kt.) patirtimi, patikina, kad internetas tampa populiariausias, nes vaikams ir suaugusiesiems atveria naujų galimybių gauti informacijos iš įvairių šaltinių. Tačiau suaugusiesiems nurodomi tam tikri privalumai, kuriais gali naudotis šiuolaikiniai paaugliai:

- visų pirma, internetas pateikia milžinišką kiekį duomenų, programų, dokumentų ir kitos informacijos bei skatina vaikus naudotis asmeniniu kompiuteriu;

- kompiuteris – vaikų prieigos prie elektroninių informacijos šaltinių priemonė, skatinanti veiksmingiau atlikti įvairias informacijos apdorojimo procedūras (gavimo, analizės, perdavimo);

- populiariausia interneto paslauga – žiniatinklis WWW (World Wide Web), leidžiantis vaikams naudotis įvairiapusiška, svarbia jų mokymui(-si), savišvietai ar pramogoms informacija. Naudojamos įvairios informacijos paieškos sistemos, pvz. Yahoo!, Alta Vista, Lycos, google.

Vis dėl to dažnas kompiuterio ir interneto naudojimas teikia ne tik privalumus, bet ir didelę žalą. Todėl iškyla saugaus interneto vartojimo problema, kuri susijusi su atsakymo į klausimą – kaip apsaugoti save ir savo artimuosius. Šią problemą grindžia įvairių mokslo sričių tyrinėjimai.

A. Žalienenė, G. Navaitis (2008) patikina, kad internetas gali tapti ir silpnės psichikos žmonių susirgimo priežastimi. Internete glūdi įvairios naudingos ar pavojingos informacijos, kurią kiekvienas individas privalo pasirinkti saugią ir tinkamą.

Nuolatinis naršymas po internetą paaugliams išvysto bendravimo bei bendradarbiavimo sunkumus su bendraamžiais ar suaugusiais. Pastarieji dar labiau įtakoja, kad žmogus jaučiasi bailus ir vengiantis naujų pažinčių realioje socialinėje aplinkoje, vienišas ir išgyvenantis meilės ar neapykantos jausmus. Todėl internete slypintiems **pavojams** imliausi yra vaikai, smalsiausi - paaugliai. Remiantis sociologų L. Kutner ir Ch. K. Olson (2008) R. Berns (2008), K. Levanaitės (2009), pedagogių A. Petruševičienės, J. Grigalienės (2010), psichologų L. Bulotaitės (2009), N. Bagdonaitė (2010) ir kt. autorių darbo patirtimi, internetiniai pavojai, kurie įtakoja paauglio fizinei, psichinei ir socialinei sveikatai, gali būti klasifikuojami į tam tikras grupes:

- **Fizinis užpuolimas** – jo tikimybė nėra didelė, tačiau pavojus sukelti grėsmę savo ar šeimos narių saugumui yra realus, kai vaiko pasitikėjimą pelno internete sutikti nepažįstamieji;

- **Priekabiavimai, patyčios, smurtas ir įžeidinėjimai** – paauglys elektroniniu paštu ar pokalbių interneto svetainėse tuo pačiu metu gali gauti įžeidinėjančias, žeminančias ar agresyvias žinutes. Tokios žinutės gali paveikti nepilnamečio savigarbą.

Žurnalistė I. Saukienė (2009), remdamasi psichologe R. Žukauskiene teigia, kad patyčios – tai bet kokia paviešinta informacija, kuri žemina žmogų. Patyčios gali būti trumpalaikės arba ilgalaikės (pvz. nuotraukos įkėlimas į internetą gali likti ilgai). Elektroninių patyčių problema tarp 13 – 14 metų paauglių yra labai didelė ir pavojinga, nes vaikas paprasčiausiai nemoka ir bijo apsiginti, kai yra žeminamas.

- **Teisinės ir finansinės pasekmės** – paauglys gali pasielgti neteisėtai arba taip, kad jo veiksmai turės finansinių pasekmių, pvz. tėvų kreditinės kortelės duomenų atskleidimas arba kito žmogaus teisių pažeidimas. Todėl labai svarbu mokėti naudotis internetu etiketo – nebūti grubiu, nežeminti kitų, nesielgti egoistiškai.

- **Privatumas** – kiekvienas asmuo turi teisę į privatumą. Visa informacija apie vaiką (vardas, amžius, lankoma mokykla, mėgstami užsiėmimai ar kitų šeimos narių darbinė veikla) saugoma atitinkamose institucijose. Tad norint ja pasinaudoti – būtina susisiekti su vaiko tėvais.

- **Netinkamos viešosios informacijos prieinamumas** – tai seksualinio pobūdžio prievartą ir neapykantą skatinanti informacija, į kurią patys paaugliai gali įsitraukti. Asmens duomenų saugumo svarbą turi suvokti vaikai ir tėvai. Pastarieji moko savo atžalas, kad asmeninę informaciją (vardą, pavardę, asmens kodą) viešai skelbti pavojinga.

- **Narkotinės medžiagos, alkoholis, tabakas** – internetinėse svetainėse galima rasti informacijos, kurioje būtų pasisakoma už šių medžiagų vartojimą. Internete sklaidžiamos žinios, gali patarti, kaip pasigaminti bombą ar nelegaliai įsigyti ginklą.

- **Virtualūs žaidimai bei lošimai.** Internetas gali būti žaidimų erdvė, kurioje paauglys žaidžia įvairius žaidimus tiek savo malonumui, tiek iš pinigų. Kai kurie virtualūs lošimo namai veikia nelegaliai. Tokiuose žaidimuose reikia naudotis kreditinėmis kortelėmis, todėl tikėtina, jog šiais dokumentais gali pasinaudoti piktavališki žmonės. Taip pat populiarėja internetinės parduotuvės, kurių asortimentas labai įvairus ir gausus. Vaikai dažnai gali susigundyti žaidimais ar kitomis patraukliomis prekėmis. Todėl apsipirkinėjant internetinėse parduotuvėse reikalingas vaikų ir tėvų bendradarbiavimas.

- **Interneto ir socialinių tinklų priklausomybė** - tai dar vienas egzistuojantis pavojus kibernetinėje erdvėje. Interneto priklausomybė – tai situacija, kai mes apie nieką kitą negalvojama, niekas kitas nedomina. S. Lukošiuūtė (2009) pabrėžia, kad Lietuvoje internetas ir kompiuteriniai žaidimai yra viena iš naujausių priklausomybių, kuri koreguoja paauglių kasdienybę, laisvalaikį. Minėtajai priklausomybei gydyti stinga literatūros ir žinių, nors ji gali būti konstatuojama kaip sunkiai išgydoma. Kitas autorius R. Berns (2008), nagrinėdamas vaikų ir šeimos socializacijos ypatumus, baiminasi, kad vaikai, kurie ypač yra prisirišę prie interneto gali tapti visiškai atsiskyrėliais, pasirenkantys vienatvę. Pastarasis teiginys nėra visiškai įrodytas, nes autorius daro tik prielaidą, kad kuo daugiau laiko skiriama internetui ar kompiuteriniams žaidimams, tuo mažiau lieka socialinei veiklai.

Priežastys, lemiančios asmenų priklausomybę nuo interneto ar socialinių tinklų, yra įvairios. Žmonės gali jausti priklausomybę todėl, kad išgyveno neapykantos, meilės nusivylimo, nepasitikėjimo savo jėgomis jausmą. Taip pat gali būti, jog būtent virtualioje erdvėje išgyvenami jausmai ar santykiai, kuriuos realybėje buvo sunku užmegzti. Išsivystyti prierašumui labiausiai įtakoja pokalbių svetainės, diskusijų forumai ar net internetiniai virtualūs žaidimai (Duran, 2003).

Priklausomybė nuo interneto vienu autorių yra lyginama su pataloginiu lošimu, kitų – su priklausomybe nuo narkotikų. L. Bulotaitė (2009) teigia, jog tai gali būti ir teigiama, ji labai

priklauso nuo to, kiek interneto naršymas daro žalos žmogaus gyvenimui – ar kyla šeimoje konfliktų, problemų, kiek mokykloje paveikia tarpusavio santykius. Vienas iš svarbiausių ir ryškiausių simptomų – kontrolės praradimas. Asmenys, priklausantys nuo interneto, užsibūna ilgiau tinkle negu buvo suplanavę, nebesugeba planuoti savo laiko. Viso to pasekmė, interneto mėgėjai pradeda mažiau laiko praleisti su kitais žmonėmis, jiems sunku mokytis, be abejo suprastėja kita darbinė veikla.

Priklausomybės ligų psichologė N. Bagdonaitė (2010) akcentuoja, kad vis daugiau asmenų pasineria į virtualųjį pasaulį, nenutuokdami apie galimas grėsmes. Tiek suaugę žmonės, tiek besiformuojančios asmenybės, daug laiko praleidžiantys bendraudami internete ar socialiniuose tinklalapiuose, dažnai būna nervingi, jų prastesni bendravimo įgūdžiai, menka savivertė. Bendravimas internete užtikrina patogumą ar laisvės pojūtį, o virtualioje erdvėje išreikšti jausmus atrodo lengviau ir paprasčiau.

Kaip ir kiekviena kita veikla, nesusijusi su kompiuteriu, žmogui sukelia nuovargį. Todėl naršymą po internetą, sėdėjimą prie kompiuterio taip pat galima įvardinti kaip veiklą, kuri reikalauja tam tikrų pastangų. Dėl per ilgo naudojimosi kompiuteriu išryškėja dar viena problema – **fiziniai sutrikimai**. Šiems sutrikimams priskiriama regėjimo problemos, kaulų ir raumenų sistemos pakenkimas, atsirandantis dėl nepatogaus kūno padėties, dažnas stresas ir komplikotos psichologinės problemos, veido ar kaklo odos pažeidimai, galvos skausmai, riešų sąnarių jautrumas, dubens kraujotakos sutrikimai, sprando, pečių juostos, nugaros, juosmens srities sutrikimai ir kt.

Apžvelgus internetinius pavojus, būtų galima įvardinti, kad minėtieji pavojai, apimantys tiek psichologinę, tiek socialinę ir fizinę žmogaus būklę. Taip pat svarbu pabrėžti, interneto nesaugus vartojimas gali pakenkti ne tik vieno internauto aplinką, bet ir joje esantiems kitiems asmenims.

Apibrėžimo **saugus internetas** nepavyko rasti literatūros šaltiniuose. Pateiktuose informaciniuose leidiniuose saugus internetas yra apibūdinamas nevienareikšmiškai. Internetiniame portale www.draugiskasinternetas.lt, plėtojant saugaus interneto temą, teigiama, jog „*Saugus internetas*“ – tai programa, skirta atkreipti visuomenės dėmesį į nelegalią ir žalingą informaciją internete, susijusią su tokiais Lietuvos įstatymų numatytais pažeidimais kaip pornografija, pedofilija, rasizmas, ksenofobija, skiriant ypatingą dėmesį vaikams bei paaugliams apsaugoti nuo žalingo interneto turinio. (<http://www.draugiskasinternetas.lt/lt/youth/apie>).

Psichologai R. LaRose, N. J. Rifon ir R. Enbody (2008) pabrėžia, jog saugumas internete būtinas. Kiekvieno žmogaus gyvenime internetas yra aktyvus, todėl prieš pradėdant naršyti, pirmiausia reikia pagalvoti apie saugumą, kuris kiekvieno internauto atsakomybė. Autoriai pabrėžia, jog baimė susidurti su sunkumais ar pavojais stiprina apsaugą. Pastaroji reikalauja

kantrybės ir laiko sąnaudų, nes norint tinkamai apsaugoti save ir artimuosius, reikia žinių bei minimalių įgūdžių naudojantis komunikacinėmis priemonėmis. Anksčiau minėti psichologai teigia, kad dauguma vartotojų sutinka, jog internetinių pavojų išvengimas yra labai reikalingas ir tinkamas užtikrinant apsaugą. Gautos žinios padeda užtikrinti teigiamos informacijos pažinimą, atmesti grėsmes bei pasirinkti svarbiausius dalykus.

Remiantis „Microdofit Lietuva“ generalinio direktoriaus M. Glodo (2010) atlikto tyrimo duomenimis, galima teigti, jog vieną iš didžiausių interneto naršytojų auditorijos dalių sudaro paaugliai (12 – 14 metų), kurie mano, jog yra pakankamai pajėgūs save apsaugoti bei žino, kaip tinkamai pasielgti. Autorius patikina, kad dauguma vaikų bendraudami internete atskleidžia savo vardą, kita vaikų dalis - publikuoja asmenines nuotraukas.

Psichologė L. Pakalkaitė (2001) pabrėžia, kad stipriam vaikų komunikaciniam ryšiui būdingas bendravimas, prisirišimas, įsipareigojimas, artumas bei atsakomybė. Panašiai teigia ir psichologas G. Navaitis (2008), jo nuomone, paaugliai dažnai kenčia nuo interneto priklausomybės, taip pat dar pažymi, jog individai, turintys šią problemą, dažnai gali turėti kitų psichologinių problemų: bendravimo, savęs nuvertinimo – menkinimo, nerimo ar net depresijos požymių.

Apibendrinant galima teigti, jog saugaus interneto vartojimas ypač turi būti akcentuojamas jau paauglystėje, nes šiame amžiuje individai godžiai renka informaciją bei noriai siekia užmegzti socialinius santykius. Todėl suklysti virtualioje erdvėje gali dėl paprasčiausio nežinojimo.

1.2. Paauglių naudojimosi internetu ypatumai

Internetas sudaro galimybes nepilnamečiams tyrinėti pasaulį, atrasti naujus dalykus ir visus virtualius potyrius gali priimti kaip realybę. Pedagogai R. La Rose, N. J. Rifon ir R. Enbody (2008) ypatingai baiminasi, jog suaugusiųjų malonūs procesai vaikams yra tikriausi nuodai, nes internetas atima galimybę pažinti visapusiškai savąsias socialines ir fizines galias, jas savarankiškai išbandyti. Vaikams netgi trukdo realioje aplinkoje ugdyti savo jausmus ar mokytis juos reikšti. Šiuolaikinės informacinės technologijos tampa kaip įrankis, kuriuo naudojantis atliekamos mokyklinės užduotys ar kiti svarbūs (ne-)moksliniai darbai ar net keičiamasi vaidmenimis. Kaip teigia A. Juodaitytė, E. Šaparnytė, kad „*virtualios komunikacijos metu savo asmenybę keisti galima begalę kartų, todėl virtualioje erdvėje, tampančioje savotiška laboratorija, vaikai gali išbandyti daugelį vaidmenų, apsimesti, kuo tik nori*“ (2008, p. 105).

Todėl virtuali erdvė sudaro galimybes elgtis kitaip nei esame įpratę realybėje, o vaikai išmokę daugiau komunikacinių modelių išlaisvėja, patiria bendravimo drąsą.

A. Juodaitytė ir E. Šaparnytė (2008) patikina, kad paaugliui virtualios komunikacijos reikšmingumo kontekstas turi pozityvų aspektą, kuris slepia tam tikrą pavojų, trukdančiam visapusiškai komunikacijai, nes yra ribojami socialiniai kontaktai realiame gyvenime. Virtualios komunikacijos teigiamas aspektas apibūdinamas kaip galimybė palaikyti ir plėtoti vaikų bendravimo ryšius su įvairiomis socialinėmis grupėmis. Virtuali erdvė atveria galimybę sukurti tokius tarpusavio santykius su pašnekovais, kurių neturi tikrovėje. Egzistuoja dar vienas svarbus virtualios komunikacijos bruožas – tai galimybė išvengti vienišumo ir izoliacijos. Vaikai ir paaugliai, bendraudami virtualioje erdvėje, įgyja naujų komunikacinių gebėjimų, o anoniminis bendravimas sudaro galimybę pasakyti tai, ką iš tiesų jaučia arba negali pasakyti realioje gyvenimo situacijoje.

Kalbant apie interneto galimybes bei grėsmes, svarbu akcentuoti, jog ilgai trunkantis naršymas internete taip pat padeda pabėgti nuo kasdieninių psichologinių problemų, kaip pvz. kaltės ar susilpninti bejėgiškumo jausmą. Taip pat manoma, jog internetas gali tapti nuovargio numalšimo priemone, nes vaikai atsisėda prie interneto norėdami pailsėti, tačiau ilgai naršydami tik dar labiau pavargsta, pvz. žaidimai internete sukelia nervinę įtampą, galima patirti emocinį stresą. Tačiau pedagogės N. Nekrasova, Z. Nekrasova (2008) išskiria, kad vis dėl to virtualus pasaulis traukia paprastumu ir lengvu prieinamumu. Paaugliai ypač laisvai naršo po internetą ir neretai geriau net už savo tėvus. Autorės išskiria, jog jaunesnio amžiaus vaikus, ypač paauglius internetas traukia, nes

- **tai įdomu** – smalsumas skatina domėtis ir ieškoti;

- **tai pasiekama ir paprasta** – nepasiekiamas ir tolimas pasaulis pasiekiamas spustelėjus pelės klavišą. Vaizdai ir interneto galimybes paauglį gali nukildinti į svajonių šalis. Paaugliai virtualioje erdvėje pasijunta laisvais, nes čia jie gali būti lygūs su suaugusiaisiais. Turėti pasirinkimo ir valdžios laisvę;

- **tai erdvė**, kurioje jaučiamasi stipriu valdovu ir šeimininku. Paauglys gali nesidrovėdamas ir nieko nebijodamas įsakinėti, įsileisti ar išvaryti, spręsti užduotis arba paprasčiausiai jų atsisakyti. Viskas daroma pagal savo nuožiūrą: galima daugybę kartų iš naujo tirti, plėsti žinias, pereiti į kitą žinių lygį.

- **tai fantazijų ir išmonės pasaulis**, kuriame galima realizuoti savo norus, svajones ar baimes. Paaugliams labai svarbu per savo patirtį, įsitikinti, kad tas nagrinėjamas pasaulis yra begalinis ir neišsemiamasis informacijos šaltinis;

- **čia vaikas pabėga nuo suaugusiųjų priekaištų, kad galėtų pailsėti ir atsigauti.**

Vaikas gali pabėgti nuo įkyrios globos ir priminimo, kad tai suaugusiųjų pasaulis, kuris vaikystėje yra ribojamas.

- **virtualusis pasaulis suteikia galią.** Paaugliai gali susidurti su sunkumais, naujais potyriais, kuriuos sprendžia individualiai ir niekieno nestebimi. Šioje erdvėje jie gali susitapatinti su savo „didvyriu“ ir kovoti su sunkumais taip, kaip pats išmano.

Todėl dauguma tėvų baiminasi dėl savo vaikų saugumo virtualioje erdvėje, kurioje klesti pornografinio, seksualinio priekabiavimo, smurto, patyčių, įvairaus turinio informacija bei daugelis kitų pavojų. Todėl M. Glodas (2008) patikina, kad Lietuvoje vis daugiau suaugusiųjų domisi saugos priemonėmis, nes suvokia interneto svarbą ir poreikį šiuolaikinėje visuomenėje. Autorius patikina, kad yra siekiama sudaryti žmonėms sąlygas naudotis kompiuteriu ir internetu bei užtikrinti geresnes tobulėjimo bei savęs realizavimo galimybes. Greta šių privalumų sudaromos galimybės išmokti apsaugoti save ar savo atžalas nuo interneto grėsmių.

Įvertinę šiuolaikinės komunikacijos galimybes, naudą ir poreikio didėjimą, privalu įsitikinti, ar gaunama informacija nepadarys žalos bei užtikrins saugumą visai šeimai bei kiekvienam individualiai.

1.2.1. Paauglių lankomiausių internetinių svetainių, žaidimų ir socialinių tinklų pranašumai bei grėsmės asmenybės plėtotei

Dažniausiai paaugliai, remiantis M. Fraser, S. Dutta (2010) atliktais tyrimais, lankosi socialiniuose tinkluose, žaidžia įvairius žaidimus internete. Todėl moksleivių viena iš pirmųjų pažinčių su kompiuteriu ar virtualia erdve yra per žaidimą ar kitas mokomąsias programas. Kiek vėliau susiduriama su pokalbių svetainėmis ar socialiniais tinklais, kuriuose galima patalpinti asmeninę ir šeimos informaciją, pvz. nuotraukų albumus, taip pat atsiranda kita galimybė stebėti viešai draugų veiklas bei išsakyti mintis. Todėl šiame poskyryje siekiama apžvelgti kokius pranašumus bei grėsmes suteikia socialiniai tinklai ir įvairaus pobūdžio internetiniai žaidimai.

E. Masiliauskienė (2008), remdamasi užsienio šalių edukaciniais tyrimais, teigia, jog žaidimas – tai vienas vaikų kompiuterinės kultūros išskirtinių tapatumų apibūdinančių bruožų, kuri plečia įvairiausias veiklos sritis bei leidžia išreikšti vaikų kūrybines idėjas ar mintis. Todėl internetiniai žaidimai įtakoja tiek kūrybinių galių plėtotę bei saugaus interneto pažinimą.

Remiantis žaidimų internetinių svetainių www.zaidimaionline.lt ir ww.flashgames.lt teikiama informacija, galima įvardinti, kad vienas iš dažniausiai pasitaikančių internetinių žaidimų klasifikavimas yra skirstomas pagal žaidimų turinį:

- **lenktynių**, pvz. „Turbo lenktynės“, „Raudonasis vai“, „Lenktynės del“, Formules Lenkt“ ir kt.

- **loginiai**, pvz. „Tower Blaster“, „Toks pat kamu“, „Prasiveržimas“ ir kt.

- **vaidmeniniai**, pvz. „Mano ūkis“, „Mano miestas“, „Nuostabi diena“.

- **veiksmo**, pvz. „Mario time attack“, „Lifebuogy“, „Manole“, Maxims seaside“ ir kt.

- **imtynių ir šaudymo**, pvz. „Drakono kumštis“, „Kovinė dvasia“, „Kontrasmūgis“ ir kt.

- **koviniai ir agresyvūs žaidimai**, pvz. „Pizza siperr“, „Defent your in“, „Profesional“ ir kt

K. Stankevičienė (2010), remdamasi V. Gecevičienės (2005) atliktais tyrimais, teigia, kad jau ikimokykliniame ir priešmokykliniame amžiuje vaikai dažnai turi galimybę naudotis kompiuteriu, dažniausiai namų sąlygomis. Taip pat patikinama, kad Lietuvoje atlikti tyrimai parodė, kad dauguma ikimokyklinio amžiaus vaikų prie kompiuterio praleidžia žaisdami žaidimus. Kiti autoriai, tokie kaip R. LaRose, N. J. Rifon, R. Enbody, (2008) domėdamiesi apie kompiuterinių žaislų paklausą, patikina, kad žaidimų gamintojai, norėdami patraukti vaikų dėmesį, pirmiausia kreipiasi į tėvus. Gamintojų tikslas – sukurti skambius pavadinimus ir paskatinti tėvus pirkti žaidimus net mažiausiems vaikams, akcentuodami mokymosi spragų palengvinimą. Paaugliai – internetiniams žaidimams yra labai imlūs bei smalsūs, todėl išgirdę perspėjimą, kad tokia užsiimama veikla gali virsti liguistu potraukiu, neretai atmetama kaip perdėta kritika. Moksleivių nuomone, žaidimas turi teikti malonumą, jo turinys privalo būti įdomus su pereinamais sunkumo lygiais.

Paaugliui, žaidžiančiam kompiuterinius žaidimus (ypač agresyvius, smurtinius su žiauriomis scenomis), kyla grėsmė, kad ilgainiui žaidime egzistuojanti galia gali persikelti į realią aplinką. G. Valickas (2003)⁵ patvirtina, kad smurtinių video žaidimų poveikis yra ypač svarbus besiformuojančiai asmenybei, kadangi paaugliai, palyginti su suaugusiais, yra daug įtaigesni, neturi susiformavusios vertybių sistemos, sunkiau atskiria demonstruojamą žaidimų fantazijų pasaulį nuo tikrovės. Todėl smurtinių vaizdo žaidimų demonstravimas gali padidinti vaikų ir paauglių agresyvumą, formuoti priešiškos realybės sampratą, mažinti jautrumą kitų žmonių išreiškiamam agresyvumui. Psichologė L. Arnatkevičiūtė (2007) taip pat pabrėžia, kad visa informacija tiek teigiama, tiek neigiama gali būti paaugliams perduodama per kompiuterinius žaidimus. Patys žaidėjai gali perimti ir tai, ką propaguoja tenyškščiai personažai ir herojai. Todėl egzistuoja ypatingas smurtinių žaidimų poveikis, žaidžiančiajam paaugliui, kurį gali sustiprinti tokie veiksniai: 1) „pirmojo asmens“ pozicija – tiesioginis žaidėjo susitapatinimas

⁵ Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas, tarptautinė konferencija. (2003). Vilnius, 2003 m. gruodžio 5 – 6 d.

su agresyvaus elgesio herojumi; 2) aktyvus žaidėjo dalyvavimas žaidimo vyksme – planuojant ar realizuojant agresyvaus herojaus veiksmus; 3) didėjanti „priklausomybė“ video žaidimams – tiesiogiai patiriami apdovanojimai ir bausmės.

Kreiptinas dėmesys į tai, kad paauglių agresyvumą gali lemti įvairių poveikių derinys, tokių kaip smurtiniai žaidimai, socialinė aplinkos įvykiai bei jų padariniai, kurie paauglį veikia tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai, taip pat pačio paauglio sukurti padariniai. Todėl šioje vietoje gali išryškėti probleminis klausimas, ar visuomet internetiniai bei video žaidimai, kuriuose gausu agresijos, įtakoja netinkamą, pavojingą paauglių elgesį socialinėje visuomenės aplinkoje.

L. Kutner, Ch. K. Olson (2008) prieštarauja anksčiau išsakytai nuomonei. Autorių teigimu, ne visuomet paaugliai, žaidžiantys internetinius (agresyvius ar smurtinius) žaidimus, gali tapti agresoriais realybėje. L. Kutner, Ch. K. Olson patikina, kad paaugliai mano, jog priimtinau tokius vaizdus pamatyti kompiuterio ekrane, bet realybėje stengtųsi neišvysti ir jėga neįveikintų iškilusias problemas. Kai kurie paaugliai tikina, jog susikaupusią energiją ar įniršį jie išlieja spaudydami pelės klavišą, vėliau nebelieka noro pyktis su neapykantos objektu. Taip pat išskiriama, kad tie patys vaikai, kurie yra susipažinę su įvairiais agresijos kupiniais žaidimais, nenorėtų, kad tokius žaidimus žaistų jų jaunesni broliai bei išgyventų vaizdus realioje situacijoje.

Sociologų L. Kutner, Ch. K. Olson (2008) atlikti tyrimai parodė, kad kai kurių paauglių įsitikinimu, gebėjimas valdyti kompiuterinius vaizdo žaidimus ar naršyti internetinėje erdvėje, jiems atveria geresnius bendravimo santykius su draugais, nes atsiranda bendri interesai bei bendra aptariama tema. Išryškina, jog suaugusieji dažnai siekia apsaugoti paauglius nuo smurto patyrimo, stengiasi išvengti ar uždrausti žaisti įvairius vaizdo žaidimus, kuriuose užkuoduotas žiaurumas. Minėtieji autoriai patikina, egzistuoja nuomonių nesutapimas dėl smurtinių vaizdo žaidimų daromo poveikio. Iš dalies tai atspindi profesinį išsilavinimą bei teorinį pagrindą. Skirtingi tyrėjai ir teoretikai kartais vienodus dalykus gali suprasti ir aiškinti skirtingai, nes skiriasi patirtis ar net požiūris, pvz. psichologai gali mąstyti kitaip nei visuomenės sveikatos specialistai, pastarieji – kitaip nei biologai ir pan. Todėl analizuojant vaizdo žaidimų įtaką paauglio asmenybės vystimuisi labai svarbu išsiaiškinti nuomonių įvairovę bei remiantis savąja patirtimi atskirti tai, kas geriausia ir tinkamiausia paaugliui. Kita problema ta, kad agresyvus pirmokas rytoj gali būti mažslus paauglys arba paaugliai, kurie elgiasi agresyviai ar asocialiai, neišauga į smurtaujančius suaugusiuosius.

Sociologai L. Kutner, Ch. K. Olson (2008) teigia, jog paaugliai, žaidžiantys smurtinius žaidimus, mėgsta šaudyti į žmones, vairuoti tankus, sprogdinti pastatus, vogti automobilius, bėgti nuo policijos ar net žudyti įvairias tikroviškas ar fantastines būtybes. Tačiau jie suvokia, kad šie veiksmai yra tik fantazija bei supranta, kad pasibaigus žaidimui, jie tikriausiai niekuomet neatsidurs tokiose situacijose, kokios vaizduojamos žaidimuose. Taip pat paaugliai siekdami

apsaugoti savo brolius, seseris ar jaunesnius draugus patikina, jog tokius žaidimus gali žaisti internautai, sulaukę 12 arba 13 metų. Jie rodo didelį susirūpinimą mažesniais draugais, kurie dažnai naudojami įvairiomis internetinėmis svetainėmis, ieškodami įdomių ir vis skirtingų užsiėmimų.

Kita sociologė R. Berns (2008) patikina, kad internete asmenys daug lengviau gauna socialinę paramą, jie greitai pajunta malonumą, patiria sėkmę bendraudami ar žaisdami. Virtualioje erdvėje žmonės pamiršta realybėje iškilusias problemas. Išvelgiama, kad paauglys naudodamasis internetu ar įvairiais kompiuteriniais žaidimais geba visiškai susipažinti su informacinėmis technologijomis, taikomomis taisyklėmis, kai kur mokoma spręsti problemas, ugdo loginį mąstymą, taip pat lengviau ir greičiau surandama reikalingą informaciją. Internetiniai žaidimai lavina motoriką, orientaciją erdvėje ar laikytis komandos taisyklių.

Apibendrinant galima sakyti, kad paaugliai linkę žaisti žaidimus internete, jų žaidimuose neretai yra gausu smurto, agresyvumo, kuris gali paveikti asmenybės tapumą. Tačiau vienareikšmiško nuomonės apie tai, kad tokie žaidimai gali paveikti neigiamai paauglio asmenybę nėra.

Tam tikrų taisyklių laikymasis egzistuoja pokalbių svetainėse ir **socialiniuose tinklalapiuose** – tai viena iš interneto struktūra (internetu svetainė), kuri vienija tam tikrą, bendrų interesų turinčią narių grupę, suteikiančiai galimybę bendrauti tarpusavyje ar dalinantis įvairia informacija. Todėl M. Fraser, S. Dutta (2010) atlikti tyrimai atskleidė, kad internetiniai socialiniai tinklai, tokie kaip MySpace, Facebook, Bebo, YouTube ir begalės kitų, tampa vis galingesni ir keičiantys kiekvieno internauto kasdienybę. Keičia mūsų požiūrį į patį save, kaip sąveikaujame su kitais, kaip dirbame ar kaip dalyvaujame platesnėje mus supančioje visuomenėje. Pačiu svarbiausiu lygmeniu visa socialinė sąveika yra susijusi su asmeninės tapatybės klausimais. Visų pirma privaloma susikurti savo tapatybes, kad būtų galima sąveikauti su kitais. Internetu savęs pateikimas yra atsiejamas nuo kūno ir neturi betarpiškų tiesioginio kontakto akis į akį pasekmių. Tokiu būdu dauguma internetinių socialinių tinklų vartotojų tapo savo asmenybės klastojimo, iškraipymo, melagingo pateikimo ir visiškos apgaulės meistrai. Tokių kaip negražios ir jaunos paauglės virsta nenusakomo grožio moterimis, ar drovūs vaikinai – visuomeniška ekspertais. Todėl galima drąsiai teigti, jog internetiniame pasaulyje vietinė asmenybė pavirsta daugialype .

Socialiniai tinklalapiai – vienas iš geriausių būdų „kaupti“ draugų būrį (paaugliams – labai svarbu turėti daug draugų, nors jie mažai arba visai nepažįstami), pavojingiems pedofilams apsimetinėti vaikais, kad būtų galima surasti nekaltas aukas. Todėl daugumai tėvų internetinis pavojus kelia didžiulį nerimą. M. Fraser, S. Dutta (2010) siūlo socialinių tinklų svetaines skirstyti į penkias dideles kategorijas:

1. **Egocentriniai tinklai** – tai populiarios „profilinės“ svetainės, tokios kaip MySpace ir Facebook, kurios skirtos bendravimui su draugais taip pat asmeniniam kūrybiškumui ir meninei išraiškai (dainos, nuotraukos ir t. t.);
2. **Bendruomeniniai tinklai.** Šios svetainės sujungia narius stipriais tapatumo ryšiais, parentais tautybe, rase, religija, socialine klase, seksualine orientacija ir pan;
3. **Oportunistiniai tinklai** – tai tokios organizuotos svetainės, kurių nariai prisijungia dėl tokių racionalių priežasčių kaip verslo ryšiai;
4. **Į aistrą nukreipti tinklai** – tai svetainės suburiančios žmones, kuriuos vienija interesai. Ši kategorija dar taip pat vadinama „bendrų interesų bendruomenėmis“, kurių narystės šiose svetainėse apibrėžiamos horizontaliai pagal „aistras“ – tai pvz. gali būti gyvūnai, automobiliai, filmai ir daugelis kitų.
5. **Dalijimosi informacija** – svetainės suburiančios žmones, kurie dalinasi filmuotomis medžiagomis, fotografijomis (pvz. YouTube).

Socialiniai tinklalapiai atveria ir praplečia tiek paauglių, tiek kitų suaugusių žmonių pažintinį akiratį. Jų dėka senas ir užmirštas draugystės galima atgaivinti, o silpnėjančius draugystės saitus – sustiprinti, taip pat su draugais galima pasidalinti gyvenimiška patirtimi, vaizdais iš aplankytų šalių bei sudaromos galimybės bendrauti kiekvieną dieną, po daug kartų. Tačiau šalia gerų dalykų slypi rizika dvelkiantys išgyvenimai (Fraser, Dutta, 2010).

G. Navaitis (2009) pabrėžia, kad pažintys virtualioje erdvėje užmezgamos labai greitai bei drovūs ar uždari žmonės internete pasijunta neturintys jokių bendravimo trūkumų. Todėl toks pažinčių plėtojimo būdas labai plinta. Asmenys, siekiantys užmegzti naujas pažintis, patiria ir nusivylimų, šioje vietoje „kaltas“ ne internetas, bet pats internautas, kuris nesilaiko bendravimo psichologinių taisyklių, viena iš jų, neskubėti atskleisti asmeninės informacijos savo internetiniam draugui bei nekalbėti netiesos, visa tai gali kliudyti pasinaudoti naujomis pažinčių galimybėmis ir jų pasekmėmis. Atsiranda baimės, kad žmogus, kuris save pristato, kaip dorą ir gerbiamą pilietį, realybėje neatitinka šio apibūdinimo.

Todėl žurnalistė D. Sergijenko (2011), remdamasi psichologo L. Slušnio patirtimi, teigia, kad internete susikuriama asmenybė, kuri dažniausiai visai kitokia nei matoma viešumoje, o savo pašnekovams jie linkę pasirodyti tik iš gerosios pusės. Pastebėta, kad būtent paaugliai socialiniuose tinklalapiuose jaučiasi drąsesni ir iškalbesni. Taip elgiamasi, nes paaugliai neturi gyvenimiškos patirties, jie daug ko nežino ir nesupranta, todėl labai smalsu išbandyti nepatirtus jausmus. Jei realybėje paauglys turi keletą draugų, tuo tarpu socialiniame tinkle jį supa šimtai draugų. Čia jis gali priklausyti skirtingoms grupėms ir net padaręs ką nors šokiruojančio nebus atstumtas taip, kaip būtų padaryta realybėje. Socialiniai interneto tinklalapiai leidžia galimybę elgtis kitaip nei elgiamasi įprastoje aplinkoje.

Jau minėti autoriai, M. Fraser, S. Dutta (2010) taip pat dar pastebi, kad šiuolaikiniai asmenys, neišvengiamai ir paaugliai, anksčiau pradėję virtualų bendravimą mėgina suderinti dalyvavimą keliuose socialiniuose tinklapiuose, tokiuose kaip klase.lt, pazintys.lt, Facebook ir kt. Todėl apibendrinant būtų galima pabrėžti, jog paaugliai socialiniuose tinkluose tarpusavyje keičiasi informacija, susijusia su mokyklinėmis užduotimis ar tiesiog organizuojant laisvalaikio praleidimą. Pokalbių svetainėse gali būti aptariami dienos įvykiai ar įsigyti kompiuteriniai vaizdo žaidimai.

1.3. Mokyklos vaidmuo, ugdant mokinių požiūrį į saugų interneto vartojimą

R. Berns (2008) akcentuoja, jog mokykla – tai viena iš svarbiausių socialinių institucijų, kuri dominuoja šalia šeimos. Šios dvi institucijos, viena kitai padėdamos, siekia vaiką paruošti savarankiškam gyvenimui, užauginti sveiką, stiprą, pareigingą, kompetentingą ir visuomenišką jaunuolį. Mokykla praturtina vaiko socializaciją šeimoje, siekdama suteikti pagrindinių žinių. Taip pat mokykla privalo išmokyti kritiškai vertinti internetą, diskutuoti su vaikais apie internete tykančius pavojus, suteikti informacijos, kas yra saugus internetas ir kaip išsirinkti tai, kas nepavojinga ir patikima.

Taip pat anksčiau minėta autorė teigia, kad mokykla ir mokytojai atlieka vaikams bei paaugliams svarbų vaidmenį jų socializacijai. Socializacijos procesai prasideda šeimoje, o mokykla visa tai plėtoja ir puoselėja. Todėl labai svarbu bendromis pastangomis siekti, kuo geresnio rezultato, nes mokyklos, kaip socializacijos dalyvės, reikšmė labai priklauso nuo šeimos. Viena iš pagrindinių paauglio švietimo institucijų perteikia kultūrinį paveldą (vertybes, papročius), skatina mokytis, domėtis tuo, kas vyksta ne tik artimiausioje socialinėje aplinkoje, bet ir už jos. Taip pat labai svarbu pabrėžti, kad mokykla artimai susijusi su žiniasklaida ir kitomis komunikacinėmis priemonėmis. Daugelis mokyklų ir mokytojų pamokų metu jau naudoja šiuolaikines technologijas (pvz. televizija, internetas ir kitas šiuolaikines vaizdines priemones).

J. Steponienė (2008), remiantis „Microsoft“ Europos, Artimųjų Rytų ir Azijos regiono viceprezidento J. Muehlfeito mintimis, pabrėžia, kad siekiant apsaugoti paauglius nuo neigiamos viešosios informacijos galimos kryptys prieš pavojus internete: 1) turi būti užtikrinta pačių technologijų saugumas, įdiegtos programos, kurios rūpintųsi paauglio saugumu internete bei galima riboti naršymo jame laiką; 2) skatinamas sustiprintas tarpinstitucinis bendradarbiavimas (švietimo institucijų, vaikų teisių apsaugos tarnyba (VTAT) šeimos institucija ir kt.); 3) tobulinti profesionalų konsultacijas, kurios diegtų kiekvieno internauto savisaugos jausmą, būti apdairesniems, budresniems.

Dažnai suaugusieji nori vaikus apsaugoti nuo galimos žalos ar sutrikimų, tačiau nežino, kaip tai padaryti ir kokie gali būti padariniai. Psichologai L. Kutner ir Ch. K. Olson (2008) svarsto, galbūt suaugusieji kelia neteisingus klausimus ir daro klaidingas prielaidas. Panašią mintį plėtoja ir Lietuvos mokinių parlamento pirmininkas J. Plankis (2005), kuris teigia, jog Lietuvoje ryškėja viena iš pagrindinių problemų, kad tėvai ir mokytojai siekia vaikus bei paauglius apsaugoti nuo neigiamos viešosios informacijos (smurto, priekabiavimo, patyčių, pornografijos ir kt.), tačiau nežino apsisaugojimo būdų bei kaip šviesti vaikus apie saugų naršymą internete. Autorius akcentuoja, kad nei šeimos, nei mokyklos socialinės institucijos atkirai nėra pajėgios spręsti šios problemos, todėl yra labai reikalingas tarpusavio bendradarbiavimas. Pirmiausia vertėtų susimąstyti, ar jų atžaloms, kurie ilgą laiką tarpą praleidžia internete ar žaisdami vaizdo žaidimus, nepavyksta išsiugdyti svarbių bendravimo ir socialinių įgūdžių, o gal yra priešingai, kaip tik siekia pagerinti socialinius santykius su bendraamžiais, nes tokiu būdu jie turi bendrų interesų ir gali plėtoti pokalbių temas.

Kiekvienas vaikas ir paauglys privalo turėti bent pagrindinius apsisaugojimo nuo internetinių pavojų įgūdžius, nes tiek namuose, tiek mokykloje gali pasinaudoti internetu. Todėl M. Münsterer (2010) pataria, jog vaikų ir tėvų tarpusavio bendradarbiavimas gali geriau stiprinti saugaus interneto naudojimosi gebėjimus. Tokiu būdu tėvai apsaugos save ir savo atžalas. Autorius minėtus įgūdžius įvardina kaip „žiniasklaidos priemonių raštingumo naudojimą“, kurie ragina kiekvieną internautą apsvarstyti prieinamas galimybes ar riziką.

Tėvų nerimą dėl savo vaikų saugumo virtualioje erdvėje, kurioje klesti pornografinio, seksualinio priekabiavimo bei įvairaus žalingo turinio informacija, gali sumažinti bendradarbiavimu su pačiu vaiku. Todėl M. Glodas (2008) patikina, kad Lietuvoje vis daugiau suaugusiųjų domisi saugos priemonėmis, nes suvokia interneto svarbą bei poreikį. Siekiama sudaryti žmonėms sąlygas naudotis internetu bei užtikrinti geresnes tobulėjimo bei savęs realizavimo galimybes.

Įvertinę šiuolaikinės komunikacijos galimybes, naudą ir poreikio didėjimą, privalu įsitikinti, ar gaunama informacija nepadarys žalos ir užtikrins saugumą individualiai kiekvienam internautui bei jo šeimos narių kasdienybei? Todėl **saugaus interneto vartojimas** visų pirma prasideda nuo galimų virtualių grėsmių žinojimo bei kaip jų išvengti, kur kreiptis susidūrus su problemomis. Kitas svarbus dalykas – bendravimas su paaugliais apie tykojančius pavojus virtualioje erdvėje.

Analizuojant pedagoginę, psichologinę ir mokslinę – metodinę literatūrą apie interneto privalumus ir grėsmes, svarbu išsiaiškinti, kokios priemonės valstybiniu ir mokyklos mastu naudojamos, siekiant užtikrinti bei plėsti paauglių saugaus interneto naudojimo(-si) galimybes.

Valstybiniu mastu saugų informacijos skleidimą internetinėje erdvėje, reglamentuoja teisinė bazė. Teikiant bet kokio pobūdžio viešą informaciją yra atsižvelgiama į įvairius dokumentus, pagal kurių turinį būtų galima klasifikuoti į **asmens duomenų saugojimo ir informacijos turinio reglamentavimo**.

Asmens duomenų saugojimą atspindintys teisės aktai. Siekiant užtikrinti kiekvieno Lietuvos piliečio asmeninę apsaugą, teikiamą informaciją kontroliuoja LR Konstitucijos, Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume, (II skirsnis „Žmogus ir valstybė“, 22, 25, 28 straipsniai), LR Civilinio kodekso (2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864. Vilnius) (2.22-2.24, 6.250 straipsniai), LR Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas (1996 m. birželio 11 d. Nr. I-1374 Vilnius) (1, 2, 3, 4, 6, 7, 24, 33 ir 34 straipsniai), LR Psichikos sveikatos priežiūros įstatymas (1995 m. birželio 6 d. Nr. I-924. Vilnius) (14 straipsnis), LR Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas (1996 m. spalio 3 d. Nr. I-1562 Vilnius) (6, 10, 12 straipsniai), Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (Roma, 1950 metų lapkričio 4 diena) (8 ir 10 straipsniai), skelbiamos tiesos.

Kiekvienas asmuo turi teisę į privatų gyvenimą, turtą ir jų neliečiamumą bei slaptumą. Asmeninė informacija (asmens ir jo šeimos nuotraukos) neturi būti viešinama be jo sutikimo, įstatymai įsipareigoja ginti bei saugoti tvarkant asmens privataus gyvenimo duomenis, užtikrinti teisę į neliečiamybę, asmens duomenų išsaugojimą nuo neteisėto sunaikinimo. Todėl visuomenės informavimo priemonė (spauda, televizija, radijas ir pan.) privalo laikytis įstatymo nurodymais. Minėtieji įstatymai suteikia teisę į minties, tikėjimo ir žodžio laisvę, apskritai Lietuvos piliečiui suteikia laisvę rinktis. *„Igyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių“* (LR Konstitucija, (Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume) (II skirsnis „Žmogus ir valstybė“, 22, 25, 28 straipsniai).

Informacijos turinio reglamentavimas. Vienas iš pagrindinių įstatymų, reglamentuojančių visuomenės informavimo sritį – LR Visuomenės informavimo įstatymas (1996 m. liepos 2 d. Nr. I-1418, Vilnius), LR Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2006 m. liepos 11 d. Nr. X-75. Vilnius). Nors jame nėra visiškai išskirtas internetas, kaip savarankiškas būdas, tačiau viešai platinama informacija, taikoma visuomenės informavimo principai, kurie apibrėžiami, minėto įstatymo informacija, taikoma visuomenės informavimo principai, kurie apibrėžiami, minėto įstatymo 3 straipsnyje *„Viešoji informacija visuomenės informavimo priemonėse turi būti pateikiama teisingai, tiksliai ir nešališka. Už informacijos laisvės pažeidimus, taip pat už įstatymų nustatytą naudojimosi informacijos laisve apribojimų pažeidimus atsakoma šio ir kitų įstatymų nustatyta tvarka“*.

Informaciją internete taip pat reglamentuoja LR Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymas (2002 m. rugsėjo 10 d. Nr. IX-106. Vilnius), kuriame aiškiai nusakoma, kokia neigiama informacija daro nepilnamečių visapusiškam vystymuisi, kokia informacija ribojama, draudžiama. Minėtasis įstatymas nurodo, jog **neigiama viešoji informacija ta, kuri trikdo vaikų psichinį, fizinį, protinį ar dorovinį vystymąsi:**

1. psichinio ir fizinio smurto vaizdavimas;
2. žmonių, gyvūnų žudymas, žalojimas, turto naikinimas ar gadinimas,
3. erotinio pobūdžio vaizdai: skatinamas lytinis geismas, jo imitacija ar kitoks seksualinis pasitenkinimas;
4. vaizdai sukeltys vaikams baimę, stresą, skatinantys azartinius lošimus;
5. vaizdai, kuriuose palankiai vertinamas priklausomumas nuo narkotinių, toksinių, psichotropinių medžiagų, tabako ar alkoholio, skatinamas jų vartojimas, gamyba, platinimas ar įsigijimas;
6. vaizduojamas savęs žalojimas ar savižudybė;
7. kurstoma diskriminacija dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, neįgalumo, lytinės orientacijos, religijos ar kitokios priklausomybės;
8. dažnai vartojami nešvankūs posakiai, žodžiai ar gestai;
9. patariama, kaip pasigaminti, įsigyti ar naudoti sprogmenis, narkotines ar psichotropines medžiagas, taip pat kitus gyvybei ar sveikatai pavojingus dalykus;
10. skatinami blogi mitybos, higienos ir fizinio pasyvumo įpročiai;

Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi daranti viešoji informacija, susijusi su asmens duomenų paskelbimu:

1. siejama su nusikalstama veikla ar kitais teisės pažeidimais skelbiami nuo teisėsaugos institucijų ar teismo nesislapstančio įtariamojo padarius nusikaltimą, kaltinamojo, teiamojo, nuteistojo ar nuo nusikalstamos veikos arba kitų teisės pažeidimų nukentėjusio nepilnamečio (aukos) asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę;
2. skelbiami save sužalojusio ar mėginusio tai padaryti, nusižudžiusio ar mėginusio nusižudyti nepilnamečio asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę;
3. pateikiami duomenys apie nepilnamečių, žeminamas jo orumas ir (ar) pažeidžiami jo interesai;
4. piktnaudžiaujama nepilnamečių pasitikėjimu ir nepatyrimu, neigiamų socialinių reiškinių kontekste;
5. neigiamų socialinių reiškinių kontekste pateikiamos nepilnamečių nuotraukos ar filmuota medžiaga apie juos, jei pagal tai galima nustatyti nepilnamečių asmens tapatybę.

Be anksčiau išvardintų Lietuvos Respublikoje veikia ir daugiau įstatymų, kuriais remiamasi teikiant visuomenei viešą informaciją. Tai yra Europos Konvencija „Dėl televizijos be sienų“ (1989 m. gegužės 5 d.) (III skyrius „Programos“ ir III skyrius „Reklama“), LR Operatyvinės veiklos įstatymas (2002 m. birželio 20 d. Nr. IX-965. Vilnius), LR Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas (1999 m. lapkričio 25 d. Nr. VIII-1443. Vilnius), LR Reklamos įstatymas. (2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1871 Vilnius).

Kai kuriuos draudžiamos ar ribojamos nuostatos apie tam tikrą informaciją atsispindi LR administracinių teisės pažeidimų kodekse (1999 m. liepos 1 d. Nr. VIII-1278 Vilnius) (214¹⁻²³, 247⁸, 247⁹, 259¹ straipsniai), LR baudžiamajame kodekse (165-170, 309 straipsniai). Remiantis minėtųjų kodeksų informacija galima išskirti, jog **ribojama informacija** – tai informacija siekianti apsaugoti nepilnamečių asmenų fizinio, protinio ir dorovinio vystymąsi. Tuo tarpu **draudžiamoji informacija** – informacija, kuri pagal savo turinį trikdytų nepilnamečių kasdieninį gyvenimą, informacija, kuri susijusi su pornografiniu turiniu (įskaitant informacija, kurios paviešinimas ar platinimas susijęs su vaikų išnaudojimu, taip pat su tyčiojimusi, niekinu, skatinama neapykanta ar kurstoma diskriminuoti žmonių grupę dėl lyties, rasės, orientacijos, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar net papročių.

Taip pat valstybiniu mastu vykdomos programos, organizuojami seminarai, vaikų ir jaunimo konferencijos, „Saugesnio interneto dienos“, viktorinos, forumai moksleiviams, pedagogams ir tėvams, TEOBUSO „Saugesnio interneto akademija ant ratų“, filmo kūrimo ir piešinių konkursai bei nuotolinio mokymo kursai pedagogams ir moksleiviams. Nuo 2011 m. sausio mėnesio veikia „Karštoji linija“, vykdoma įvairi informacijos sklaida (teikiamos rekomendacijos mokykloms ir namų aplinkai, plakatai, lankstinukai bei kitos metodinės priemonės), taip pat sudaromos sąlygos susipažinti su žaidimais „Irmos ir Jurgio nuotyčiai internete“, „Klaidūs interneto miškai“.

Lietuvoje nuo 2005 m. yra vykdoma Europos Komisijos Informacinės visuomenės ir žiniasklaidos generalinio direktorato **programa** „Saugesnis internetas LT AN-HL“, kurios *„tikslas - vykdyti nacionalinio informacijos apie saugesnį internetą sklaidos centro su karštąja linija veiklą, šviesti visuomenę saugesnio interneto klausimais bei padėti vaikams, tėvams ir ugdytojams išvengti su skaitmeniniais ryšiais susijusių pavojų.“* (LT AN-HL. Metinė viešoji ataskaita, 2009, p. 5).

Taip pat šioje programoje akcentuojama, jog įtraukiama mokyklų atstovai į mokymus, kurie praplečia tiek mokytojų, tiek moksleivių saugaus interneto naudojimosi galimybes. Todėl vykdomos programos įtaka iki 2010 m. kovo mėnesio buvo aplankytos 25 Lietuvos mokyklos. Juose ypatingai akcentuota, kad būtina socialiniuose tinklalapiuose saugiai naudotis asmenine

informacija, apgalvoti prieš ją demonstruojant virtualioje erdvėje (LT AN-HL.Metinė viešoji ataskaita, 2009).

Programos „Saugesnis internetas LT“ įtakoja, jog greta išsišakoja į dar keletą programų, viena iš jų „Saugesnis internetas plus“. (SIP) – tai Europos Komisijos Informacinės visuomenės ir žiniasklaidos generalinio direktorato programa 2005-2008 m. laikotarpiui. Tikslas – *skatinti saugesni naudojimąsi internetu ir naujosiomis interneto technologijomis, atkreipiant ypatingą dėmesį į vaikų naudojimąsi internetu bei kovoti su neteisėtu ir galutiniu vartotojų nepageidaujamu turiniu* („Saugesnis internetas LT“ Galutinė viešoji ataskaita 2007-2009, p. 4).

Programa SIP praplėtė ir pakoregavo veiksmų planą, kuriame ypatingą dėmesį skiria kovai su nepageidaujamo ir žalingo turinio aptikimas, jo šalinimas bei kova su neteisėta turinio informacija. Bendradarbiaujama su Švietimo ir mokslo ministerija (ŠMM), kuri prisidėjo prie projekto „Saugesnis internetas LT“ įgyvendinimo surengdama mokymo **seminarus** apie saugesni internetą ir skaitmeninius ryšius mokytojams, moksleiviams. Taip pat svarbu paminėti, jog plėtojant ir įgyvendinant SIP programą konsorciumo nariai nepriklausoma nacionalinė ryšių reguliavimo institucija (RRT) ir ŠMM pradėjo vykdyti projektą „Informacijos sklaidos ir karštosios linijos veikla Lietuvoje siekiant užtikrinti saugesni internetą“. Siekiamybė – sukurti „Karštąją liniją“ (Metinė viešoji ataskaita, 2009).

Siekiant įgyvendinti programą SIP, nuo 2011 m. sausio mėn. Lietuvoje pradėjo veikti „**Karštoji linija**“ kuri sudarys galimybes šviesti visuomene saugesnio interneto klausimais. „Karštoji linija“ – viena iš pagrindinių priemonių pranešti apie neteisėtą arba žalingą interneto informaciją. Informacijos pateikimas galimas anonimiškai. Ši priemonė šiuo metu veikia 38 pasaulio šalyse (Vaikų ir jaunimo akcija „Lietuvos Respublikos Seimas atveria duris Tarptautinei Saugesnio interneto dienai“, 2011).

Projektas. „Bibliotekos pažangai“ įgyvendina kampaniją „Saugus ir draugiškas internetas bibliotekose“. Minėtoji kampanija, kuri yra paremta praktiniais atsargaus elgesio patarimais, yra skirta trims svarbioms tikslinėms grupėms – tai yra tėvams, moksleiviams ir pradedantiesiems vartotojams. Parengti mokytojų leidiniai, prezentacijos mokymo renginiams, renginių planai bei video reportažai, skatinti stiprinti paauglių saugaus interneto naudojimą. Mokytojų leidiniai yra skirti tiesiogiai tikslinei grupei. Todėl mokykloms rekomenduojama įtraukti į mokomųjų dalykų sąrašą programą „Saugus ir draugiškas internete: tai, ką apie atsargų elgesį internete turėtų žinoti moksleiviai“, kuri skirta paaugliams (nuo 11 – 12 metų), turintiems savo nuomonę, norintiems būti išklausytais, mėgstantiems diskutuoti. Programoje siūloma siūlome diskusijų užduotys, vaizdo siužetų aptarimai, išklausymas vienas kitų nuomonė. Taip pat, skaidrių demonstravimas apie saugų internetą ir jo reikšmė paauglio gyvenime, sukuriamos taisyklės, kuriomis programos dalyviai įsipareigoja laikytis. Išskiriamos tokia tematika: „Tragedija: kompiuteris sulūžo“,

„Pagauk virusą“, „Ką apie tave žino internetas“, „Tinkamai baik darbą kompiuteriu“, „Jei internetas skaudina“, „Patyčios internete – nesigrauk, o imkis priemonių“ ir kt. Kiekvienai temai skiriamos užduotys, organizuojamos diskusijos bei vaizdo filmų žiūrėjimas. Programa numatyta 5-6 akademinėms valandoms. (Metodinė medžiaga, 2010).

Taip pat asociacija „Langas į ateitį“ („LIA“) nuo 2010 m. rengia **nuotolinio mokymo kursas** socialiniams mokyklų pedagogams „Apsaugokime vaikus internete“. Inicijatyvą sukurti internetinį kursą, 2010 m. iškėlė projekto „Saugus internetas“ partneriai, asociacija „Langas į ateitį“ ir Švietimo informacinių technologijų centras. Tikslas - išmokyti elektroninės saugos mokyklose, geriau supras internetines grėsmes ir galės imtis priemonių, skirtų apsaugoti vaikus nuo internete slypinčių pavojų (Mokyklų socialiniai pedagogai mokėsi apsaugoti vaikus internete, 2010).

Informacijos sklaida vykdoma platinant **metodines priemones**, t. y. moksleiviams skirtukai, sąsiuviniai su trumpais patarimais ir naudingomis nuorodomis, skatinančiomis naudotis saugesniu internetu, taip pat knygelės „Kas slypi internete ir ką turi žinoti“ bei žaidimus „Klaidūs interneto miškai“, „Irmos ir Jurgio nuotykių internete“. Pedagogams platinami informaciniai plakatai, logotipai – tai pagalbinės priemonės, organizuojant saugesnio interneto dienas (Saugesnio interneto diena, 2011 http://www.draugiskasinternetas.lt/lt/main/day/sid_2011)

Visos šalies mastu organizuojamos **„Saugesnio interneto dienos“**, siekiant atkreipti visuomenės dėmesį bei informuojant suaugusiuosius ir vaikus apie interneto naudą, slypinčius pavojus (pornografija, pedofilija, rasinės ir tautinės nesantaikos kurstyimas, asmeninių duomenų rinkimas ir kt.), taip pat skatinti visuomenę domėtis interneto naujovėmis bei galimybėmis. Europoje pirmą kartą „Saugesnio interneto diena“ buvo paminėta 2004 m., Lietuvoje nuo 2006 metų, o 2011 m. „Saugesnio interneto dienos“ bus minimos daugiau nei 60-yje pasaulio šalių. *„Geriausias būdas užkirsti kelią nusikaltimams internete - tai švietimas ir žinios. Vaikai turi patys išmokti atpažinti pavojus, jie turi žinoti, kad internete žmonės gali pateikti netikrų duomenų apie save, kad „internetiniais“ žmonėmis negalima pasitikėti taip, kaip pasitikime savo draugais realiame gyvenime. Vaikai turi suprasti, kad asmeninė informacija internete gali būti ir pavojinga“* – skelbiama internetinėje svetainėje www.draugiskasinternetas.lt. (Vaikų ir jaunimo akcija „Lietuvos Respublikos Seimas atveria duris Tarptautinei Saugesnio interneto dienai“, 2011).

Plėtojant šią temą, 2011 m. vasario 8 – ają d. visoje Europoje, o Lietuvoje jau ketvirtą kartą plačiai minima „Tarptautinė saugesnio interneto diena“. Todėl vienas iš pagrindinių renginių, jau tapęs tradicija, vyksta vaikų ir jaunimo konferencija Lietuvos Respublikos Seime, kuri organizuoja Lietuvos žmogaus teisių lyga, kartu su LR Seimo, Švietimo, mokslo ir kultūros

komitetu, Informacinės visuomenės plėtros komitetu, Švietimo ir mokslo ministerijos Informacinių technologijų centru (ITC), LR Ryšių reguliavimo tarnyba (RRT) bei renginio partneriais – Lietuvos mokinių Parlamentu, VšĮ „Vaikų linija“, „Bibliotekos pažangai“, VPU, TEO LT, AB, UAB „Omnitel“, UAB „Microsoft Lietuva“ (Vaikų ir jaunimo akcija „Lietuvos Respublikos Seimas atveria duris Tarptautinei Saugesnio interneto dienai“, 2011)

TEOBUSO „**Saugesnio interneto akademija ant ratų**“, kuri nuo 2011 m. vasario 14 iki gegužės 6 dienos Švietimo ir mokslo ministerijos, Švietimo informacinių technologijų centras (ITC), ryšių reguliavimo tarnyba (RRT) ir TEO organizuoja turą po 10 Lietuvos miestų, kurio metu siekiama suteikti moksleiviams ir mokytojams saugaus interneto idėjas. Taip pat organizuojami **konkursai**: 2 min. filmukų ir piešinių kūrimas, kurie skirtas mokyklinio amžiaus jaunimui bei siekiama atkreipti dėmesį į „Saugesnio interneto“ vykdomas programas. (Saugesnio interneto diena, 2011).

Viešosios bibliotekos siekdamos įsitraukti į „Saugesnio interneto programas“ 2011 m. pirmą kartą organizavo Gustavo „Protų kovas“. Minėtos veiklos metu taip pat vaikus ir paauglius siekiama supažindinti su saugaus interneto naudojimosi bei apsaugojimo galimybėmis (Saugesnio interneto diena 2011).

S. Riškienė (2009) informuoja, jog vyko tarptautinis „Saugesnio interneto 2009“ **forumas**, kuriame dalyvavo mokiniai, mokytojai, tėvai ir įvairių institucijų atstovai. Dalyviai turėjo galimybę išvardyti daugybę internetinių pavojų: nuo netinkamo turinio informacijos, internetinio priekabiavimo, įžeidžiančių komentarų, privatumo ir teisių pažeidimo, elektroninių duomenų vagysčių iki psichologinės priklausomybės ir t. t. Visi pavojai, kurie vaikų tyko gatvėje, internete pasiekiami vienu pelės klavišo spustelėjimu. Kas turi būti atsakingas už vaikų mokymą, kaip saugiai naudotis internetu, kaip tai turėtų būti daroma, kokios priemonės reikalingos, su kokiomis problemomis susiduriama? Į visus šiuos ir panašius klausimus atsakymų ieškojo forumo dalyviai.

Siekiant dar labiau moksleivius ir mokytojus stiprinti saugų interneto vartojimą. 2007 m. gimtosios kalbos (žodžiu) pasiekimų patikrinimo metu buvo įtraukta tema „Virtualusis pasaulis“. 10 klasės moksleiviai galėjo savo mintis ir žinias teikti remiantis potėmis: „Interneto nauda. Ką apie tai manote?“, „Apribojimai jauniems žmonėms naudotis internetu. Ką apie tai manote?“, „Interneto žala. Ką apie tai manote?“, „Saugus internetas. Ką apie tai manote?“ ir kt. (2007 m. gimtosios kalbos (žodžiu) pasiekimų patikrinimo temos ir potėmės, 2007).

Švietimo srityje ypatingai kreiptinas dėmesys į tai, kad nuo 2009 metų vykdomas **tarpregininis** bendradarbiavimas. Minėtaisiais metais Europoje pradėta įgyvendinti nauja didžiausios Europos Komisijos finansuojamos švietimo programos „Mokymasis visą gyvenimą programa“ iniciatyva – Comenius Regio partnerystė. Remiantis internetinės svetainės

www.nettiquette.eu/lt/ duomenimis, paaiškėjo, jog Vokietija (Büren) ir Lietuva (Ignalina) bendradarbiaudamos kuria interneto vadovą „Kaip tinkamai elgtis internete“, kurio vienas iš pagrindinių tikslų - sukurti ir tobulinti bendradarbiaujančių mokyklų mokinių interneto puslapį apie gerą elgesį pokalbių tinklalapiuose, taip pat vaizdo klipus apie prastas ir geras manieras bei skatinti tobulinti savo įgūdžius naudotis internetu, ugdant kūrybiškumą, plėtojant kultūrinius mainus.

Mokyklos mastu taip pat organizuojama įvairūs projektai, akcijos, konkursai, diskusijos, renginių ciklai, saugesnio interneto dienos ar savaitė, kurių metu moksleiviai įtraukiami į saugesnio interneto naudojimąsi. Švietimo institucijos savo iniciatyvą plečia žinias ir siekia apsaugoti savo moksleivius nuo kibernetinėje erdvėje tykojančių pavojų.

Viktoriną rengė Panevėžio „Verdenės“ pagrindinėje mokykla, 5 – 10 klasių moksleiviams, tema: „Saugus internetas“ (Panevėžio „Verdenės“ pagrindinės mokyklos informacinių komunikacinių technologijų strategija 2008-2012 m., 2008).

Projektus organizavo Panevėžio Juozo Miltinio gimnazijoje tema: „Saugesnio interneto dienos mano mokykloje“. Kuris plėtojamas buvo per mokomuosius dalykus visoje švietimo įstaigoje. S. Sėrikovienė, R. Štaupienė, I. Pakalnienė ir kt. (2010) patikina, kad šio projekto tikslas yra skatinti mokyklos bendruomenės susidomėjimą tarptautine „Saugesnio interneto“ programa bei skatinti pačios mokyklos bendruomenės narius saugiai ir atsakingai naudoti informacines ir komunikacines technologijas. Įtraukti kuo daugiau bendruomenės narių į „Saugesnio interneto“ programą. Informacinių technologijų (IT) mokytoja J. Davainienė (2011) pasidžiaugė, kad Kauno „Palemono“ vidurinė mokykloje sėkmingai įvyko projektas „Saugesnio interneto diena 2011“, kurio metu įvairaus amžiaus moksleiviai (2 – 12 klasių) turėjo galimybę susipažinti bei gilinti žinias apie saugaus interneto naudojimosi galimybes.

Taip pat prie saugaus interneto projekto prisijungė Ignalinos gimnazijos moksleiviai ir mokytojai. Šioje mokykloje vykdomas **tarptautinis** „Comenius Regio“ projektas, kurio dėmesio centre yra „Gebėjimų saugiai naudotis masinėmis informacijos priemonėmis ugdymas“. Pati sąvoka „Nettiquette“ („Gebėjimų saugiai naudotis masinėmis informacijos priemonėmis ugdymas“) atskleidžia, jog siekiama išplėtoti temą, kaip apsaugoti vaikus ir suaugusiuosius nuo interneto pavojų bei kokie būdai egzistuoja norint išvengti nemalonumų. Projekto „Comenius Regio“ įgyvendinimo siekiamybės bei rezultatai platinami lankstinukais ir plakatais, kuriuose pateikiamos nuorodos į internetinį vadovą. Taip pat vedamos mokytojams ir moksleiviams paskaitos tema „Jaunimas ir masinės informavimo priemonės“, kuriame filmai atitinkantys nagrinėjamą temą (NETtiquette, 2010).

„Saugesnio interneto dienas“ taip pat organizuoja Šiaulių „Romuvos“ pagrindinėje mokykla. Programa plėtojama įtraukiant 1 – 8 klasių moksleivius į **diskusijas** tema „Privatumas

internete – svarbu?!“, taip pat buvo vedamos pamokos, kaip išvengti nesėkmių virtualioje erdvėje bei programos apipavidalinimas įvyko baigiamajame renginyje „Aš už saugų internetą“ (Saugaus interneto savaitė, 2011).

Renginių ciklas „Būk saugus internete!“ buvo suorganizuotas 2010 m. Kuršėnų miesto, Pavenčių vidurinėje mokykloje, apjungiantis keletą veiklos sričių, susijusių su saugiu interneto vartojimu:

- konsultantų saugaus interneto tema rengimas ir „Saugesnio interneto pagalbos biuro“ įsteigimas mokykloje. Biuro nariai įsipareigojo konsultuoti kitus mokyklos bendruomenės narius apie saugų naudojimąsi internetu, rengti metodinę ir padalomąją medžiagą (lankstinukas - „Kaip išlikti saugiam virtualioje erdvėje“);

- užsakomosios pamokėlės pradinių klasių mokiniams tema „Būk saugus internete“. Naudojantis parengta mokymo priemone „Saugesnio interneto pagalbos biuro“ nariai vedė užsakomąsias pamokėles pradinių klasių mokiniams tema „Būk saugus internete“.

- laidos „Klausimėlis“ filmavimas. Laidos metu vyresnių klasių mokiniams, mokytojams ir kitiems mokyklos bendruomenės nariams pateikiami klausimai apie saugų interneto naudojimąsi. Jeigu atsakymas būdavo neteisingas, laidos filmavimo grupė suklydusiam asmeniui įteikdavo lankstinuką su teisingais atsakymais.

- dailės pamoka „Idėja saugesnio interneto dienai“ plakato kūrimas;

Projekto refleksija teikiama virtualioje erdvėje, minėtos mokyklos svetainėje. Komentarai išsakomi kiekvieno individualiai pasirenkant – anonimiškai ar prisistatant (Saugesnio interneto diena mano mokykloje, 2010).

Konkursą „Mes už draugišką internetą“ 2010 metais surengė Kretingos r. Kūlupėnų M. Valančiaus pagrindinėje mokykloje. Moksleiviai sprendė testus „Moku saugoti save“, kūrė ketureilius bei interneto reklamą draugiško interneto tema, taip pat atliko kompiuterines užduotis. Socialinė pedagogė D. Mockuvienė (2010) parengė lankstinuką „Kaip išlikti saugiam virtualioje erdvėje“ (Domarkaitė, 2010).

Taip pat minėtoje mokykloje vyko **akcija** „Kaip išlikti saugiam internete“, saugesnio interneto reklaminių plakatų paroda bei rašinių konkursas „Mano mylimiausias virtualus draugas“. J. Davainienė (2011) informuoja, kad Kauno „Palemono“ vidurinėje mokykloje vyko akcija „Aš už saugų internetą“, 2 – 12 klasių moksleiviai ir mokytojai piešė šypsenėles, skatinančias naudotis saugiu internetu.

Apklausa – interviu „Ar internete jautiesi saugus“ įvyko Vilniaus „Lazdynų“ vidurinėje mokykloje, kuriose dalyvavo tiek mokytojai, tiek mokiniai. E. Stasiulevičienė (2011) pabrėžė, kad dauguma naudojami informacinėmis technologijomis, bendrauja internete, dalijasi įvairia

informacija. Todėl patikinama, jog internete labai reikia būti apdairiems, nes juntama vyraujančios grėsmės.

Remiantis **užsienio praktika** svarbu akcentuoti, jog vykdoma internetinio **saugumo programa** „Safe“, kuri vienija moksleivius ir visą mokyklą. Minėtoji programa siekia apsaugoti save ir savo artimuosius internete. „Safe“ programa padės tobulinti moksleivių įgūdžius naudojantis internetu, naršant socialiniuose tinklalapiuose, juose teikiant asmeninę informaciją. Taip pat patikinama, jog daugiau ir vis jaunesni vaikai pradeda jungtis prie socialinių tinklų, kuriuose labai daug netikėtumų, todėl siekiama supažindinti su saugiu naršymu internete. (Safe – New social networking safety programme for primary schools launches, 2010).

Filmų kūrimas. Pensilvanijoje, siekiant kuo daugiau asmenų įtraukti į saugesnį virtualų pasaulį, organizuojami vaizdo filmų apdovanojimai, skatinant vaikų saugumą internete. 2008 m. vyko filmų kūrimas tema „Apsaugoti savo vaikus internete“ („Protecting Our Kids Online“). Filmai skirti paaugliams, tėvams ir mokytojams, siekiant supažindinti su internetiniais pavojais, galimais nusikaltimais, patyčiomis ir kt.(PKO News, 2010)

Internetiniai žaidimai. „Alderton jaunimo mokykla“ („Alderton Junior School“) pristato žaidimų grupę: „Safe Surfing with Doug“, „GridClub Notice!“, „Kidsmart“, „Net Smartz Kids“, „Newsround Quiz Internet Security“, „Safe Kids Internet Safety Rules“, „Sids Online safety Guide“, „Surf Swell“, „Safety Land“ ir kt. Šiuose žaidimuose akcentuojamas saugaus interneto vartojimas, siekiama išmokyti moksleivius saugiai naršyti virtualioje erdvėje, klausimų ar viktorinos metodais sudaromos galimybės patikrinti žinias, rekomendacinio pobūdžio žaidimuose išdėstomi patarimai, kaip saugiai elgtis internete. Visi paminėti žaidimai naudingi tiek namuose, tiek švietimo institucijose (Stay Safety Online, 2010).

Filtravimo priemonės - antivirusinės programos. Šiuolaikinėje rinkoje siūlomas didelis filtravimo programinių įrangos pasirinkimas. Kiekvienas produktas filtruoja tinklalapius pagal skirtingus kriterijus. J. Kane ir P. Portin (2008) teigia, siekiant mažinti žalos riziką internete yra dar vienas būdas, galintis apsaugoti nuo pavojų virtualioje erdvėje Labai svarbu skirti laiko aprūpinti kompiuterius ugniasienėmis, antivirusais, apsaugančia programine įranga bei naujausiais apsaugos patobulinimais tam, kad būtų apsaugota tiek kompiuteriai, tiek ir pats vartotojas. Be kompiuterio apsaugos priemonių yra ir kitos, kurios kontroliuoja interneto naršymo patirtį – tai filtravimo priemonės, padedančios filtruoti prisijungimą prie tinklalapių. Šie įrankiai suteikia tėvams dar vieną apsaugos lygį, padedantį jiems nukreipti vaikų ir paauglių naršymą internete teisinga linkme.

Apsaugos sprendimas kompiuteryje - pagrindinė priemonė norint apsisaugoti nuo grėsmių internete. Antivirusinių programų yra daug ir įvairių, todėl vienareikšmiškai atsakyti, kuri geriausiai tinka mokykloms ar kitai įstaigai, neįmanoma. Kol kas pasaulyje nėra antivirusinės,

kuri apsaugotų nuo visų virusų, nes kompiuteryje vienu metu gali būti instaliuota tik viena antivirusinė programa. Tačiau kiekvienas jų veikia skirtingai ir teikia ne vienodą apsaugą. Su labiausiai paplitusiais virusais geriausiai susitvarko ESET firmos produktai. Jei reikia tik apsaugos nuo virusų, tuomet reiktų rinktis Eset Antivirus, o jei reikia ir ugniasienės nuo įsilaužimų - Eset Smart Security. Kadangi mokyklose gausu kompiuterių, todėl siekiant supaprastinti antivirusinių programų naudojimą ir operatyviai reaguoti į virusų puolimus, siūloma rinktis Business Edition versijas (Papildomi patarimai ir programos Jūsų kompiuterio saugumui patikrinti, 2006).

„Microsoft Lietuva“ (2011) taip pat ragina tiek namų ūkių, tiek mokyklų kompiuteriuose įdiegti filtravimo, apsaugos priemones:

- „Windows 7 Parental Controls“ – tai galinga ir lanksti kontrolės priemonė, padedanti kontroliuoti ir saugoti nepilnamečių naršymą internete.
- „Windows Live Family Safety 2011“ – programa leidžia apriboti pasiekiamą interneto turinį, atsižvelgiant į vaikų amžių, taip pat galima riboti paieškos sistemas bei uždrausti tam tikrą priėjimą prie tam tikrų tinklų, vykdyti stebėseną.
- „Internet Explorer 8“ ir „Internet Explorer 9“ – programa suteikia galimybę nustatyti vaikų prisijungimą prie interneto laiką, konkrečiai nustatyti kokie leidžiami puslapiai bei kuriomis programos bus leidžiama naudotis. Taip pat pateikiama informacija, kokius puslapius vaikai aplankė naršydami internete
- „Xbox“ Parental Controls“ – suteikiama teisė nustatyti priėjimą tik prie vaikų amžių atitinkančius žaidimus (Saugaus naršymo internete taisyklės, 2011)

Visaeuropinė žaidimų informacijos (PEGI, *angl. Pan European Game Information*) organizacija remia PEGI žaidimų klasifikavimą, o „PEGI Online“ teikia Europos paaugliams patobulintą apsaugą nuo netinkamo internetinių žaidimų turinio ir moko tėvus užtikrinti saugų žaidimą internete. Ši organizacija remia PEGI internetinės saugos kodeksą, skatinantį minimalų apsaugos lygį jauniems žmonėms, naudojantiems internetu (Kane ir Portin, 2008).

Saugiam darbui virtualioje erdvėje būtina skirti ypatingą dėmesį, todėl kuriant **saugaus interneto naudojimą(-si) įtraukiama ir mokykla**. Labai svarbu išsiaiškinti, kokiais galimais būdais siekiama moksleivius supažindinti su virtualioje erdvėje egzistuojančiomis galimybėmis bei rizika. R. Berns (2008) pabrėžia, kad mokykloje privalu, jog paaugliai būtų įtraukiami į mokyklos visuomenės gyvenimą, įtakojančius kokybiškesni tarpusavio bendravimą bei tobulėjimą. Šioje švietimo institucijoje individas privalo pasirengti ateičiai – tai darbui ir technologijų pokyčiams.

Stiprinant saugų paauglių naršymą virtualioje erdvėje, skatinama klasėje kurti interneto naudojimosi taisykles, kurių kūrimo dalyvautų mokiniais ir mokytojais. Taip pat raginama per

pokalbius domėtis, kokios svetainės ar tinklapiai dominuoja paauglių kasdienybėje bei siekti kuo daugiau mokinių įtraukti į diskusijas ar atvirus dialogus apie saugaus interneto naršymą, aptariant interneto grėsmes bei galimybes. Po diskusijų sukurti rekomendacijų dokumentą (sąsiuvinį), kuris gali būti informavimo priemonė tėvams. Šios prevencinės priemonės gali palengvinti mokytojams darbą bei prieinamu būdu tėvus informuoti apie atžalų pomėgius ar net elgesį internete (Tips for Safe Internet Use, 2003).

S. Riškienė (2009), Kuršėnų Pavenčių vidurinės mokyklos mokytoja, teigia, kad „Saugesnio interneto 2009“ programos organizuojamajame forume buvo išsakytos nuomonės apie dažniausius internetinius pavojus (internetiniai priekabiavimai, elektroninių duomenų vagystės, psichologinės priklausomybės ir pan.). Siekiant stiprinti paauglių saugesnio interneto naudojimą(-si) būtina anoniminė pagalba ar internetinė pagalbos biuras, kuriame kvalifikuoti specialistai konsultuotų mokinius ir padėtų jiems spręsti iškylančias problemas. Taip pat šiame forume diskutuota kokios prevencinės priemonės padėtų išvengti virtualioje erdvėje slypinčias grėsmes. Todėl mokytojai, dalyvavę „Saugesnio interneto 2009“ forume patikino, jog *„pirmiausia jiems reikia pasitikėjimo savimi ir žinių. Būtina nuolat organizuoti kursus mokytojams, kurių metu jie būtų supažindinami su internetiniais pavojais, būdais, kaip jų išvengti, ir, visų pirma, metodika, kaip mokyti mokinius saugiai naudotis internetu. Reikalingos įvairios priemonės skirtingo amžiaus mokiniams“* (Riškienė, 2009).

Remiantis autoriaus R. Berns (2008) mintimis, jog šeimos ir mokyklos yra svarbiausios besivystančios asmenybės institucijos. Todėl mokyklai auklėdama ir puoselėdama paauglių saugaus interneto vartojimą privalu **įtraukti ir tėvus** į minėtąją veiklą.

J. Steponienė (2008), remdamasi R. Šalaševičiūtė mintimis, išskiria, kad šviesti būtina ne tik vaikus, bet ir tėvus bei asmenis, prižiūrinčius juos prie interneto. Siūloma organizuoti visuotinį švietimą – paskaitas apie saugų vaikų buvimą internete, tėvai raginami įsidiesti į namų kompiuteriuos technines apsaugos priemones nuo žalingos informacijos, kurie reitinguoja ir žymi kompiuterinius žaidimus bei internetinius tinklapius. Tėvams iškilus įvairiems klausimams raginama pasinaudoti jau Lietuvoje veikiančia „Karštąja linija“. Taip pat siūloma, kad tėvai ribotų vaikų buvimą internete. Tačiau autorė E. Masiliauskienė (2009), atlikto tyrimo duomenis teigia, kad tėvų nuomone, draudimas nėra pat efektyviausias būdas, siekiant užkirsti kelią besaikio vaikų naudojimasi internetu bei užtikrinant saugaus interneto vartojimą.

J. Steponienė (2008), remdamasi R. Rainys (2008) atliktais tyrimais, patikina, kad Lietuvoje taip pat pasigendama tvirto bendradarbiavimo *„su interneto paslaugų teikėjais ir prastokai koordinuojami veiksmai šalinant netinkamą informaciją iš tarnybinių stočių ją atitinkamai žymint. Naudojamuose kompiuteriuose dar trūksta žalingos informacijos internete filtravimo programų, ypač pasigendama lietuviško filtravimo priemonių. Dar neturima*

kompiuterinio žaidimo, suaugusiųjų turinio interneto tinklalapių ir pan. žymėjimo (reitingavimo) sistemų, interneto paslaugų teikėjai neskatinami naudoti savireguliacijos sistemų, nepraktikuojamas operatyvinių institucijų nusikalstamos veiklos imitavimo modelis išaiškinant netinkamo turinio informacijos autorius ir t.t. (Steponienė, 2008, p. 7). Apibendrinant būtų galima teigti, kad kompleksiškas visų priemonių naudojimas padės apsaugoti nepilnamečius nuo žalingo turinio internete.

Kita autorė V. Želudzevič (2007), remdamasi psychologės I. Blažienės tyrimo duomenimis, pabrėžė – rekomenduojama ikimokyklinio amžiaus vaikai neturėtų internete naršyti daugiau pusvalandžio per dieną, vyresnis vaikai, tuo tarpu ir paaugliai, ne daugiau kaip dviejų valandų per dieną. Taip pat raginama kokybiškiau įrengti interneto svetaines, nenusižengiant higienos reikalavimams, o didžiųjų naujų kompiuterinių technologijų įmonių savininkus prisidėti savo lėšomis ir projektais prie internetinių svetainių, darbuotojų mokymų, kurie įtakos saugoti jaunuosius klientus nuo žalingos informacijos srautų.

J. Steponienė (2008), remdamasi R. Rainiu teigia, jog visiškas apsisaugojimas nuo neigiamos viešosios informacijos neįmanomas. Viena iš išeičių yra domėtis ir laikytis tam tikrų taisyklių, padėsiančių internete jaustis užtikrinčiau. Užsienio autorė V. Shea (2004) taip pat akcentuoja virtualioje erdvėje egzistuojančias taisykles. Be to V. Shea patikina, kad kiekvienas internautas privalo susipažinti su bendrosiomis interneto etiketo taisyklėmis:

1. naudojantis internetu privalu laikytis tų pačių etikos taisyklių kaip ir įprastame gyvenime. Svarbu prisiminti, kad internetu naudojasi gyvi žmonės, kuriuos reikia gerbti, toleruoti jų pažiūras, jausmus ar įsitikinimus;

2. internete svarbu gerai apgalvoti, kokią asmeninę informaciją talpinti, užtikrinant savo ir kitų asmenų privatumą;

3. nepiktnaudžiauti savo padėtimi. Internautas virtualioje erdvėje vertinamas pagal gebėjimą rašyti: aiškiai, logiškai reikšti mintis, nedaryti gramatinių klaidų. Taip pat svarbu suprasti kitų mintis ir tinkamai į jas reaguoti;

4. nesinaudota informacija, kuri nėra skirta laisvam vartojimui;

5. netrukdyti dirbti kitiems tinklo vartotojams;

6. nenaudoti interneto siekiant pakenkti kitiems žmonėms;

7. nenaudoti interneto neteisėtiems veiksams atlikti bei klaidingai informacijai skleisti;

8. privaloma apgalvoti savo sukurtų sistemų ir programų galimus socialinius padarinius;

Siekiant apsaugoti savo bei savo artimųjų privatumą, rekomenduojama šias žinias perduoti vienas kitam. Todėl mokykla – tai viena iš tinkamiausių socialinių aplinkų, kurioje per informacinių technologijų užsiėmimus, organizuojant „Saugesnio interneto“ dienas ar net per individualius pokalbius su mokiniais, galima įgyvendinti minėtas rekomendacijas. Kaip teigia

V. Černius (2006), jog mokykla – tai vieta, kur bendraujama su paaugliais iš įvairių socialinių sluoksnių bei plečiamas supratimas apie galimybes, kurias gyvenimas gali teikti. Mokykla moko ir perduoda visuomenėje priimtų elgesio ir bendravimo formų, padėsiančių veikti pagal mokinio poreikius, interesus, pomėgius

2. MOKYKLOS VAIDMUO FORMUOJANT PAAUGLIŲ SAUGAUS INTERNETO VARTOJIMĄ: EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Tyrimo imtis, eiga, etika

Tyrimo instrumentas. Išanalizavus mokslinę literatūrą apie naudą ir pavojus, slypinčius internete bei kokios galimos prevencinės programos vykdomos valstybės ir mokyklos mastu, buvo sudarytos standartizuoto tipo anketos pedagogams, 7 – 8 klasių moksleiviams bei moksleivių tėvams. Anketos sudarytos remiantis lietuvių N. Bagdonaitės (2010), A. Petruševičienės, J. Grigaliūnienės (2010), L. Bulotaitės (2009), I. Saukienės (2009), S. Lukošiuūtės (2009), M. Glodo (2010), L. Pakalkaitės (2001), A. Juozaitytės, E. Šaparnytės (2008), S. Riškienės (2009), E. Masiliauskienės (2008) ir užsienio šalių R. Berns (2008), L. Kutner, Ch. Olson (2008), N. ir Z. Nekrasovos (2008), M. Fraser, S. Dutta (2010), J. Kane, P. Portin (2008), V. Shea (2004) mokslininkų darbo praktika bei „Bibliotekos pažangos“ inicijuojamų programų, „Saugesnio interneto LT“ įgyvendintų projektų ataskaitine medžiaga. Anketų įvadinėje dalyje buvo akcentuojamas tyrimo tikslas, užtikrinamas respondentų anonimiškumas bei trumpai nurodoma pildymo instrukcija. Anketoje pateikiami klausimai, susiję su tyrimo problema (1, 2 ir 3 priedai).

Empirinio tyrimo eiga. Anketinė apklausa vyko 2011 m. vasario mėn. patogiosios atrankos būdu.

Atliekant tyrimą buvo kreiptasi į švietimo (pagrindinių ir vidurinių mokyklų) įstaigų vadovus ir prašyta jų mokykloje atlikti anketinę apklausą. Iš anksto buvo supažindinta su tyrimu, jo tikslais ir uždaviniais. Anketos buvo dalinamos asmeniškai mokytojams bei moksleiviams, taip pat buvo kreiptasi į moksleivius, kad šie savo tėvus paragintų įsijungti į tyrimą. Bendradarbiaujant buvo siekiama respondentams sudaryti palankias sąlygas užpildyti anketas, taipogi buvo garantuojama, jog bus laikomasi etinių principų.

Išplatinta mokytojams buvo 73 anketos, sugrįžo 66 (grįžtamumo kvota 90,4%), tėvams - 54 anketos, sugrįžo 32 (grįžtamumo kvota 59,3%), o 7 – 8 klasių moksleiviams - 117 anketos, grįžo 102 (grįžtamumo kvota 87,2%).

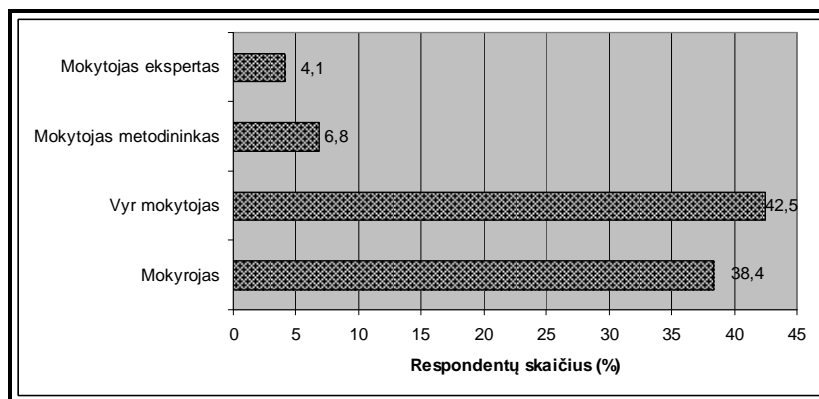
Tyrimo tikslas - empiriškai ištirti mokyklos vaidmenį formuojant paauglių saugaus interneto vartojimo galimybes.

Tyrimo imties populiaciją sudaro Šiaulių, Raseinių, Kretingos miestų ir rajonų 200 respondentai iš pagrindinių ir vidurinių mokyklų. Tyrime dalyvavo 102 7 – 8 klasių moksleiviai

(mergaitės 56,9%, berniukai 43,1%), 66 įvairių disciplinų mokytojai (78,1% - moterys, 12,3 – vyrai) ir 32 moksleivių tėvai (78,2% - moterys, 18,8% - vyrai).

Tyrime dalyvavusių respondentų sociodemografinės charakteristikos.

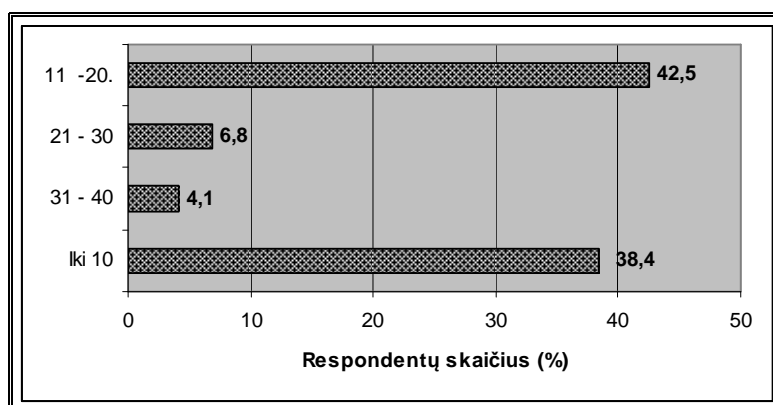
Pedagogai. Kiekybiniame tyrime dalyvavusių respondentų kvalifikacinė kategorija (1 pav.).

1 pav. Respondentų pedagoginė kvalifikacija (N=66)

Paaiškėjo, kad daugiausiai buvo (42,5%) vyresniųjų mokytojų (vyr. mokytojų – toliau), kita dalis - mokytojų - (38,4%), mažiausiai (4,1%) mokytojų ekspertų.

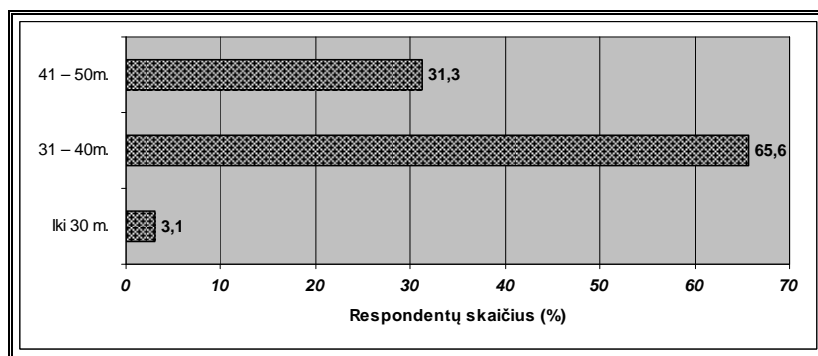
Toliau buvo siekiama išsiaiškinti respondentų pedagoginį darbo stažą (2 pav.).

2. pav. Pedagogų darbo stažas (N=66)

Pagal darbo stažą tirti pedagogai pasiskirstė įvairiai. Apklausoje dalyvavusių pedagogų darbo stažas svyruoja nuo 2,5 m. iki 40 m. Daugiausiai dirbančiųjų pedagogų yra nuo 11 iki 20 metų, nes tokį variantą pasirinko (35,6%) respondentų, taip pat (24,7%) pedagogų, kurių darbo stažas tarp 21 – 30 metų, bei likusieji (6,8%) tirtų mokytojų dirba nuo 31 iki 40 metų.

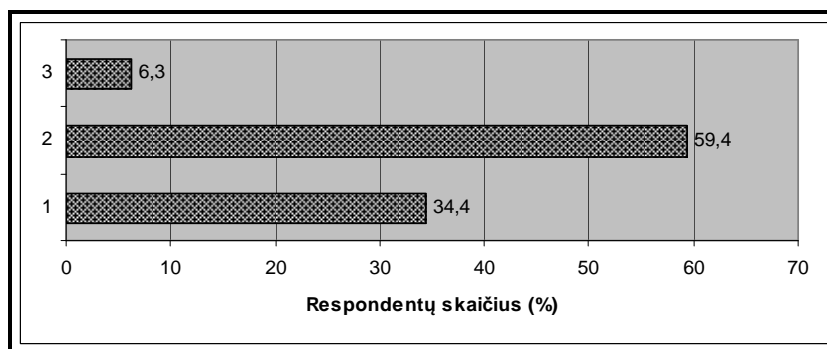
Tėvai. Apklausoje dalyvavo 7 – 8 klasių moksleivių tėvai, kurių amžius rodikliai pateikti 3 paveiksle.

3 pav. Tėvų amžius (N=32)

Apklausoje dalyvavo tėvai, kurių amžius svyruoja iki 30 ir 41 – 50. Daugiau nei pusė visų apklaustųjų buvo 31 – 40 metų, t. y. (65,6%), kita (31,3%) tirtų tėvų dalis buvo tarp 41 – 50 metų. Rečiausiai t. y. tik vienas (3,1%) respondentas pabrėžė, kad jo amžius iki 30 metų. Taigi daugiausiai tirtų tėvų amžius svyruoja tarp 31 – 40 metų amžiaus.

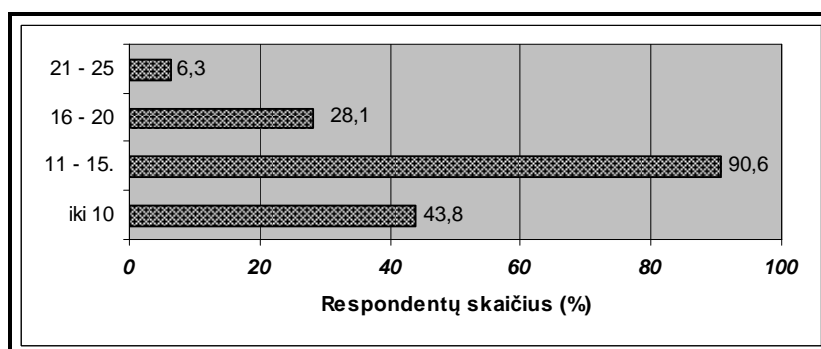
Taip pat tėvų buvo pasiteirauta apie turimų vaikų skaičių (4 pav.).

4 pav. Vaikų skaičius šeimoje (N=32)

Gauti duomenys parodė, kad daugiau kaip pusė visų tirtų tėvų turi po du vaikus, nes tokį variantą pasirinko 59,4% respondentų, trečdalis (34,4%) tėvų nurodė, turintys tik vieną atžalą. Rečiausiai, 6,3 % respondentų, akcentavo, jog turi po 3 vaikus.

Vaikų amžiaus svyravimas nustatytas 5 paveiksle.

5 pav. Vaikų amžius (N=32)

Rezultatai parodė, kad daugiausiai tėvų (90,9%) akcentuoja, kad augina atžalas, kurių amžių svyruoja tarp 11 – 15 metų, mažiau nei pusę (43,8%) respondentų nurodė, auginantys

vaikus iki 10 metų. Mažiausiai tėvų (6,3%) pasirinko variantą, nurodantį, jog vaikai yra 21 – 25 metų amžiaus.

Pastebima tendencija, kad tėvai, auginantys daugiau nei vieną vaiką, jų atžalų amžius svyruoja nuo 5 iki 25 penkerių metų.

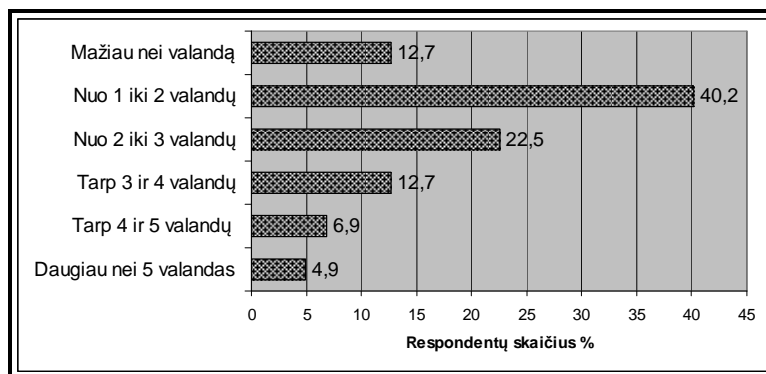
Iš tirtų 102 **moksleivių** 7 klasę lanko 60,8% moksleivių, 8 klasę – 39,2% moksleivių.

Mokytojų, 7 – 8 klasių moksleivių ir moksleivių tėvų anketinės apklausos rezultatai pateikiami, analizuojant interneto svarbą ir virtualių grėsmių egzistavimą, taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, kokie egzistuoja apsaugojimo ar kontroliavimo būdai naudojantis internetu.

2.2. Paauglių lankymosi internete charakteristika tėvų, pedagogų ir vaikų požiūriu

Pirmiausia, tyrimo metu buvo siekta išsiaiškinti, kaip ilgai paaugliai kasdien naršo internete bei kokia veikla dažniausiai užsiima virtualioje erdvėje?

Kreiptinas dėmesys į tai, kiek laiko kasdien moksleiviai praleidžia naršydami internete. Nustatyta tokia situacija (6 pav.).

6 pav. **Moksleivių laikas praleidžiamas internete kasdien** (N=102)

Apklausa parodė, kad didžioji dalis (40,2%) tiek berniukų, tiek mergaičių internete naršo *nuo 1 iki 2 valandų*, taip pat nemaža respondentų dalis (22,5%) nurodė, jog internete praleidžia *nuo 2 iki 3 valandų*. Rečiausiai, 4,9% tirtų moksleivių, nurodė, leidžiantys laiką virtualioje erdvėje, *daugiau nei 5 valandas*.

Remiantis gautais rezultatais, galima apibendrintai teigti, jog moksleiviai internete praleidžia vidutiniškai 2 – 3 valandas. Tuo tarpu J. Steponienė (2008) akcentuoja, kad R. Šalaševičiūtė ragina nepilnamečių interneto naudojimosi laiką riboti iki 2 valandų per dieną. Todėl mokiniai, kurie daugiau nei dvi valandas praleidžia internete, didesnė tikimybė susidurti su įvairiomis internetinėmis grėsmėmis, tiek bendraujant su draugais ar ieškant reikiamos informacijos.

Toliau siekta išsiaiškinti, kuriais tikslais paaugliai naudojami internetu. Nustatyta tokia padėtis (1 lentelė).

Paauglių lankymosi internete tikslai (procentai, N=102)

Teiginiai	Beveik visada	Dažnai	Kartais	Beveik niekada
Atlieku namų darbus	10,8	22,5	52,9	13,7
Bendrauju su draugais ir kitais internautais	37,3	45,1	16,7	1,0
Leidžiu laisvalaikį, klausausi muzikos	51,0	30,4	17,6	1,0
Organizuoju laisvalaikio praleidimą	2,9	16,7	44,1	36,3
Dalinuosi dienos įspūdžiais	2,9	22,5	44,1	29,4
Internetu nesijaučiu vienišas	20,6	29,4	31,4	18,6
Internetu galiu daryti tai, ką noriu, niekieno nereguliuojamas	1,0	18,6	36,3	28,4
Internetu aptariami nauji žaidimai	13,7	23,5	28,4	34,3

Paaugliai – labai smalsūs, todėl naudojami internetu vedini įvairių tikslų. Dažniausiai paaugliai *leidžia laisvalaikį ar klausosi muzikos internete*, nes taip nurodė daugiau nei pusė apklaustų mokinių. Gana dažnai moksleiviai (37,3%) minėjo, jog internete mielai *bendrauja su draugais ar kitais internautais*, rečiausiai, tai yra tik 1% moksleivių nurodė, kad *internetu gali daryti tai, ką nori* nepriklausomai nuo suaugusiųjų dėmesio.

Analizuojant duomenis nustatyta, kad berniukai dažniau *internetu praleidžia laisvalaikį klausydamiesi muzikos*, nes rastas statistiškai reikšmingas skirtumas lyties aspektu ($\chi^2=8,29$; $df = 3$, $p=0,040$).

Gana dažnai paaugliai naršo internete siekdami patenkinti savo bendravimo poreikį, nesijausti vieniši, kadangi apie trečdalis šių respondentų nurodė tokius lankymosi internete tikslus. Anot D. Beresnevičienės (2003), paaugliams bendravimas – vienas iš svarbiausių dalykų, nes sąveikavimas su bendraamžiais analizuoja save ir aplinką, vyksta vaidmenų tyrinėjimas. Tai itin daug kantrybės reikalaujantis amžius, kuriame lengvai galima paslysti, suklysti.

Taip pat buvo pasiteirauta tiek pedagogų, tiek tėvų apie paauglių lankymosi internete tikslus (2 lentelė).

Pedagogų ir tėvų nuomonė apie paauglių lankymosi internete tikslus (procentai, N=98)

Teiginiai	Beveik visada		Dažnai		Kartais		Beveik niekada	
	P.	T.	P.	T.	P.	T.	P.	T.
Tenkinamas prigimtinis poreikis bendrauti	32,9	34,4	46,6	53,1	11,0	12,5	0	0
Socialiniai tinklai praplečia pažinčių akiratį	20,5	3,1	42,5	25,0	27,4	46,9	0	25,0
Internetas spartina reikiamų žinių gavimą neišeinant iš namų	38,4	34,4	3,6	50,0	42,5	15,0	0	0
Virtualioje erdvėje paaugliai pasiekia visišką laisvę, nepriklausomybę	20,5	6,3	21,9	31,3	41,1	53,1	1,4	9,4
Internetas sudaro galimybę tyrinėti pasaulį, atrasti naujus dalykus	11,0	31,3	17,8	31,4	49,3	31,3	2,7	3,1
Internetas palengvina mokyklinių užduočių atlikimą	20,5	21,9	38,4	31,3	41,1	34,4	0	12,5
Virtualioje erdvėje paaugliai išsako tai, ko negali pasakyti realioje situacijoje	24,7	6,3	23,3	15,6	39,7	78,1	6,8	0
Internetas - laisvalaikio praleidimo priemonė	24,7	15,6	20,5	37,5	43,8	25,0	1,4	21,9

(Paaiškinimas: P.- pedagogai, T. – tėvai)

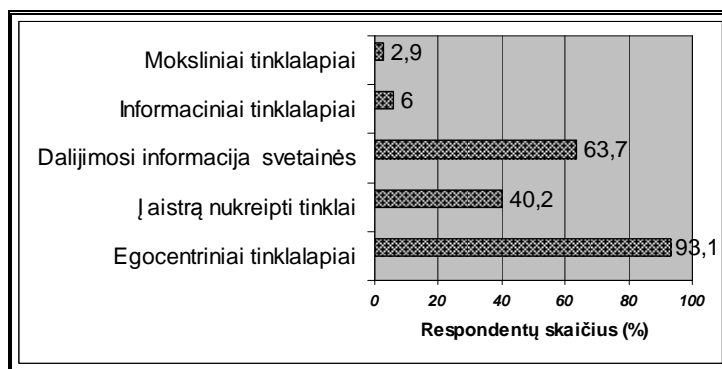
Gauti rezultatai parodė, kad pedagogai (46,6%) ir tėvai (53,1%) dažniausiai nurodo, jog internetas padeda *tenkinti prigimtinių bendravimo poreikį*, nes tokį variantą pasirinko daugumą tyrime dalyvavusių respondentų. Taip pat 42,5% pedagogų ir 25% tėvų pabrėžė, kad *socialinių tinklų įtaką praplečiant pažinčių akiratį*. Apie interneto galią, kai siekiama greitai surasti reikiamą informaciją, respondentų (pedagogų ir tėvų) nuomonės akivaizdžiai išsiskyrė, nes tokį variantą pasirinko pusė tyrime dalyvavusių tėvų ir tik 3,6% pedagogų. Rečiausiai tėvų (15,6%) minėjo, kad *virtualioje erdvėje esantys paaugliai gali išsakyti tai, ko nepasako realioje situacijoje*.

Analizuojant gautus duomenis lyties aspektu, paaiškėjo, jog pedagogės moterys dažniau nurodo, jog paaugliai *virtualioje erdvėje įgyja komunikacinių gebėjimų išsakyti tai, ko negali padaryti realioje aplinkoje*, nes rastas statistiškai reikšmingas skirtumas lyties aspektu ($\chi^2=9,925^a$, $df=3$, $p=0,46$, kai $p<0,05$).

Apibendrinant visų respondentų (N=200) gautus rezultatus apie paauglių lankymosi internete tikslus, galima teigti, kad daugiausiai tyrimo dalyviai akcentavo bendravimo poreikio tenkinimą, kuris dažniausiai pasiekiamas socialiniuose tinklapiuose. Taip pat šiose svetainėse, pedagogų ir tėvų nuomonę, dažniausiai plėtojamos pažintys bei gvildenamos įvairios pokalbių temos. Paaugliai rinkdamiesi internetą kaip laisvalaikio praleidimo priemonę vis rečiau skiria laiko bendravimui realioje aplinkoje. Šis pasirinkimas gali įtakoti paauglių tolimesnei socialinių galimybių plėtotei. Psichologė N. Bagdonaitė (2011) patikina, jog ilgai bendraujant internete

nutinka taip, kad natūraliose situacijose nebemokama pritapti prie draugų ar bendraamžių, jaučiamasi nepilnaverčiu. Dėl šių minėtų priežasčių nesąmoningai trokštama grįžti į artimesnę virtualią aplinką. Kita vertus, siekimas patenkinti bendravimo poreikį gali paauglius skatinti naršyti tuose tinklalapiuose, kurie yra net žalingi tokio amžiaus vaikams. Kaip teigia pedagogės N. Nekrasova, Z. Nekrasova (2008), internete patenkinamas smalsumas, bendravimo poreikis bei virtualioje erdvėje galima pajusti veiksmų laisvę ir nepriklausomybę.

Taigi toliau domėtasi, kuriuose tinklalapiuose tirti mokiniai lankosi. Tyrimo metu moksleivių prašyta įvardinti tuos tinklalapius, kuriuos jie lanko. Vėliau duomenys buvo sugrupuoti remiantis sociologų M. Fraser, S. Dutta (2010) ir sudaryta socialinių tinklalapių klasifikacija bei informaciją teikiamais internetiniais puslapiais (7 paveikslas).

7 pav. Paauglių dažniausiai lankomi tinklalapiai (N=102)

Daugiausiai, net 97% moksleivių, renkasi *egocentrinis tinklalapius*, tokius kaip facebook.com, one.lt, krw.lt, klase.lt, rcM.lt, frendsclub.lt, eskimi.lt, linkomanija.lt, bitmanija.lt, draugas.lt, pazintys.lt, 4music.lt, zipfm.lt, powerhitradio.lt, nea.lt, 4shared.com ir daugelis kitų. Daugiau nei pusė visų apklaustųjų įvardina svetaines, kuriuose *dalijamasi informacija* – tai youtube.com, google.lt, vikipedija.lt. Kita paauglių dalis (40%) pažymėjo, jog dažniausiai lankomasi *į aistrą nukreiptose svetainėse*, tokiose kaip game.lt, y8.com, ikariam.lt, popmundo.lt, heartit.lt, tobis.lt, wapr.lt, gladius.lt, ringerfree.net, basketnews.lt, funnygammes.lt, echi.lt, filmai.lt, rankdarbiai.lt, unitedcats.com, knyguklubas.lt. 6% respondentų renkasi *mokslinius* (jaunasistyrejas.lt, webs.com, newiworld.com, pagalbamokiniui.lt) bei 2,9% *informacinius* (arzinai.lt, 15min.lt, tam.lt, delfi.lt, alfa.lt) tinklalapius.

Paiškėjo, kad paaugliai, tiek mergaitės, tiek berniukai, pirmenybę teikia pokalbių, naujų pažinčių ar muzikos svetainėms, taip pat dauguma dalinasi įvairia informacija. Tai lemia, nes paauglystėje ypatingai akcentuojamas komunikavimo poreikis, noro išreikšti save per įvairias veiklas. Remianti psichologo G. Navaičio (2007) darbo praktika, galima apibendrinti, jog šis laikotarpis – pagundų, savęs ieškojimo ir vaidmenų keitimosi laikas. Autoritetai tampa ne suaugusieji, o draugai, su kuriais siekiama būti nepriklausomais ir savarankiškais.

Domėtasi pedagogų ir tėvų nuomonių apie moksleivių lankomiausias svetaines, klasifikacija buvo teikta remiantis sociologų M. Fraser, S. Dutta (2010) praktika (3 lentelė).

3 lentelė

Pedagogų ir tėvų nuomonė apie paauglių lankomiausias svetaines (procentai, N=98)

Teiginiai	Beveik visada		Dažnai		Kartais		Beveik niekada	
	P.	T.	P.	T.	P.	T.	P.	T.
Egocentriniai tinklai	71,2	50,0	0	40,6	19,2	6,3	0	3,1
Bendruomeniniai tinklai	5,5	6,3	46,6	28,1	28,8	0	9,6	65,6
Oportunistiniai tinklai	1,4	12,5	53,4	25,0	8,2	0	27,4	62,5
Į aistrą nukreipti tinklalapiai	1,4	12,5	39,7	0	38,4	37,5	11,0	50,5
Dalijimosi informacija svetainė	39,7	37,5	8,2	28,1	42,5	28,1	0	6,3

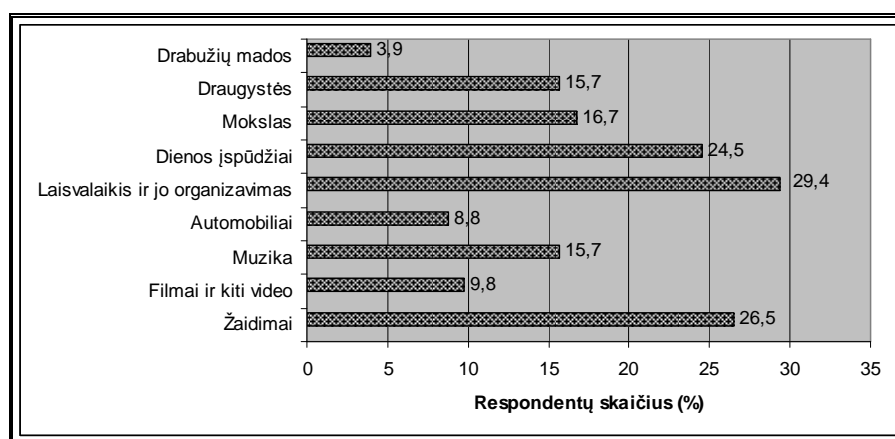
(Paiškinimas: P.- Pedagogai, T. - Tėvai)

Paaiškėjo, jog daugiausiai tiek pedagogų (71,2%), tiek pusė visų tyrime dalyvavusių tėvų pažymėjo, kad paaugliai dažniausiai lankosi *egocentriniuose tinkluose*, kita dalis pedagogų (39,7%) ir tėvų (37,7%) akcentavo svetaines, kuriose *dalijamasi informacija*. Pagal gautus rezultatus matyti, jog rečiausiai paaugliai lankosi *oportunistiniuose tinklapiuose* bei *į aistrą nukreiptuose tinklapiuose*, nes šį variantą pasirinko po 1,4% pedagogų, o rečiausiai iš tėvų (6,3%) paminėjo *bendruomeninius tinklus*.

Suvedus tyrimo duomenis buvo rastas statistiškai reikšmingas skirtumas, nes tėvai, kurie turi tris vaikai, dažniau minėjo *bendruomeninius tinklus* ($\chi^2=7,21$, $df=2$, $p=0,027$, kai $p<0,05$).

Pedagogai ir tėvai pabrėžia komunikavimo svarbą paauglio kasdienybėje, nes egocentriniuose tinkluose (pvz. Facebook svetainėje) stiprinamas bendravimo galimybės bei plečiamas pažinčių akiratis. Tokio pobūdžio svetaines daugiausiai akcentavo ir patys paaugliai. Kiti svarbūs paaugliui veiksmai yra dalintis su draugais ar kitais internautais nuotraukomis, vaizdo filmai bei kita informacija. Todėl dalijimosi informacija svetaines akcentavo dauguma respondentų. Tokie veiksmai suburia internautus į internetinius puslapius, kuriuose susiduria vienodi interesai, pomėgiai bei atsiranda bendros pokalbių temos. Virtuali erdvė keičia tiesioginę, nes draugystė, informacija, įvairios pramogos pasiekiamos ne tiesiogiai dalyvaujant santykiuose ar pramogaujant, o prie kompiuterio ekrano prisijungiant įvairiausių portalų dėka prie virtualių socialinių tinklų, informacinių ar pramogų šaltinių. M. Fraser, S. Dutta (2011) patikina, kad socialiniuose tinklapiuose, ypač egocentriniuose tinklapiuose, paaugliai tenkina savo prigimtinių poreikį bendrauti bei „kaupia“ draugų būrį. Paauglystė pasižyminti veržlumu ir noru būti dėmesio centre, šie veiksniai gali įtakoti minėtų svetainių dažną lankymą.

Kadangi paauglystę galima įvardinti kaip ypač suaktyvėjusio komunikavimo laikotarpį, todėl siekta išsiaiškinti pagrindines bendravimo temas internete (8 pav.).

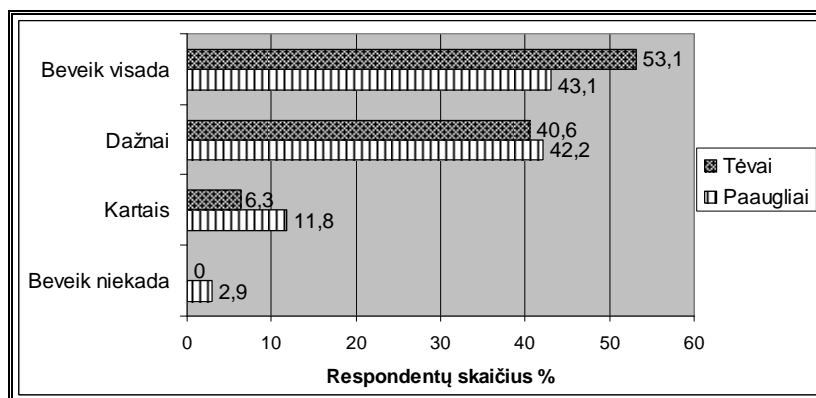
8 pav. Paauglių dažniausios aptariamoms temoms internete (N=102)

Rezultatai parodė, kad 7 – 8 klasių moksleivių vienos iš pagrindinių pokalbių temų yra *laisvalaikis ir jo organizavimas*, nes taip nurodė 29% visų apklaustų paauglių, taip pat labai paaugliams (26,5%) aktualios temos yra *žaidimai* bei 24,5% tirti moksleiviai mielai dalinasi *dienos įspūdžiais*. Mažiausiai aptariamoms *drabužių mados*, tokį variantą pabrėžė 3,9% respondentų.

Analizuojant duomenis lyties aspektu nustatyta, kad berniukai internete dažniau aptaria žaidimus nei mergaitės, nes rastas statistiškai reikšmingas skirtumas lyties aspektu ($\chi^2 = 23,99$, $df = 3$, $p = 0,000$).

Paaugliai akcentuodami laisvalaikio praleidimą internete nurodo, kad jie komunikuodami labai dažnai aptaria žaidimų įvairovę, nes žaidimai padeda užmegzti santykius su bendraamžiais, atsiranda bendri pomėgiai ir pokalbių temos. Sociologai L. Kutner, Ch. K. Olson (2008) taip pat patikina, kad žaidėjams dažnai tenka bendrauti, nes tokiu būdu suderinami žaidimo veiksmai bei minėtųjų autorių praktika atskleidė, jog kai kurie žaidimai vaikams įtakoja stipresnį norą bendrauti. Todėl paauglystėje sugebėjimas užmegzti bei palaikyti santykius tarp draugų yra kritiškai svarbus, nes tokiu būdu yra veikiamas vaiko savigarba, pasitikėjimas savo jėgomis. Todėl dėl bendravimo, meilės trūkumo ar streso šeimoje, vaikai dažniau renkasi buvimą internetinėje erdvėje, kurioje, pasak N. Bagdonaitė (2011), galima užsimiršti, pabėgti nuo įtampos ar nesutarimų realioje aplinkoje. Taipogi galima įvardinti, jog egzistuoja kita problema, toks dažnas užsiėmimas paaugliams neatrodo kaip pavojus, nes tai mėgstamas ir šiuolaikiškas užsiėmimas.

Paauglių pasitikėjimą savo jėgomis internete patvirtina gauti tėvų ir moksleivių rezultatai apie paauglių savijautą internete (9 pav.).

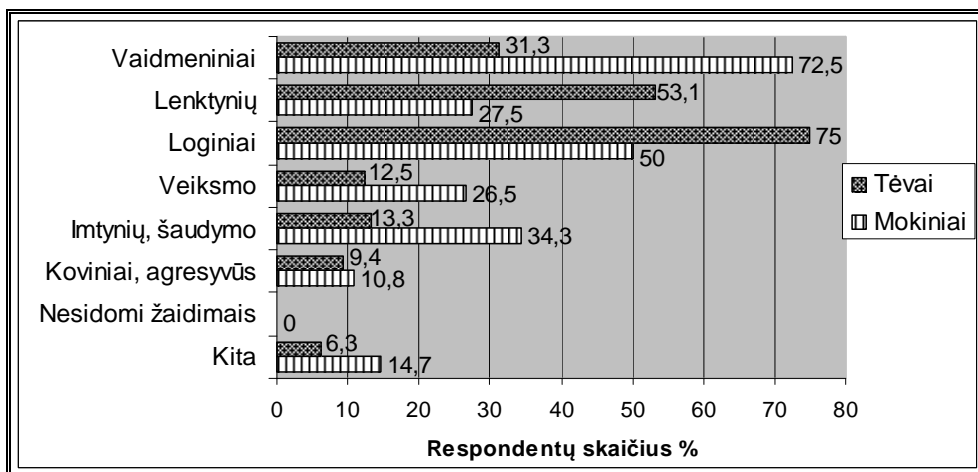

9 pav. Tėvų ir mokinių nuomonė apie paauglių savijautą internete (N=134)

Kaip pastebima, mokinių (43,1%) ir tėvų (53,1%) nuomone, paaugliai internete *beveik visada* jaučiasi saugūs. Taip pat didžioji dalis respondentų, paauglių (42,2%) ir tėvų (40,6%) įvardina *dažną* paauglių saugumo jausmą. Rečiausiai, tik 2,9 % paauglių įvardino, jog internete *beveik niekada* nesijaučia saugūs, tuo tarpu iš tėvų, šio varianto nei vienas nepabrėžė.

Pastebima tendencija, jog vis dažniau paauglių internete jaučiasi gebantys save apsaugoti nuo žalingos informacijos. Tokius rezultatus gali įtakoti per retas arba visiškai mokslievių neinformavimas apie galimus pavojus internete bei žalingos informacijos prieinamumo grėsmę. Tikėtina, kad mokykla beveik nebendradarbiauja tiek su moksleiviais, tiek su jų tėvais apie saugų interneto vartojimo galimybes.

Išlieti pykti ar neapykantą kitam žmogui galima net per žaidimus. Todėl norėta sužinoti, kuriuos žaidimus internete dažniausiai žaidžia paaugliai. Tyrimo metu internetiniai žaidimai buvo sugrupuoti pagal jų turinį, remiantis žaidimų www.zaidimaionline.lt ir www.flashgames.lt puslapiuose teikiama žaidimų klasifikacija (10 pav.).

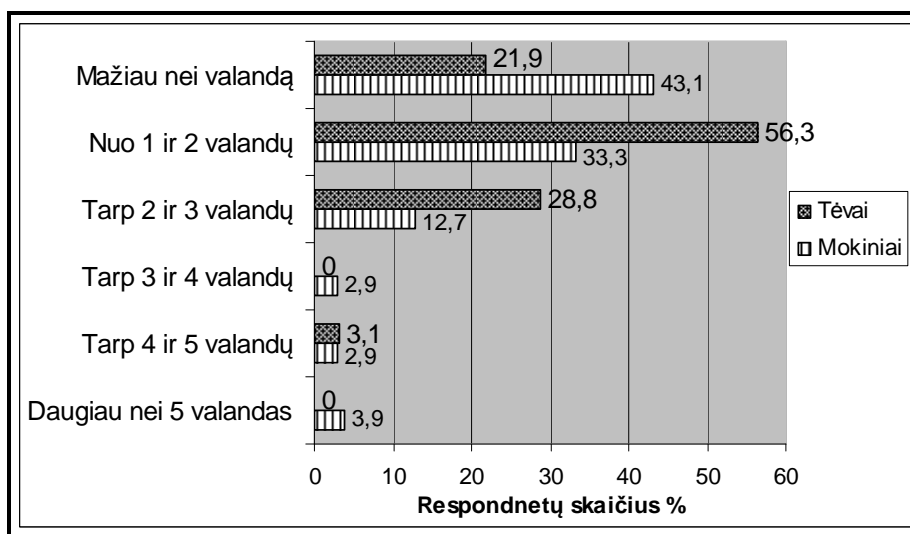
10 pav. Paauglių ir tėvų nuomonė apie žaidžiamus žaidimus internete (N=134)

Daugiau nei pusė (72,5%) visų apklaustų moksleivių įvardino, jog renkasi *vaidmeninius* žaidimus, tokius kaip *mano ūkis*, *City Ville*, *fashion world*, *mall world*, *resort world* *sims3* ir kt. Tai žaidimai, kuriuose reikia atlikti tam tikrus vaidmenis, tokius kaip ūkininko, namų šeimininko, kirpėjo, virėjo ir pan. Iš tėvų, kurie dalyvavo tyrime, šią žaidimų rūšį pasirinko

31,3%. Pusė mokinių nurodė, jog patinka žaisti *loginius* žaidimus, pvz. *123 žaidimai, pokeris, milionare, sudoku, kartuves*. Tėvai *loginius* žaidimus įvardino vienus iš mėgstamiausių, nes tokį variantą pasirinko net 75% tėvų. Išvardintuose loginiuose žaidimuose dažniausiai reikia atspėti žodžius, teisingai surašyti į langelius skaičius ar atliekami įvairūs „ėjimai“ su kortomis. Mažiausiai paauglių (10,8%) renkasi žaisti *agresyvius ar smurtinius* žaidimus, tokius kaip *gladiatorius, counter – strike*, kuriuose siekiama pakenti ar nužudyti priešininką. Tuo tarpu mažiausiai iš tėvų (6,3%) savarankiškai nurodė, jog jų atžala nežaidžia žaidimų internete, taip pat nei vienas neakcentavo, jog nesidomi, kokius žaidimus žaidžia jų atžala internete.

Paaiškėjo, kad šiuo klausimu paauglių ir tėvų nuomonės išsiskyrė, nes moksleiviai daugiausiai minėjo, jog vieni iš mėgstamiausių yra loginiai žaidimai, tuo tarpu tėvai pabrėžė vaidmeninių žaidimų svarbą paauglio kasdienybėje. Pastebima, kad daugiausiai minimi trumpalaikiai žaidimai. Todėl dažniausiai 7 – 8 klasių moksleiviai mieliau renkasi lengvesnio pobūdžio žaidimus internete. Tokie žaidimai internete nereikalauja nuolatinio ir įtempto žiūrėjimo bei greitai pasiekama atliekamų veiksmų pabaiga.

Noras žaisti virtualioje erdvėje išlieka, tačiau kaip ir bet kuri kita veikla internete, sukelia psichologinę apkrovą, todėl toliau norėta išsiaiškinti, kaip ilgai šiai veiklai yra skiriama laiko. Išsiaiškinta tėvų ir paauglių nuomonė apie žaidimų laiką internete (11 pav.).

11 pav. Paauglių ir tėvų nurodomas laikas skiriamas žaidimams internete (N=98)

Apklausa parodė, kad didžioji moksleivių dalis (43,1%), kasdien žaidžia žaidimus internete *mažiau nei valandą*, o iš tėvų šį variantą pasirinko 21,9% respondentų. Toliau tėvai pabrėžė, jog jų atžalos dažniausiai kasdien žaidimams skiria *nuo 1 iki 2 valandų*, nes taip patvirtino 56,3% apklaustųjų. Tuo tarpu 33,3 % tirtų paauglių šiai veiklai skiria *nuo 1 iki 2 valandų*.

Mažiausiai, po 2,9% paauglių žaidžia internete *tarp 3 -4 valandų* ir *4 – 5 valandų* bei nei vienas tėvų nenurodė, kad paauglys kasdien internete žaidžia *taro 3 ir 4 valandų* bei *daugiau nei 5 valandas*.

11 pav. duomenys patvirtina tai, kad moksleivių ir jų tėvų nuomonės išsiskyrė, nes paaugliai dažniau nurodė, kad renkasi žaidžia žaidimus internete trumpiau, nei jų tėvai. Tėvai visuomet išreiškia didžiausią susirūpinimą ne žaidimo turiniu, o žaidimams skiriamu laiku, tokį pastebėjimą akcentuoja L.Kutner, Ch. K.Olson (2008). Tačiau akcentuojama ir tai, kad paaugliai taip elgiasi, nes tai yra jų aistra, kuri vėliau tampa viena iš pagrindinių bendravimo temų.

Išanalizavus probleminį klausimą apie paauglių lankymosi internete pobūdį, galima apibendrintai teigti, kad 7 – 8 klasių moksleiviai internetu naudojami kasdien, dažniausiai lankosi egocentriniuose tinklalapiuose, kuriuose bendraudami su draugais ar kitais internautais aptaria laisvalaikį ir jo organizavimą bei žaidimų įvairovę internete. Taip pat atlikus anketinės apklausos duomenų analizę paaiškėjo, kad dažniausiai virtualioje erdvėje paaugliai jaučiasi saugūs bei pasitikintys savo jėgomis, gebantys apsisaugoti nuo galimų internetinių pavojų.

2.3. Pedagogų, tėvų bei vaikų nuomonė apie interneto svarbą ir neigiamą įtaką paauglių psichiniam ir fiziniam vystymuisi

Toliau buvo siekta išsiaiškinti kaip pedagogai kartu su tėvais supranta interneto svarbą ir neigiamą įtaką paauglių asmenybės plėtotei.

Tyrimo metu visų respondentų domėtasi, su kokiomis grėsmėmis internete dažniausiai gali susidurti paaugliai (4 lentelė).

Pedagogų, tėvų ir mokinių nuomonė apie pavojus internete (procentai, N=200)

Teiginiai	Beveik visada			Dažnai			Kartais			Beveik niekada		
	Pedagogai	Tėvai	Mokiniai	Pedagogai	Tėvai	Mokiniai	Pedagogai	Tėvai	Mokiniai	Pedagogai	Tėvai	Mokiniai
Fiziniai užpuolimai	9,6	18,8	4,9	28,8	21,9	18,6	41,1	28,1	19,6	11,0	28,1	56,9
Priekabiavimas, patyčios, smurtas ar įžeidinėjimai	24,7	18,8	5,9	20,5	21,9	20,6	43,8	46,9	21,6	1,4	9,4	52,0
Teisinės ir finansinės pasekmės	11,0	9,4	3,9	52,1	25,0	17,6	21,9	53,1	47,1	5,5	12,5	28,4
Privačios, asmeninės informacijos neatsakingas viešinimas	28,8	9,4	3,9	37,0	25,0	16,7	23,3	40,6	33,3	1,4	25,0	46,1
Netinkamos viešosios informacijos prieinamumas	26,0	25,0	5,9	19,2	53,1	13,7	41,1	0	29,4	4,1	21,9	51,0
Narkotinės medžiagos, alkoholis, tabakas	5,5	6,3	9,8	34,2	21,9	8,8	42,5	28,1	28,4	8,2	43,8	52,9
Virtualūs žaidimai ir lošimai	6,8	25,0	6,9	42,5	18,8	25,5	32,9	37,5	21,6	8,2	18,8	46,1
Interneto, socialinių tinklų priklausomybė	28,8	28,1	15,7	11,0	31,3	27,5	47,9	31,3	18,6	2,7	9,4	38,2
Fiziniai sutrikimai	23,3	25,0	6,9	19,2	21,9	20,6	35,6	28,1	23,5	12,3	25,0	49,0

Iš 4 lentelės matyti, kad tarp pedagogų vyrauja nuomonė, jog dažniausiai paaugliai gali susidurti su *teisinais ir finansiniais sunkumais ir jų pasekmėmis*, tokią nuomonę išreiškė daugiau nei pusė respondentų, o dažniausiai (53,1%) tirti tėvai, tiek vyrai, tiek moterys, akcentavo, jog galima susidurti su *netinkamos viešosios informacijos prieinamumu*. Iš apklaustų mokinių, daugiausiai (27,5%) pabrėžė *interneto ir socialinių tinklų priklausomybės* pavojų. Taip pat pastarąjį pavojų internete išvelgė ir 31,3% tirtų tėvų.

Kita dalis, 42,5% pedagogų ir 25,5% moksleivių bei 18,8% tirtų tėvų, patikino, jog *virtualūs žaidimai ir lošimai* dažna grėsmė paauglio kasdienybėje. Rečiausiai pedagogų (11%) pabrėžė *interneto ir socialinių tinklų priklausomybę*, tuo tarpu mažiausiai, 8,8 % moksleivių, akcentavo *narkotinių medžiagų, alkoholio ar tabako* pavojų internete.

Pasiteiravus respondentų apie pavojų internete egzistavimą, paaiškėjo, kad šis reiškinys paauglio kasdienybėje yra ganėtinai dažnas. Išanalizavus gautus rezultatus galima apibendrintai teigti, kad dauguma respondentų akcentavo, jog virtualioje erdvėje gausu pavojų, kurie gali trikdyti paauglio fizinį ir psichinį vystimąsi. Dažnai suaugusieji baiminasi dėl atžalų privatumo pažeidimo, kuris tikėtina gali turėti teises ir finansines pasekmes. Vis daugiau paauglių virtualioje erdvėje jaučiasi ypač saugūs, pasitikintys savo jėgomis ir gebėjimu apsisaugoti. M. Glodo (2010) darbo patirtis patvirtina, jog dauguma nepilnamečių naršydami socialiniuose tinklalapiuose bendrauja su nepažįstamaisiais bei nebijo atvirai dalintis asmenine informacija. Nepažįstami asmenys gali apsimesti dorais piliečiais, kurių tikslai vėliau siekia pakenkti tiek paaugliams, tiek jų artimiausiems žmonėms.

Buvo pasidomėta pedagogų, tėvų ir pačių mokinių apie galimybę internete susidurti su žalinga informacija (5 lentelė).

Pedagogų, tėvų ir mokinių nuomonė apie žalingos informacijos internete prieinamumą (procentai, N=200)

Teiginiai	Kasdien			Kartą per savaitę			Kartą per mėnesį			Kartą per pusmetį			Beveik niekada		
	Pedagogai	Tėvai	Mokiniai	Pedagogai	Tėvai	Mokiniai	Pedagogai	Tėvai	Mokiniai	Pedagogai	Tėvai	Mokiniai	Pedagogai	Tėvai	Mokiniai
Pornografija	12,3	6,3	1,0	21,9	6,3	3,8	30,1	3,1	5,9	11,0	28,1	10,8	15,1	56,3	78,4
Smurtas	16,4	0	3,9	16,4	0	5,9	30,1	12,5	4,9	12,3	25,0	17,6	15,1	62,5	67,6
Rasizmas	4,1	0	1,0	11,0	0	1,0	11,0	0	0	15,1	18,8	10,8	49,3	81,3	87,3
Narkotikai	2,7	0	1,0	16,4	0	4,9	26,0	9,4	6,9	21,9	9,4	0	23,3	81,3	87,3
Alkoholis	13,7	3,1	2,0	15,1	3,1	5,9	28,8	9,4	10,8	15,1	9,4	8,8	17,8	75,0	72,5
Tabakas	15,1	0	2,0	19,2	0	3,9	24,7	6,3	9,8	11,0	12,5	9,8	20,5	75,0	74,5
Viešinama asmeninė informacija	30,1	15,6	5,9	27,4	0	4,9	19,2	9,4	9,8	6,8	15,6	10,8	6,8	34,4	68,6

Lentelės duomenys iliustruoja pedagogų nuomonę, jog paaugliai virtualioje erdvėje dažniausiai *kartą per mėnesį* susiduria su *pornografija ar rasizmu*, nes tokius variantus pasirinko po 31,1% apklausos dalyvių, tačiau moksleiviai ir tėvai nesutinka. Tik 3,1% tėvų ir 5,9% moksleivių akcentavo, kad kartą per mėnesį susiduria su *pornografija*, o 12,5% tėvų bei 4,9% mokinių nurodė *rasizmo* grėsmę. Kita respondentų dalis, 26,0% pedagogų, 9,4% tėvų ir 4,9% mokinių pažymėjo, jog *kartą per mėnesį* sulaukia raginimų prisijungti prie svetainių, kuriuose gali būti platinami *narkotikai*. Mažiausiai, t. y 11,0% pedagogų, nei vienas iš tėvų ir mokinių neakcentavo, kad kartą per mėnesį virtualioje erdvėje galima susidurti su *rasizmu*.

Apskaičiavus gautus duomenis rastas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp *vyr. mokytojų*, akcentuojantys, jog paaugliai dažniau susiduria su *smurtu* ($\chi^2=16,23$, $df=4$, $p=0,03$) ir *tabaku* ($\chi^2=10,94$, $df=4$, $p=0,027$). *Mokytojai metodininkai* pabrėžė apie dažnesnę *pornografijos* ($\chi^2=16,26$, $df=4$, $p=0,003$) grėsmę internete, taip pat *viešinamos asmeninės informacijos* ($\chi^2=10,23$, $df=4$, $p=0,037$). Išryškėjo dar vienas skirtumas pagal *darbo stažą*, nes pedagogai, dirbantys iki 10 metų dažniau įžvelgia *tabako* ($\chi^2=10,72$, $df=4$, $p=0,03$) grėsmę, o pedagogai, kurių darbo stažas yra tarp 21 – 30 metų, tikina įžvelgiantys dažną *asmeninės informacijos viešinimą* ($\chi^2=9,76$, $df=4$, $p=0,45$).

Tarp tėvų taip pat pastebimi skirtumai, nes jaunesni tėvai, kurių amžius yra iki 30 metų, dažniau įžvelgia žalingą informaciją internete. Dažniausiai minima *pornografijos* ($\chi^2=15,48$, $df=4$, $p=0,004$), *alkoholio* ($\chi^2=32,00$, $df=4$, $p=0,000$) ir *tabako* ($\chi^2=15,48$, $df=3$, $p=0,001$) grėsmės, nes suvedus duomenis buvo rastas statistiškai reikšmingas skirtumas.

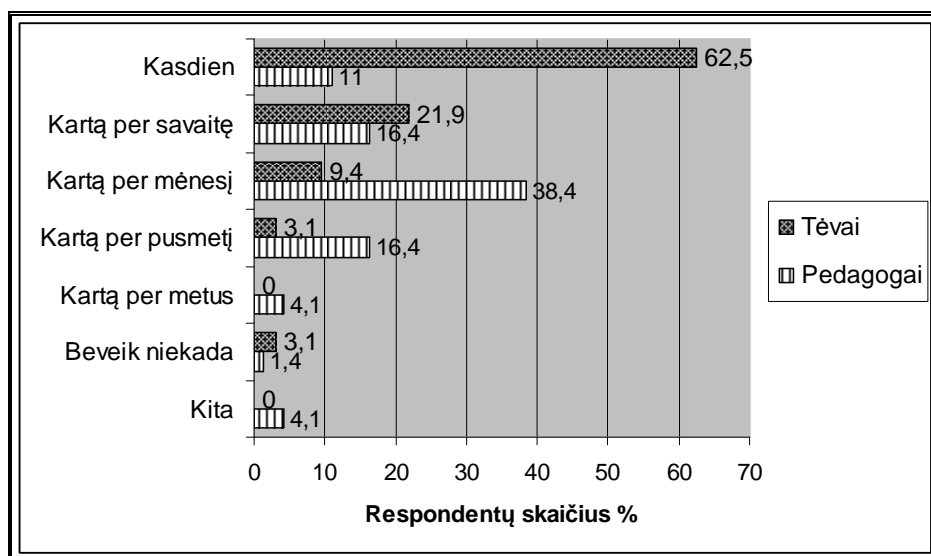
Taigi, 5 lentelės rezultatai akivaizdžiai rodo, kad pedagogų, tėvų ir mokinių nuomonės apie žalingos informacijos prieinamumą virtualioje erdvėje išsiskyrė. Pastebima, kad tėvai ir mokiniai dažniausiai akcentuoja nesusiduriantys su informacija, kuri gali trikdyti paauglio fiziniam ir psichiniam vystymuisi. Tikėtina, kad tėvai bei moksleiviai nepastebi arba pastebėtą grėsmę nevertina, kaip žalingą. Tuo tarpu pedagogai yra atsargesni ir drąstiškai nevertina minėtos informacijos prieinamumą. Todėl apibendrintai gali teigti, kad paaugliai virtualioje erdvėje jaučiasi saugūs ir pasitikintys savo jėgomis. N. Nekrasova, Z. Nekrasova (2008) patikina, kad daugelį paauglių gali užvaldyti paprasčiausia aistra išmėginti ir patirti, kad erdvė yra begalinė. Remiantis šiomis mintimis, galima patikslinti, jog paaugliai jausdami poreikį domėtis viskuo, ką jie sutinka, gali elgtis neatsargiai bei priimti virtualius dalykus, kaip saugią ir patikimą informaciją. Todėl nusikaltėliams kur kas lengviau užsitarnauti nepilnamečių pasitikėjimą. G. Cibulskis (2011), remdamasis vaikų ir paauglių psichiatre S. Levinskienė, pabrėžia, jog technologijos vystosi ir plečiasi labai sparčiai, todėl paaugliai nespėja reaguoti ir nėra pakankamai budrūs pavojų grėsmei, kuri gali slypėti kiekviename internetiniame puslapyje.

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, jog moksleiviai virtualioje erdvėje beveik neįžvelgia ar nepastebi internetinių pavojų, kurie galėtų pakenkti jų ir artimųjų privatumą. Išanalizavus antrąjį probleminį klausimą, išryškėjo nuomonė nesutapimas, ypač tarp tėvų ir mokinių, tėvų ir pedagogų.

2.4. Saugaus interneto vartotojo ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje

Tyrimo metu buvo siekta išsiaiškinti kokių priemonių imasi tėvai bei mokykla, o taip pat, kaip mokykla padeda tėvams ir mokiniams suvokti internete kylančius pavojus bei jų išvengti.

Pedagogų ir tėvų teirautasi, kaip dažnai domimasi paauglių veikla internete (12 pav.).

12 pav. **Pedagogų ir tėvų domėjimasis apie paauglių veiklą internete** (N=98)

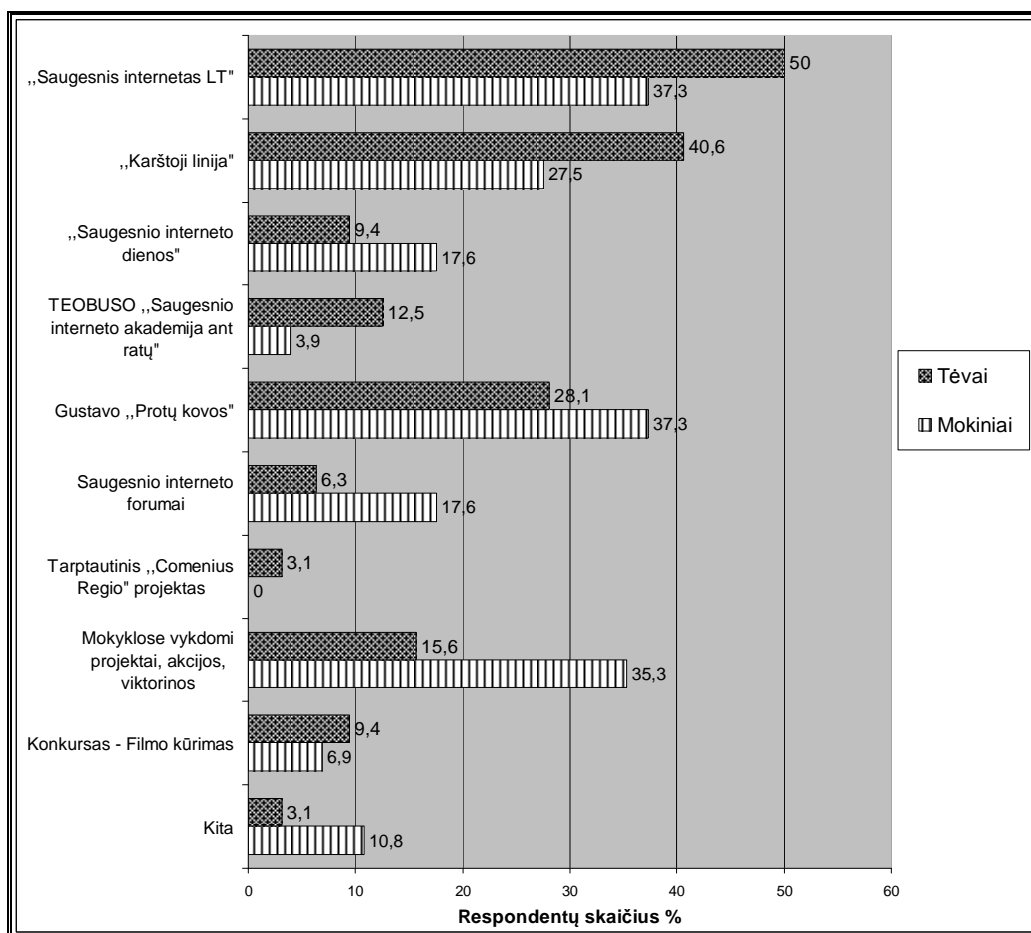
Paveikslas iliustruoja, jog daugiausiai (38,4%) apklaustų pedagogų patikina, kad domisi moksleivių veikla internete *kartą per mėnesį*, o tuo tarpu daugiau kaip pusė (62,5) tyrime dalyvavusių tėvų pabrėžia, kad šia paauglių veikla domisi *kasdien*. Po 16,4% pedagogų nurodė, kad moksleivių pasiteirauja apie užsiėmimus internete bent *kartą per savaitę* ar *kartą per pusmetį*, tačiau 21,9% visų tėvų pasidomi šia paauglių veikla *kartą per savaitę*.

Mažiausiai, tik 1,4% pedagogų akcentavo, jog *nesidomi*, ką jų moksleiviai veikia internete bei savarankiškai nurodė (4,1%), kad tai turėtų būti ne mokytojų, o tėvų pareiga. Nei vienas iš tėvų nenurodė, jog šiai veiklai skiria laiko *kartą per metus*. Taip pat buvo pastebima, kad vyrai tėvai dažniau minėjo, jog domisi atžalų veikla internete *kartą per pusmetį* ($\chi^2=4,47$, $df=1$, $p=0,034$, $p<0,05$), nes buvo rastas statistiškai reikšmingas skirtumas lyties aspektu.

Taigi, paaiškėjo, kad daugiau nei trečdalis pedagogų domisi paauglių internetine veikla, nes mokykla – tai viena iš reikšmingiausių institucijų vaiko gyvenime, kuri padėdama vaikui integruotis į suaugusiųjų pasaulį, gali įtakoti saugų interneto vartojimą. Šiuo klausimu tėvų ir pedagogų nuomonės išsiskyrė, nes tėvai dažniau domisi paauglių veikla internete nei mokytojai.

Toks tėvų toks požiūris atskleidžia norą palaikyti stiprius santykius tarp tėvų ir vaikų, kuris gali stiprinti paauglių saugų interneto vartojimą. Bendravimas stiprina tarpusavio ryšius bei pasitikėjimą vienas kitu, todėl vaikui, susidūrusiam su sunkumais virtualioje erdvėje, bus lengviau kreiptis pagalbos į suaugusįjį.

Valstybės ir mokyklos mastu vykdomos įvairios prevencinės programos, kurių veikla inicijuoja saugaus interneto vartojimą, siekiant apsaugoti vaikus nuo internetinių grėsmių. Norėta sužinoti, kokios programos tėvams ir moksleiviams yra žinomos (13 pav.).

13 pav. Tėvams ir paaugliams žinomos prevencinės priemonės (N=98)

Iš 13 paveikslo duomenų matyti, kad didžioji moksleivių dalis (po 37%) patikino, jog yra girdėję apie prevencines programas tokias kaip „Saugesnis internetas LT“ bei bibliotekos pažangos inicijuotą Gustavo „Protų kovas“, pusė tirtų tėvų taip pat yra girdėję apie „Saugesnis internetas LT“ programą, o 40,6% apklausoje dalyvavusių tėvų ir tik 27,5% moksleivių nurodė žinantys apie „Karštosios linijos“ veiklą. Rečiausiai tėvų (3,1%) ir nei vienas iš mokinių nepaminėjo tarptautinį „Comenius Regio“ projektą. Savarankiškai respondentai, 3,1% tėvų ir 10,8% moksleivių nurodė, kad apie šias programas nieko nežino. Apie šių programų veiklas dažniau nieko nežino tėvai vyrai ($\chi^2=4,47$, $df=1$, $p=0,034$, kai $p<0,05$), nes rastas statistiškai reikšmingas skirtumas lyties aspektu.

Apmaudu, kad mažai apklausoje dalyvavusių respondentų žino apie valstybės ir mokyklos mastu vykdomas prevencines programas. Tikėtina, jog visa tai įtakoja mokinių ir tėvų įsitraukimo į šias programas, reklamos platinimo tiek moksleiviams, tiek jų tėvams priimtinu būdu, stoka. Tinklapis www.draugiskasinternetas.lt informuoja, jog Lietuvoje jau 5 kartus buvo organizuotas saugesnio interneto mėnuo (vasario mėn.), tačiau tyrimo rezultatai parodė, kad mokinių informavimas apie saugaus interneto vartojimą nėra sparčiai pasiekiamas visų Lietuvos moksleivių.

Vienas iš pagrindinių Lietuvoje vykdomų projektų „Saugesnis internetas LT“, kuris stiprina ir siekia, kad kuo daugiau paauglių vartotų saugų internetą bei inicijuoja kitų programų veiklą, tokių kaip „Karštoji linija“ ar „Saugesnio interneto dienas“ – informacija skelbiama www.draugiskasinternetas.lt svetainėje. Todėl toliau norėta išsiaiškinti pedagogų, kaip dažnai šias prevencines priemones taiko savo darbo praktikoje (6 lentelė).

Preveninės priemonės taikomos pedagogų darbo praktikoje (N=66)

Teiginiai	Beveik visada	Dažnai	Kartais	Beveik niekada
Įsitraukiama į valstybiniu mastu vykdomas programas	17,8	28,8	30,1	13,7
Dalyvaujama TEOBUSO „Saugesnio interneto akademijoje ant ratų“	6,8	21,9	0	60,3
Dalyvaujama valstybiniu mastu organizuojamose seminaruose, forumuose	1,4	31,5	8,2	49,3
Įsitraukiama į tarptautinį „Comenius Regio“ projektą	1,4	4,1	2,7	80,8
Įsitraukiama į nuotolinių kursų mokymą „Apsaugokime vaikus internete“	5,5	17,8	1,4	64,4
Įsitraukiama į filmo kūrimo konkursus apie saugesnį internetą	2,7	11,0	2,7	72,6
Demonstruojami filmai, saugesnio interneto tema	8,2	23,3	12,3	45,2
Į ugdomąjį programą įtraukiami žaidimai apie saugesnio interneto vartojimą	8,2	17,8	6,8	56,2
Įsitraukiama į Gustavo „Protų kovas“	2,7	16,4	16,4	53,4
Kuriamos naudojimosi internetu taisyklės, užtikrinančios saugumą virtualioje erdvėje.	6,8	37,0	21,9	24,7
Filtravimo priemonių, antivirusinių programų įdiegimas kompiuteriuose	30,1	15,1	24,7	19,2
Organizuojamas tėvų, pedagogų švietimas (paskaitos, akcijos, nuotoliniai kursai)	8,2	39,7	15,1	26,0
Organizuojamos „Saugesnio interneto dienos mano mokykloje“	15,1	31,5	8,2	35,6

Tyrimo metu išsiaiškinta, kad dažniausiai (39,7%) pedagogai *organizuoja tėvų bei pedagogų švietimą* (paskaitas, akcijas ar nuotolinius kursus), 37% respondentų tikina, kad *kuria taisykles, užtikrinančias saugumą internete*, o rečiausiai, tik 4,1% apklaustųjų – *įsitraukia į tarptautinį „Comeniu Regio“ projektą*.

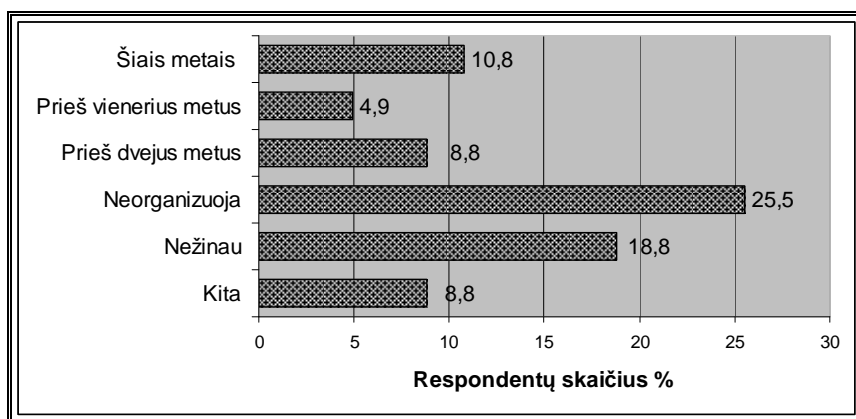
Atlikus anketinę apklausą paaiškėjo, kad pedagogai, kurie dirba nuo 31 iki 40 metų dažniausiai darbo praktikoje naudoja *filtravimo priemonių, antivirusinių programų diegimą kompiuteriuose* ($\chi^2=17,31$, $df=4$, $p=0,025$), taip pat *įsitraukiama į tarptautinį „Comenius Regio“ projektą* ($\chi^2=12,74$, $df=4$, $p=0,013$), *į nuotolinių kursų mokymą „Apsaugokime vaikus internete“* ($\chi^2=15,18$, $df=4$, $p=0,045$) bei į „Bibliotekos pažangos“ organizuojamą *Gustavo „Protų kovas“* ($\chi^2=15,19$, $df=4$, $p=0,04$), nes rastas statistiškai reikšmingas skirtumas.

Pedagogai dažniausiai nurodė, jog minėtąsias prevencines priemones savo darbo praktikoje taiko retai arba visiškai netaiko. Todėl galima daryti prielaidą, kad tokie rezultatai egzistuoja dėl to, jog patiems pedagogams šioje srityje stinga žinių ar tiesiog nerodo noro stiprinti paauglių saugų interneto vartojimą.

Taip pat pedagogų buvo teirautasi, kokias galimas kitas prevencines priemones taiko savo darbo praktikoje. Apmaudu, bet tik keletas respondentų savarankiškai nurodė, jog naudoja *pokalbius* (17,8%), *anketinę moksleivių apklausą* (1,4%) bei per užsiėmimus analizuoja *konkrečius gyvenimiškus pavydžius* (1,4%).

Paaikėjo, kad dažniau šias minimas valstybiniu ar mokyklos mastu vykdomas programas savo darbo praktikoje naudoja pedagogai, kurie dirba daugiau nei 30 metų. Taip pat pastebėta, jog respondentai retai įsitraukia į įvairias programas. Tikėtina, jog neįsitraukimą į prevencines programas gali įtakoti bendravimo su kitomis institucijomis (švietimo institucijomis, LR švietimo ir mokslo ministerija, Švietimo informacinių technologijų centru (ITC) ir kt.) ar žinių trūkumas apie šių programų veiklas bei prieinamumą.

Tyrimo metu moksleivių buvo prašoma nurodyti, kaip dažnai jų mokykloje yra organizuojamos „Saugesnio interneto diena mano mokykloje“. Gauti duomenys buvo analizuojami ir vėliau grupuojami remiantis dažniausiai pasikartojančiais atsakymais. Apmaudu, tačiau į šį klausimą galėjo atsakyti 79 moksleiviai (77,4%). (14 pav.).

14 pav. **Mokinių nuomonė apie „Saugesnio interneto diena mano mokykloje“ organizavimą**
(N=79)

Matyti, kad dauguma respondentų teigė, jog jų mokykloje saugesnio interneto dienos *nėra organizuojamos*, taip teigė 25,5% moksleivių, tuo tarpu 18,8% apklausos dalyvių patikino, kad apie minėtą veiklą paprasčiausiai *nėra informuoti*. Savarankiškai, 8,8% tirtų moksleivių, dažniausiai nurodė, kad saugesnio interneto dienos jų mokykloje pradėtos organizuoti tik tuomet, kai per įvairius informacinius šaltinius (radiją, televiziją, spaudą ar reklamą) buvo pradėta akcentuoti apie internetinių pavojus ar nelaimingus atsitikimus, kuriuose buvo įtraukti paaugliai. Minėtieji šaltiniai, moksleivių nuomone, padėjo informuoti aplinkinius, apie moksleivių nesaugų interneto vartojimą.

Analizuojant gautus duomenis buvo rastas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp septintokų ir aštuntokų. Pastebėta, kad dažniau septintokų minėjo apie saugesnio interneto dienų

neorganizavimą mokykloje ($\chi^2=5,85$, $df=1$, $p=0,016$) bei apie minėtus renginius paprasčiausiai nežino ($\chi^2=5,38$, $df=1$, $p=0,020$).

Remiantis vien šiais gautais rezultatai būtų neatsargu teigti, kad tirtų respondentų mokykloje visiškai neorganizuojamos įvairios veiklos ar renginiai, susiję su saugaus interneto vartojimu, nes tai yra tik subjektyvi pačių moksleivių nuomone. Palyginus duomenis su pedagogų (6 lentelė), akivaizdžiai matyti, jog saugesnio interneto dienos mokykloje organizuojamos, nors tokie renginiai organizuojami ganėtinai retai. Tikėtina, kad išskyla kita problema, 7 – 8 klasių mokinių neįtraukimas į švietimo įstaigoje vykstančius renginius apie saugų interneto vartojimą, beveik nėra kokybiško bendradarbiavimo tarp pedagogų ir mokinių.

Viena iš prevencinių programų, kuria gali pasinaudoti kiekvienas asmuo, norintis informuoti apie pavojingą informaciją internete yra „Karštoji linija“. 7 lentelėje teikiami pedagogų, tėvų ir mokinių nuomonė apie šios prevencinės programos veiklos tikslus.

7 lentelė

Pedagogų, tėvų, moksleivių nuomonė apie „Karštosios linijos“ veiklos tikslai (N=200)

Teiginiai	Procentai		
	Pedagogai	Tėvai	Mokiniai
Priemonės - sudaranti galimybę pranešti apie neteisėtą ir žalingą informaciją internete	31,5	21,9	13,7
Informacija pateikiama anonimiškai	21,9	3,1	6,9
Priemonė, supažindinanti su saugaus interneto klausimais	15,1	12,5	10,8
Neinformatyvi priemonė	1,4	0	4,9
Apie šią priemonę informacijos neturiu	39,7	65,5	70,6

Gauti duomenys patvirtina, kad daugiausiai respondentų, tai yra 39,7% pedagogų, 65,5% tėvų ir 70,6% tirtų mokinių apie „Karštosios linijos“ veiklą *informacijos neturi*. Kita respondentų dalis, 31,5% pedagogų, 21,9% apklaustų tėvų bei 13,7% mokinių pabrėžė, jog tai *priemonė - sudaranti galimybę pranešti apie neteisėtą ir žalingą informaciją internete*. Rečiausiai, 1,4% pedagogų, nei vienas iš apklausoje dalyvavusių tėvų nenurodė bei taip pat 4,9% moksleivių išsakė nuomonę, kad „Karštoji linija“ nėra informatyvi priemonė.

Visų respondentų nuomonės šiuo klausimu sutapo. Ši priemonė skatina paauglius ir kitus asmeninius netylėti ir pamačius neteisėtus šaltinius, kuo skubiau pranešti. Informaciją galima teikti anonimiškai. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad apie šią prevencinės programos veiklą mokyklos nėra tinkamai informuojamos, todėl galima drąsiai teigti, jog neinformuoti mokytojai, negali perteikti kokybiškos informacijos moksleiviams ir jų tėvams.

Siekiant išvengti tykojančių grėsmių internete, kiekvienas internautas naršydamas internete privalo laikytis tam tikrų taisyklių. Todėl visų respondentų buvo prašoma išskirti tris pagrindines

taisykles, kurių svarbu laikytis virtualioje erdvėje. Taisyklių sąrašas buvo teiktas remianti V. Schea (2004) teikiamomis rekomendacijomis (8 lentelė).

8 lentelė

Pedagogų, tėvų ir mokinių nuomonė apie taisykles internete (N=102)

Teiginiai	Procentai		
	Pedagogai	Tėvai	Mokiniai
Privalu gerbti save bei kitą virtualioje erdvėje	71,2	71,9	65,7
Gerai apgalvoti, kokia asmeninė informacija talpinama internete, užtikrinant savo ir kitų asmenų privatumą	84,9	100	69,6
Nepiktnaudžiauti savo padėtimi	2,7	0	11,8
Netrukdyti dirbti kitiems tinklo vartotojams	9,6	0	13,7
Nenaudoti interneto, siekiant pakenkti kitiems žmonėms	42,5	34,4	54,9
Nesinaudoti informacijos, kuri nėra skirta laisvam vartojimui	2,7	12,5	16,7
Nenaudoti interneto neteisėtiems veiksams atlikti bei klaidingai informacijai skleisti	45,2	75,0	37,3
Privalu galvoti apie galimus padarinius	9,6	6,3	31,4

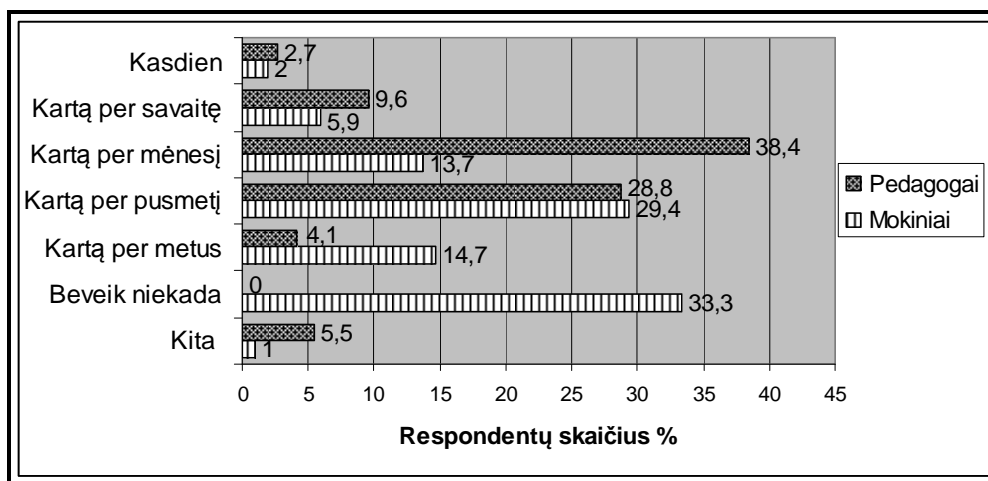
Paaikškėjo, jog daugiau kaip pusė apklaustų pedagogų teigia, jog reikia *gerai apgalvoti, kokia asmeninė informacija talpinama internete, užtikrinant savo ir kitų asmenų privatumą*, šią taisyklę taip pat pabrėžė, kaip prioritetinę visi tirti tėvai (100%) bei 69,6% mokinių. Antroji pagal svarbumą, respondentų nuomone, buvo taisyklė, kuri skelbė, kad *privalu gerbti save bei kitą virtualioje erdvėje*, nes taip nurodė 71,2% pedagogų, 71,9% tėvų bei 65,7% apklaustų mokinių. Dėl trečiosios taisyklės respondentų nuomonės išsiskyrė, nes 45,2% pedagogų ir 75% tėvų nurodė, jog svarbu *nenaudoti interneto neteisėtiems veiksams atlikti bei klaidingai informacijai skleisti*, o 54,9% mokinių dažniausiai akcentavo *nenaudoti interneto, siekiant pakenkti kitiems žmonėms*.

Pedagogai, dirbantys nuo 11 iki 20 metų, dažniau tikina, jog norint stiprinti saugų interneto vartojimą svarbu *nenaudoti interneto, siekiant pakenkti kitiems žmonėms* ($\chi^2=4,52$, $df=1$, $p=0,033$). Kiti pedagogai, kurių darbo stažas svyruoja 21 – 30 metų tarpsnyje, akcentuoja *nesinaudoti informacijos, kuri nėra skirta laisvam vartojimui* ($\chi^2=5,50$, $df=1$, $p=0,019$). Tokie duomenys vėrauja, nes buvo rastas statistiškai reikšmingas skirtumas.

Apklaustos rezultatai rodo, jog kito asmens ir jo privačios erdvės pagarba yra viena iš prioritetinių sričių. Laikymasis internete taisyklių taip pat svarbu kaip ir bet kurioje kitoje socialinėje aplinkoje, nes individas visuose situacijose nori būti išklausytas, suprastas bei įvertintas, ypatingai šie teiginiai apibūdina paauglystės laikotarpio ypatumus. Remianti V. Schea (2004) darbo praktika, kuri akcentavo, kad internete žmonės vis dar yra realūs, todėl kiekvienas internautas gali būti pažeidžiamas išsakytų neigiamų žodžių. Kibernetinėje erdvėje privalu

laikytis etikos taisyklių kiekvienam, siekiant stiprinti saugų bendravimą. Panašią nuomonę išsakė V. Dagienė, A. Žandaris (2002), kad svarbiausia internete dera laikytis tų pačių mandagumo taisyklių kaip realiame gyvenime, tik dar atidžiau, nes internete mes nematome žmogaus, negalime reaguoti į jo veido išraišką, žvilgsnį, neperduodame informacijos gestais, mimika, balso tembru.

Informacijos teikimas ugdytiniams yra svarbi pedagogo veiklos sritis. Toliau siekta išsiaiškinti pedagogų ir mokinių nuomonę apie tai, kaip dažnai mokytojai į bendrųjų dalykų užsiėmimus įtraukia saugaus interneto vartojimo temas (15 pav).

15 pav. **Pedagogų ir mokinių saugaus interneto vartojimo temų įtraukimas į bendrųjų dalykų užsiėmimus (N=168)**

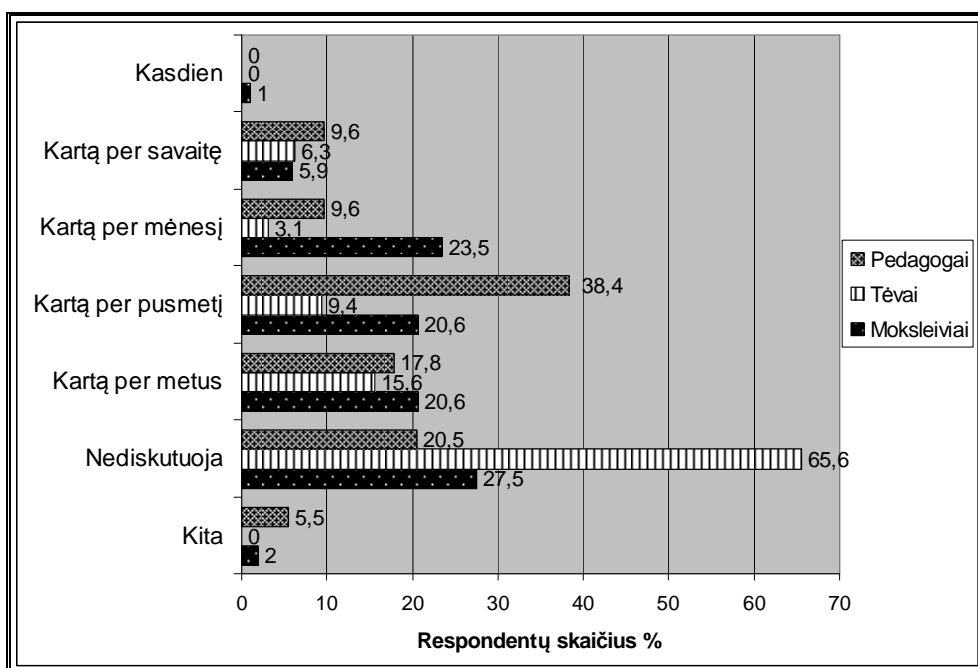
Gauti rezultatai parodė, kad saugaus interneto vartojimo temas dažniausiai įtraukiamos *kartą per mėnesį*, tokį variantą pabrėžė 38,4% apklausoje dalyvavusių pedagogų, tuo tarpu moksleiviai dažniausiai nurodė, jog saugaus interneto temų mokytojai *beveik niekada* neįtraukia į bendrus mokomuosius dalykus, nes taip teigė 33,3% moksleivių. 28,8% mokytojų patikina, kad temas apie saugų internetą kalba *bent kartą per pusmetį*, taip pat šį variantą pasirinko ir 29,4 % moksleivių. Tik vienas moksleivis savarankiškai pabrėžė, kad apie saugų interneto vartojimą kalba tik tuomet, kai mokykloje vyksta panašaus pobūdžio renginiai, o 5,5% mokytojų savarankiškai nurodė, jog apie saugesnio interneto vartojimą su mokiniais visiškai nediskutuoja.

Analizuojant gautus rezultatus lyties aspektu buvo nustatyta, jog berniukai dažniau nei mergaitės nurodo, kad apie saugų interneto vartojimą diskutuoja su mokytojais apie saugų interneto vartojimą *kartą per savaitę* ($\chi^2=8,40$, $df=1$, $p=0,004$) arba *kartą per mėnesį* ($\chi^2=4,21$, $df=1$, $p=0,04$), nes rastas statistiškai reikšmingas skirtumas lyties aspektu.

Respondentų pateikti atsakymai įrodo, jog pedagogai su mokiniais retai analizuoja saugaus interneto vartojimo klausimus. Tikėtina, jog tokie duomenys vyrauja todėl, kad patys pedagogai nėra tinkamai informuojami, todėl vengia į savo mokomuosius dalykus įtraukti temas apie saugų internetą. Kaip teigia J. Plankis (2005), jog vyrauja nuostata, kad patys mokytojai siekia

apsaugoti savo moksleivius nuo neigiamos informacijos internetinėje erdvėje, tačiau nežino, kaip tai padaryti, kokie egzistuoja tinkamiausi apsaugos būdai.

Toliau siekiama sužinoti, kaip dažnai tėvai ir moksleiviai bendrauja su mokytojais apie saugų interneto vartojimą (16 pav.)

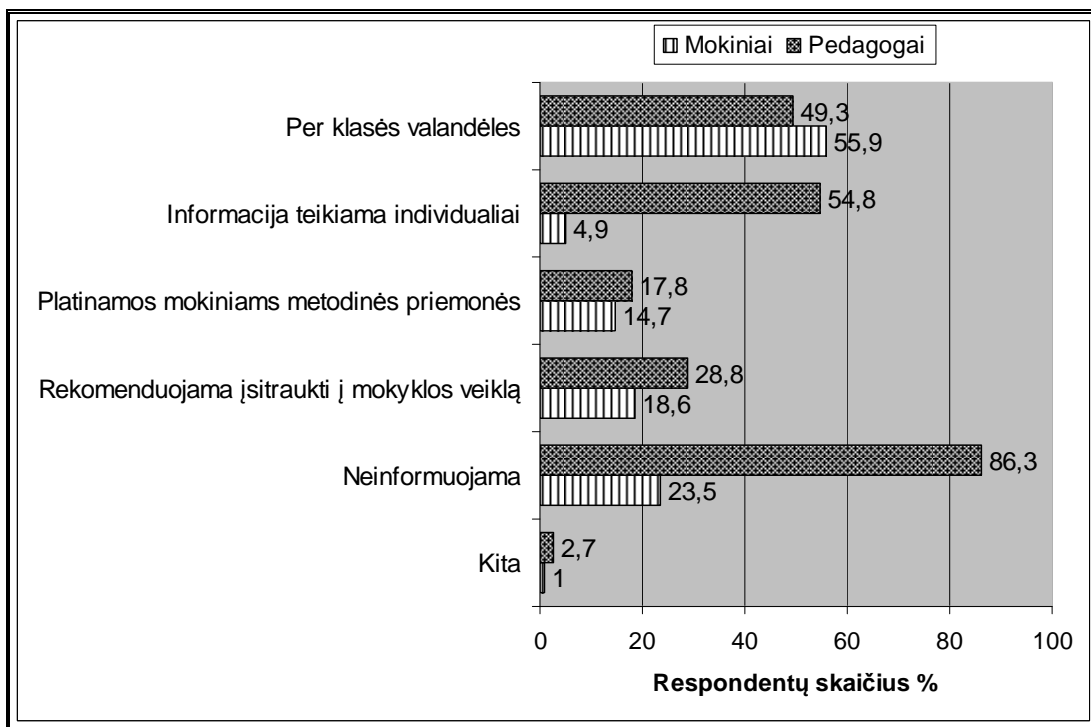

16 pav. **Pedagogų, tėvų ir moksleivių bendravimas apie saugų interneto vartojimą** (N=200)

Gauti rezultatai parodo, kad pedagogai apie saugų interneto vartojimą dažniausiai bendrauja *kartą per pusmetį*, nes taip nurodė 38,8% respondentų, tuo tarpu net 65,6% tėvų ir 27,5% mokinių patikino, jog šiuo klausimu su mokytojais visiškai *nediskutuoja*. Kita dalis pedagogų (20,5%) pabrėžė, kad šia temas taip pat *nediskutuoja*. Tirti 25,5% mokinių pabrėžė, jog su mokytojais šia tema bendrauja *bent kartą per mėnesį*, o 15,6% tėvų - *kartą per metus*. Nei vienas iš tėvų ir pedagogų nenurodė, kad apie saugų interneto vartojimą diskutuoja su mokytojais *kasdien* ir tik 1% paauglių pasirinko minėtą variantą.

Remiantis gautais rezultatais galima teigti, kad mokytojai ir mokiniai apie saugų interneto vartojimą kalba retai, nes tik maža apklaustųjų dalis tikina, jog šiuo klausimu diskutuoja su mokytojais. Apibendrintai galima teigti, kad pedagogai dažniausiai tėvams ir mokiniams informacijos apie saugų interneto vartojimą nesuteikia. Gali egzistuoti tiesa apie tai, kad patys tėvai, dėl užimtumo ir laiko trūkumo, nerodo iniciatyvos bendrauti ir domėtis minėta tema.

Informuoti paauglius apie pavojingą informaciją, egzistuojančią virtualioje erdvėje, galimi įvairūs būdai. Gauti apklausos duomenys pateikti 17 paveiksle.

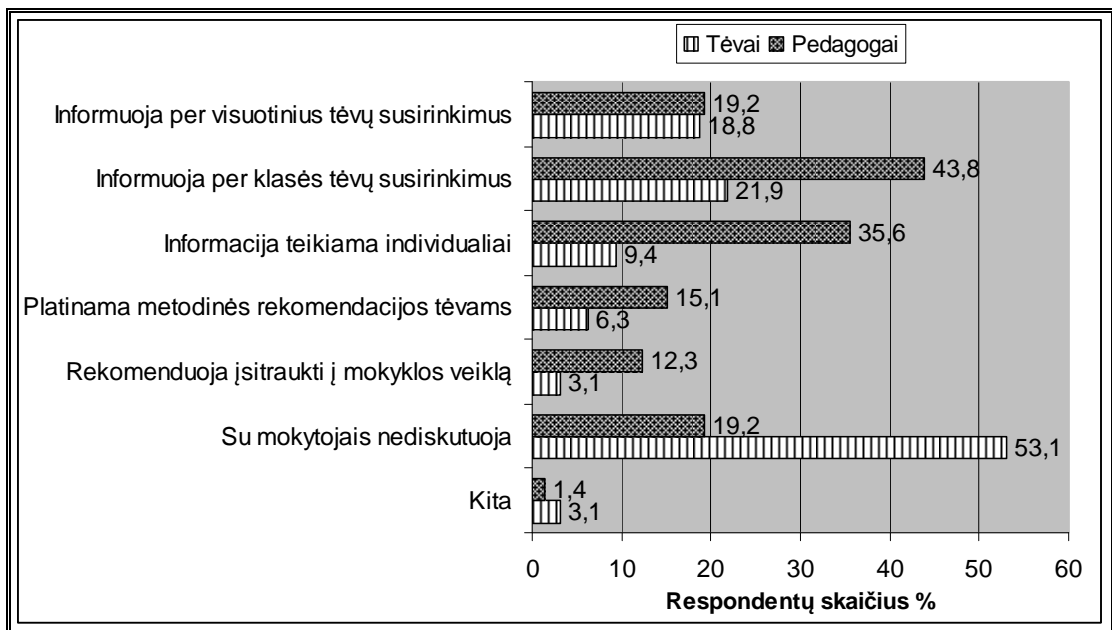

17 pav. **Pedagogų ir mokinių nuomonė apie informavimo būdus saugaus interneto klausimais (N=168)**

Paaikškėjo, kad dažniausiai pedagogai moksleivius informuoja *per klasės valandėles* (55,9%), tuo tarpu 55,9% pedagogų taip pat pasirinko šį variantą, tačiau mokytojai dažniausiai patikino, jog jie moksleivių neinformuoja, nes tokį variantą pasirinko 86,3% respondentų. Kita dalis moksleivių (23,5%) pabrėžė, kad taip pat jų mokytojai *neinformuoja*. Tik 1% moksleivių savarankiškai nurodė, kad su mokytojais šiuo klausimu visiškai nebendruoja, o 2,7% mokytojų patikino, kad dar papildomai yra naudojamos *įvairių filmų peržiūros* bei *pranešimai apie saugų interneto vartojimą išsiuntinėjami elektroniniu dienynu*.

Klasės valandėlių veikla – viena iš dažniausių ir priimtinausių pedagogams perteikti įvairaus pobūdžio informaciją moksleiviams. Todėl šis informavimo būdas buvo minimas daugiausiai. Apmaudu, tačiau kiti metodai pedagogų darbo praktikoje naudojami gana retai, ypatingai dėmesį atkreipia tai, kad labai daug pedagogų drąsiai teigė, kad apie interneto svarbą ir grėsmę paauglio kasdienybėje visiškai nediskutuoja. Todėl tikėtina, kad moksleiviams nėra teikiama kokybiška informacija apie virtualioje erdvėje galimus pavojus bei neteikiamos rekomendacijos, kaip jų išvengti ar apsisaugoti.

Tėvai ir pedagogai – tai svarbiausi asmenys, kurie yra šalia paauglio bei galintys patarti įvairiais klausimais. Todėl toliau norėta pasiteirauti apie tėvų ir mokytojų bendradarbiavimą siekiant stiprinti paauglių saugų interneto vartojimą. (18 pav.)

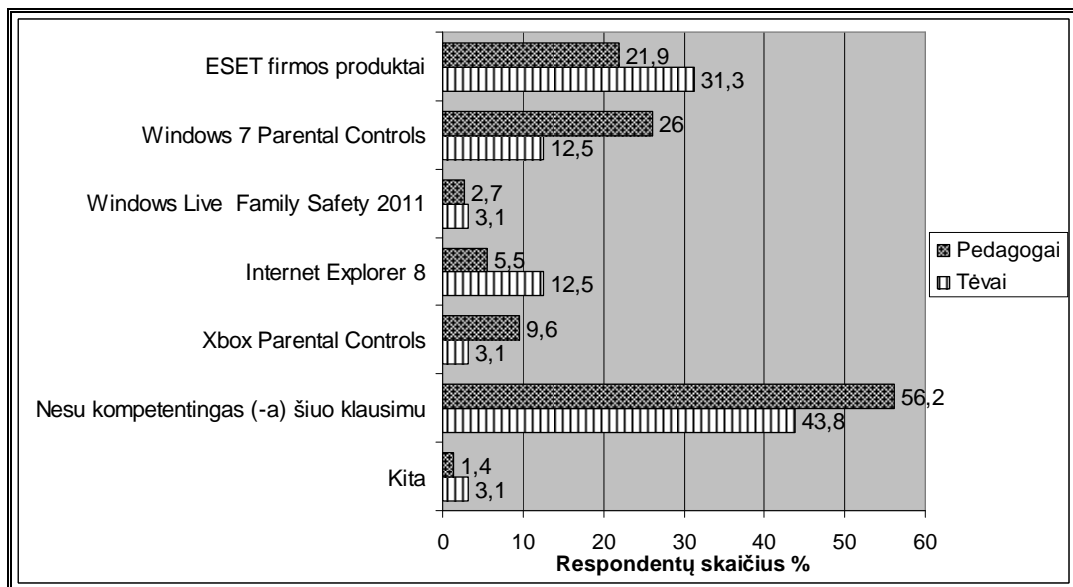
18 pav. **Pedagogų ir tėvų nuomonė apie informavimo būdus saugaus interneto vartojimo klausimais (N=168)**

Iš 18 paveikslo matyti, kad pedagogai dažniausiai tėvus informuoja per tėvų susirinkimus, tokią variantą nurodė 43,8% respondentų, taip pat dauguma, 35,6% apklaustųjų asmenų patikino, kad informacija teikiama individualiai, o tėvai (53,1%) dar kartą patvirtina, jog su mokytojais apie saugų interneto vartojimą *nediskutuoja*. Kita dalis tėvų (43,8%) informuojami *per klasės tėvų susirinkimus*. Rečiausiai tėvai, po 3,1 % respondentų, nurodo, jog pedagogai *rekomenduoja įsitraukti į mokyklos veiklą* bei savarankiškai nurodo, jog *šiuo klausimu į pedagogus nesikreipia*. Mažiausiai pedagogų, tik vienas respondentas, pabrėžė, kad *informacija teikiama elektroniniu dienynu*.

Analizuojant gautus duomenis buvo rastas statistiškai reikšmingas skirtumas, tėvai, kurie yra iki 30 metų amžiaus, dažniau minėjo, jog informacija teikia *tik per visuotinius tėvų susirinkimus* ($\chi^2=4,47$, $df=1$, $p=0,034$) bei tėvai, turintys 3 vaikus, dažniau akcentuoja *informacija individualiai* ($\chi^2=4,14$, $df=1$, $p=0,042$).

Išsiaiškinta, kad dažniausiai naudojamas pokalbio metodas, kuris yra taikomas bendraujant individualiai ar su grupe žmonių, taip pat šis metodas yra paprasčiausiai ir lengviausiai prieinamas. Akivaizdu ir tai, kad vengiama tėvus įtraukti į mokykloje organizuojamus renginius susijusius su saugaus interneto vartojimu. Tokie rezultatai egzistuoja dėl galimų dviejų priežasčių: 1) dėl to, kad mokykloje retai arba iš viso neorganizuojamos „Saugesnio interneto dienos“ 2) tokių rekomendacijų pedagogai tėvams neteikia dėl tėvų užimtumo.

Vienas iš būdų apsaugoti prieigas prie svetainių, kurios gali trikdyti paauglio kasdienybei, yra įdiegti kompiuteriuose atitinkamas programas. Todėl norėta sužinoti pedagogų ir tėvų nuomonę apie apsaugos ir filtravimo priemones (19 pav.).

19 pav. **Pedagogų ir tėvų nuomonė apie apsaugos ir filtravimo priemonių rekomendacijas (N=168)**

Gauti duomenys parodė, kad pedagogai (56,2%) ir tėvai (43,8%) nėra kompetentingi, kalbėdami apie apsaugos ir filtravimo priemones. 26% tirtų mokytojų nurodė, rekomenduojantys įsidiegti *Windows 7 Parental Controls* programą, tuo tarpu 31,1% apklausoje dalyvavusių tėvų akcentavo, namuose naudojantys *ESET firmos produktus*. Savarankiškai 1,4% pedagogų ir 3,1% apklaustų tėvų patikino, kad jokių programų nerekomenduoja bei nenaudoja.

Kitas svarbus dalykas tai, kad mokytojai metodininkai dažniau rekomenduoja kompiuteriuose įdiegti *Windows Live Family Safety 2011* ($\chi^2=5,30$, $df=1$, $p=0,021$), nes rastas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp kvalifikacinių kategorijų. Analizuojant gautis tėvų tyrimo duomenis apie apsaugos ir filtravimo priemones buvo rastas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp tėvų, kurių amžius svyruoja tarp 41 – 50 metų. Šie respondentai minėjo, kad namuose įdiegia *Internet Explorer 8* ($\chi^2=4,07$, $df=1$, $p=0,044$). Taip pat tėvai dažniau minėjo, kurių vaikų amžius svyruoja tarp 11 – 15 metų, jog diegia taip pat *Internet Explorer 8* ($\chi^2=8,88$, $df=1$, $p=0,003$) bei *Xbox Parental Controls* ($\chi^2=9,98$, $df=1$, $p=0,002$) programas.

Dauguma pedagogų patikino, kad šiuo klausimu nėra kompetentingi. Šios apsaugos ir filtravimo priemonės – tai viena iš galimybių, kuri gali užtikrinti paauglių saugų interneto vartojimą. Trūkumas žinių apie šias priemones užkerta kelią kokybiškai rekomenduoti apie minėtų priemonių reikšmingumą kompiuteriuose. Paaiškėjo, kad dažniausiai naudojamos tokios programos, kurios apsaugo tik nuo virusų, kita dalis respondentų dėmesį skiria paauglių naršymo internete apsaugai ir kontrolei bei įdiegia programas, suteikiančias galimybę nustatyti vaikų prisijungimo laiką prie interneto ar nustatyti tuos puslapius, kuriuose paaugliai gali lankytis (Saugaus naršymo internete taisyklės, 2011).

Išanalizavus klausimą apie saugaus interneto vartotojo ugdymą, paaiškėjo, kad dauguma respondentų mažai žino apie valstybės ir mokyklos mastu vykdomas prevencines. Todėl tikėtina, kad įtakoja informacijos pateikimo ar pačių mokytojų žinių stoka. Respondentų nuomone, kaip realioje aplinkoje, taip ir internete privalu gerbti save bei kitą internautą. Taip pat svarbu gerai apgalvoti, kokia informacija talpinama internete, siekiant užtikrinti savo ir artimiausių asmenų privatumą.

Vaikų vieni iš artimiausių asmenų, kurie stiprina vaikų saugaus interneto vartojimą, yra tėvai. Todėl teirautasi 7 – 8 klasių moksleivių, kokių priemonių imasi tėvai, siekiant supažindinti savo atžalas su interneto galimybėmis ir grėsmėmis (9 lentelė).

Pedagogų, tėvų ir moksleivių nuomonė apie tėvų kontroliavimo būdus paaugliams naudojantis internetu (procentai, N=200)

Teiginiai	Kasdien			Kartą per savaitę			Kartą per mėnesį			Kartą per pusmetį			Beveik niekada		
	Pedagogai	Tėvai	Mokiniai	Pedagogai	Tėvai	Mokiniai	Pedagogai	Tėvai	Mokiniai	Pedagogai	Tėvai	Mokiniai	Pedagogai	Tėvai	Mokiniai
Ribojamas laikas internete	80,8	81,3	38,2	5,5	6,3	13,7	4,1	0	3,9	0	0	5,9	0	12,5	38,2
Aktyviai domimasi vaikų veikla internete	72,6	65,6	13,7	16,4	15,6	20,6	1,4	9,4	13,7	0	0	10,8	0	9,4	41,2
Namų kompiuteriuose įdiegiamos apsaugos priemonės	53,4	21,9	6,9	31,5	43,8	13,7	5,5	12,5	14,7	0	0	14,7	0	21,9	50,0
Supažindinama su tykojančiais pavojais internete	35,6	15,6	10,8	19,2	18,8	8,8	30,1	28,1	14,7	5,5	21,9	15,7	0	15,6	50,0
Domimasi kokiomis temomis bendrauja internete	54,8	3,1	25,5	0	3,1	2,9	8,2	0	7,8	27,4	50,0	10,8	0	43,8	52,9
Internetė suteikiama visiška laisvė	2,7	34,4	51,0	5,5	9,4	10,8	2,7	0	8,8	1,4	0	8,8	78,1	56,3	20,6

Gauti rezultatai parodė, kad namuose paaugliams *kasdien* suteikiama *visiška laisvė naršyti internete*, taip tikina daugiau nei pusė visų tirtų moksleivių, tačiau 81,3% tėvų ir 80,8% pedagogų galvoja visiškai priešingai bei akcentuoja paauglių *ribojamo laiką internete* svarbą. Kita dalis respondentų, 72,6% pedagogų ir 65,6% tėvų, pabrėžė, kad stiprinant saugų interneto vartojimą tėvams *privalu aktyviai domėtis vaikų veikla internete*, tačiau tik 13,7% mokinių nurodė, jog minėtu požiūriu tėvai vadovaujasi.

Rečiausiai, 6,9% mokinių, nurodė, jog *namų kompiuteriuose įdiegiamos apsaugos priemonės*, tuo tarpu 3,1% tėvų patikino, jog domisi savo atžalų veikla internete, o 2,7% pedagogų išreiškė nuomonę apie namuose suteikiamą laisvę naršyti virtualioje erdvėje.

Taip pat buvo pastebėta, kad dažniau tėvai, turintys vaikų, kurių amžius svyruoja tarp 11 – 15 metų ($\chi^2=8,91$, $df=2$, $p=0,012$) *riboja paauglių laiką internete*, nes rastas statistiškai reikšmingas skirtumas.

Pastebimas nuomonių įvairovė, nes tėvų ir pedagogų pasirinkimus galima gretinti, tačiau mokinių nuomonė visiškai skiriasi. Pedagogai ir tėvai daugiau akcentuoja, kad vienas iš pirmųjų saugaus interneto vartojimo link, yra pačių tėvų kontrolė. Taigi, prioritetu išryškinamas naršymo laikas internete ribojamas. Tačiau gali nutikti priešingą reakciją, nes paauglystė – tai maištavimo laikotarpis. Jei primigtinai bus ribojamas laikas internete, tuomet pats paauglys tam priešinsis ir elgsis priešingai. Taip pat akcentuojamas domėjimasis vaiko veikla internete. Tokiu būdu vaikas gali pelnyti tėvų pasitikėjimą, paaugliui, kaip teigia L. Pakalkaitė (2007) reikšminga tai, jog tėvai dalyvauja jų gyvenime, tik paauglystėje, norint išlaikyti artimą ryšį ir pasitikėjimą, tėvams tenka toleruoti daugiau dviprasmiškumo situacijose, susijusiose su įtaka, saugumu, atsakomybe ar artumu. Šią mintį papildė ir sociologai L. Kutner, Ch. K. Olson (2008), kad tėvai turi neprimigtinai drausti, o dalyvauti paauglio gyvenime, įsijausti, domėtis, susitelkti į žiniasklaidos raštingumą ir pan.

Pastebėta, norint stiprinti saugaus interneto vartojimą, vienas iš prioritetinių veiksnių – riboti paauglių naršymą internete laiką, tam pritaria dauguma pedagogų ir tėvų. Tuo tarpu moksleiviai akcentuoja priešingai, kad tėvai namuose dažniausiai suteikia visišką laisvę veiklai virtualioje erdvėje. Apmaudu, tačiau dažniausiai nurodoma, kad apie saugaus interneto vartojimą diskutuojama retai arba beveik niekada. Todėl akivaizdu, kad pedagogai apie virtualioje erdvėje tykijančius pavojus neinformuoja mokinių ir jų tėvų.

IŠVADOS

Išanalizavus pedagoginę, psichologinę ir mokslinę – metodinę literatūrą apie paauglių saugaus interneto vartojimą mokyklose galima apibendrintai teigti:

1. Internetas – viena iš šiuolaikinių priemonių, padedančių kiekvienam asmeniui skelbti ir rinkti informaciją. Paauglystėje internetas tampa populiariausia priemone, nes vaikams ir suaugusiesiems atveria naujų galimybių gauti žinių iš įvairių šaltinių, taip pat sudaromos sąlygos naudotis įvairiapusiška, svarbia jų mokymui(-si), savišvietai ar pramogoms informacija bei tobulinti darbo su šiuolaikinėmis technologijomis įgūdžius. Paaugliui internetas praplečia bendravimo, pažinčių akiratį bei padeda užtikrinti normalius socialinius ryšius ateityje.

2. Dažnas interneto naudojimas teikia ne tik privalumus, bet ir didelę žalą: fizinį užpuolimą, priekabiavimą, patyčias, smurtą ir įžeidinėjimą, teises ir finansines pasekmes, privatumo pažeidimą, netinkamos viešosios informacijos prieinamumą, virtualių žaidimų bei lošimų ar interneto ir socialinių tinklų priklausomybę, narkotinių medžiagų, alkoholio, tabako skatinimą vartoti ir kitus fizinius sutrikimus. Virtualioje erdvėje glūdi įvairi naudinga ar pavojinga informacija, kurią kiekvienas individas privalo atsirinkti saugią ir tinkamą.

3. Kiekvienas asmuo turi teisę į privatų turtą, todėl asmeninė informacija neturi būti viešinama be jo sutikimo, įstatymai įsipareigoja ginti bei saugoti tvarkant asmens privataus gyvenimo duomenis, užtikrinti teisę į neliečiamybę, asmens duomenų išsaugojimą nuo neteisėto sunaikinimo. Todėl saugų informacijos skleidimą internetinėje erdvėje, reglamentuoja teisinė bazė. Teikiant bet kokio pobūdžio viešą informaciją yra atsižvelgiama į įvairius dokumentus, pagal kurių turinį klasifikuojami į asmens duomenų saugojimo ir informacijos turinio reglamentavimo.

4. Saugus internetas pirmiausia yra žinojimas ir supratimas, kokios galimybės bei galimos grėsmės slypi virtualiame pasaulyje, o susidūrus su problemomis, kur galima kreiptis, kas galės padėti jas spręsti. Siekiant stiprinti saugaus interneto vartojimą yra naudojamos valstybės mastu ir mokyklos mastu prevencinės priemonės bei programos. Valstybės mastu: „Saugesnis internetas LT“, TEOBUSO „Saugesnio interneto ant ratų akademija“, „Comenius Regio“ projektas, nuotolinių kursų mokymai, seminarai, forumai apie saugų interneto vartojimą, taip pat Gustavo „Protų kovos“, filmų „Internetas – daugiau nei žaidimas, tai – tavo gyvenimas“ kūrimas – konkursas. Mokyklos mastu: kuriamos saugumą internete užtikrinančias taisykles, filtravimo ir antivirusinių programų įdiegimas kompiuteriuose bei rekomendavimas, organizuojamas tėvų ir pedagogų švietimas (paskaitos, seminarai, nuotoliniai kursai) bei organizuojamos „Saugesnio interneto dienos mano mokykloje“, viktorinos, akcijos, konkursai, renginių ciklai apie saugaus interneto vartojimą;

5. Mokykla ir šeima – svarbiausios besivystančios asmenybės institucijos, todėl stiprinant saugų paauglių naudojimąsi internetu, privalu mokyklai bendradarbiauti su mokiniais ir tėvais. Ypatingai kreipiamas dėmesys į mokinių ir tėvų įtraukimą į mokyklos bendruomeninį gyvenimą, organizuojant renginius, įgyvendinant projektus, kuriant ir supažindinant su saugumo internete taisyklėmis, skaitant paskaitas apie saugų interneto.

6. Viena iš pagrindinių problemų dirbant su paaugliais ir siekiant padėti saugiai naršyti virtualioje erdvėje yra mokytojų žinių stoka. Paauglystėje mokiniai išsiskiria ypatingu noru bendrauti, ieškoti, kaip save identifikuoti, todėl internetas yra viena iš galimybių viso to pasiekti. Apmaudu, tačiau dauguma mokytojų nėra tinkamai pasirengę suteikti reikalingą informaciją apie saugų interneto vartojimą.

Išanalizavus empirinio tyrimo duomenis galima konstatuoti:

7. Dauguma tyrime dalyvavusių paauglių nurodė, jog internetu naudojasi kasdien tarp 1 – 2 valandų, tenkindami prigimtinį poreikį bendrauti ar aptardami/organizuodami laisvalaikį bei jausdamiesi beveik visada saugūs. Dažniau berniukai nei mergaitės, leisdami laisvalaikį internete klausosi muzikos bei aptaria žaidimus internete. Tuo tarpu tėvai dažniau domisi paauglių veikla nei pedagogai.

8. Tėvai ir pedagogai dar akcentavo, jog paaugliai internete praplečia pažinčių ratą, todėl visi respondentai pabrėžė, kad lankomiausi yra egocentriniai tinklai ir dalijimosi informacija svetainės, kuriose bendraujama, aptariamai vaidmeniniai ir loginiai žaidimai ar paprasčiausiai dalijamasi dienos įspūdžiais. Tėvai, turintys 3 vaikus, dažniau nurodo, kad jų vaikai lanko bendruomeninius tinklalapius.

9. Tėvai ir pedagogai baiminasi dėl privatumo pažeidimo, kuris gali turėti finansinių ir teisinių pasekmių. Taip pat išvelgiami netinkamos viešosios informacijos prieinamumo, virtualių žaidimų ir lošimų bei interneto ir socialinių tinklų priklausomybės internetiniai pavojai. Gauti rezultatai akivaizdžiai parodė nuomonių išsiskyrimą tarp tėvų, pedagogų ir mokinių. Mokiniai rečiau nei tėvai ir pedagogai nurodo susiduriantys su žalinga informacija internete, ypač su pornografija, smurtu ar alkoholiu.

10. Jaunesni tėvai, kurių amžius yra iki 30 metų, dažniausiai akcentuoja grėsmę paaugliams virtualioje erdvėje susidurti su pornografija, tabaku, ypač alkoholiu. Tuo tarpu vyr. mokytojai dažniau nurodo tabako ir smurto, o mokytojai metodininkai pabrėžia pornografijos ir paviešintos asmeninės informacijos grėsmes. Taip pat išryškėjo skirtumai pagal pedagogų darbo stažą, nes dirbantys iki 10 metų dažniau išvelgia tabako, o pedagogai, kurių darbo stažas yra tarp 21 – 30 metų, tikina išvelgiantys dažną asmeninės informacijos viešinimo pavojų.

11. Siekiant stiprinti paauglių saugų interneto vartojimą pedagogai dažniausiai organizuoja paskaitas, akcijas, nuotolinius kursus tėvams ir kitiems pedagogams, taip pat kuria naudojimosi

internetu taisykles, kurios stiprina saugų interneto vartojimą. Tačiau dažniausiai tėvai vyrai nežino apie valstybiniu ar mokyklos mastu vykdomas prevencines programas, kurios stiprina saugų interneto vartojimą. Tuo tarpu mokytojai, kurių darbo stažas svyruoja tarp 31 – 40, dažniau savo darbo praktikoje naudoja filtravimo ir apsaugos priemonių įdiegimą kompiuteriuose, įsitraukia į „Comenius Regio“ tarptautinį projektą ar dalyvavo Gustavo „Protų kovose“. Pedagogų ir tėvų nuomonė, jog vienas iš naudingiausių kontrolės būdų – vaikų naršymo internete laiko ribojimas, ypatingai šiam kontroliavimui pritaria daugiau tėvų, turinčių 11 – 15 metų amžiaus vaikų bei tėvai ir pedagogai dažniau nurodo nei patys mokiniai, jog aktyviai domisi paauglių veikla internete

12. Taisyklių laikymasis internete taip pat svarbu kaip ir bet kurioje kitoje socialinėje aplinkoje. Todėl daugiau nei pusė visų respondentų ypatingai akcentuoja kito asmens ir jo privačios erdvės pagarbą bei nenaudoti interneto neteisėtiems veiksams atlikti ar klaidingai informacijai skleisti. Todėl pedagogai, ypač dirbantys tarp 31 – 40 metų, užsiėmimų metu kuria saugumą internete stiprinančias taisykles.

13. Pedagogų vienas iš priimtinausių moksleivių informavimo būdų apie saugų interneto vartojimą yra per klasės valandėles, tėvų – per klasės tėvų susirinkimus, tačiau minėtieji informavimo būdai taikomi itin retai arba visiškai netaikomi. Paaiškėjo, kad pedagogai tiek su tėvais, tiek su mokiniais apie saugų interneto vartojimą linkę diskutuoti bent kartą per pusmetį. Ankstesni gauti rezultatai patvirtina, pedagogų nenorą kalbėti su mokiniais per įvairius užsiėmimus apie saugų interneto vartojimą, nes minėtoji tema integruojama kartą per mėnesį arba visiškai neintegruojama. Tačiau berniukai dažniau nei mergaitės pabrėžia, diskutuojantys su mokytojais kartą per savaitę ar kartą per mėnesį.

14. Tiek tėvų, tiek pedagogų pasiteiravus apie filtravimo ir apsaugos priemones paaiškėjo, jog šiuo klausimu respondentams trūksta informacijos. Tėvai, kurių amžius svyruoja tarp 41 – 50 metų bei kurių vaikų amžius svyruoja tarp 11 – 15 metų, dažniau minėjo įdiegiantys kompiuteriuose Internet Explorer 8 bei Xbox Parental Controls programas.

15. Magistro darbo hipotezės pasitvirtino iš dalies. Nustatyta, kad paaugliai yra intensyvūs interneto vartotojai, kurie virtualioje erdvėje naršo kasdien po daugiau nei valandą. Paaugliai tik iš dalies suvokia interneto pavojus, nes dažniausiai pabrėžia, jog susiduria retai arba visiškai nesusiduria su žalinga informacija, kuri gali trikdyti psichinį ir fizinį paauglio vystimąsi. Nustatyta, jog tik iš dalies mokykloje organizuojamas saugus interneto vartotojų ugdymas, nes išryškėjo pedagogų nenoras informuoti mokinius, menkas jų informuotumas apie saugaus interneto užtikrinimo priemones, nepakankamas siekis integruoti į įvairius užsiėmimus temas apie saugų interneto vartojimą, silpnas bendradarbiavimas su tėvais ugdant saugų interneto vartotoją.

REKOMENDACIJOS

Remiantis pedagogine, psichologine ir metodine literatūra, atlikus tyrimą siūlomos tokios metodinės rekomendacijos:

Atkreipti dėmesį į tai, jog bendrojo lavinimo mokyklos nėra kokybiškai pasirengusios saugiam interneto vartotojų ugdymui.

Bendrojo lavinimo mokykloms siekiant stiprinti saugų interneto vartojimą organizuoti renginius, akcijas, renginių ciklus, konkursus, tėvų ir pedagogų švietimą mokyklos mastu bei skatinti tėvų ir mokinių įsitraukimą į mokyklos bendruomeninį gyvenimą. Bendrojo lavinimo mokyklos turi galimybę įsitraukti į valstybės mastu vykdomą TEOBUSO „Saugesnio interneto akademijoje ant ratų“, „Saugesnis internetas LT“ programos veiklą ar naudotis šių projektų eigoje parengtais šaltiniais. Taip pat kreiptinas dėmesys į tai, kad bendrojo lavinimo mokykloms svarbu tarpusavyje dalintis gerąja darbo patirtimi siekiant stiprinti paauglių saugų interneto vartojimą.

Pedagogams į ugdomąjį procesą įsitraukti temas apie saugų interneto vartojimą bei periodiškai su mokiniais ir tėvais diskutuoti apie interneto pavojus ir galimybes, informuoti, kaip išvengti ar kur kreiptis susidūrus su sunkumais virtualioje erdvėje. Pedagogai turi stiprinti ir nuolat atnaujinti žinias apie saugų interneto vartojimą, dalyvaujant valstybiniu mastu organizuojamose prevencinėse programose, forumuose, seminaruose ar įsitraukti į nuotolinių kursų mokymą bei su kitais pedagogais dalinantis gerąja darbo praktika. Stiprinant mokinių saugų interneto vartojimą svarbu, kad pedagogai kartu su mokiniais kurtų saugumą užtikrinančias taisykles internete bei tėvams rekomenduotų apsaugos ir filtravimo priemones. Bendradarbiavimas su tėvais vykdomas skatinant tėvus įsitraukti bei domėtis apie mokykloje vykstančius renginius, konkursus, akcijas, renginių ciklus, susijusius su saugumą internete stiprinančiais organizuojamais užsiėmimais. Pedagogams pravartu geriau susipažinti su priemonėmis, padedančiomis išvengti pavojų internete ir siūlyti jas taikyti tėvams, pedagogiškai šviesti tėvus apie tai, kaip paauglius reikia mokyti tapti saugiais interneto vartotojais.

Kompleksiškai panaudojus visas prevencines priemones kryptingai vyks kokybiškas saugaus interneto vartojimo ugdymas.

LITERATŪRA

1. 2007 m. gimtosios kalbos (žodžiu) pasiekimų patikrinimo temos ir požemės. (2007). [Žiūrėta 2011 – 04 – 25]. Prieiga per internetą: <http://ualgiman.dtiltas.lt/2007_m..html>
2. *Apie programą „Saugesnis internetas“* [Žiūrėta 2011 – 01 – 06]. Prieiga per internetą <<http://www.draugiskasinternetas.lt/lt/youth/apie>>
3. Arnatkevičiūtė L.(2007). Paauglys smurto akivaizdoje: kaip išsaugoti savo veidą? [Žiūrėta 2009 – 10 – 12]. Prieiga per internetą <<http://rubinaitis.lnb.lt/index.php?2100243374>>;
4. Aš – už saugų internetą. (2011) [Žiūrėta 2011 – 04 – 25]. Prieiga per internetą: <<http://www.romuvospm.lt/index.php/titulinis/35-nauja/274-a-u-saug-internet>>
5. Bagdonaitė N. (2010). Priklausomybė nuo interneto bei socialinių tinklalapių. [Žiūrėta 2011 – 01 – 20]. Prieiga per internetą: < <http://www.prevencija.lt/priklausomybe-nuo-interneto-bei-socialiniu-tinklapiu/>>
6. Bagdonaitė N. (2011). Problemiškas interneto naudojimas paauglystėje. [Žiūrėta: 2011 – 04 – 02], Prieiga per internetą <<http://www.prevencija.lt/problemiskas-interneto-naudojimas-paauglysteje/>>
7. Berns R. (2008). *Vaiko socializacija*. Vilnius: Poligrafijos ir informatikos leidykla.
8. Beresnevičienė D. (2003). *Jauno suaugusiojo psichologija: metodinis leidinys aukštosioms mokykloms*. Vilnius: Presvikos leidykla.
9. Bulotaitė L. (2009). *Priklausomybių anatomija*. Vilnius: Tyto albos leidykla.
10. Civilka M., Lamanuskas T., Osintaitė G. ir kt (2004). *Inormacinių technologijų teisė*. Vilnius: NVO Teisės Instituto leidykla.
11. Černius V. (2006). *Žmogaus vystimosi kelias: nuo vaikystės iki brandos*. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centro leidykla.
12. Dagienė V., Žandarė A. (2002). *Informatika. Informacijos technologija. I dalis*. Vilnius.: TEV leidykla. [Žiūrėta: 2011 – 04 – 29], Prieiga per internetą: <<http://www.scribd.com/doc/51613204/53/De%C5%A1imt-interneto-etiketo-taisykli%C5%B3>>
13. Domarkaitė G. (2010). Saugesnio interneto diena. [Žiūrėta 2011 – 04 – 25]. Prieiga per internetą: <<http://www.drasinkimeateiti.lt/NewsByCategory.aspx?CategoryID=474&NewsID=1413&Mode=8>>
14. Dovainienė J. (2011) Saugesnio interneto diena 2011. [Žiūrėti 2011 – 04 – 25]. Prieiga per internetą: <http://www.palemonas.kaunas.lm.lt/kitas/index.php?option=com_content&view=article&id=346:saugesnio-interneto-dienos-2011-renginiai-mokykloje&catid=34:projektai&Itemid=6>

15. Duran M. G. (2003). Internet addiction disorder. [Žiūrėta: 2010 – 05 – 06]. Prieiga per internetą: <<http://allpsych.com/journal/internetaddiction.html>>
16. Europos Konvencija Dėl televizijos be sienų. 1989 m. gegužės 5 d. Strasbūras. [Žiūrėta: 2011 – 01 – 22]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=95905&p_query=&p_tr2=>>
17. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. 1950 metų lapkričio 4 diena. Roma. [Žiūrėta 2011 – 01 – 22]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=19841>
18. Flash Games. (2011). [Žiūrėta 2011 – 01 – 23]. Prieiga per internetą: <<http://www.flashgames.lt/>>
19. Fraser M., Dutta S. (2010). *Mano virtualieji aš*. Vilnius: Eugrimos leidykla.
20. Giddens A. (2005). *Sociologija*. Kaunas: Poligrafijos ir informatikos leidykla.
21. Glodas M. (2010). Beveik kas antras vaikas internete atvirauja su nepažįstamaisiais. *Dialogas*, 7, p. 15.
22. Glodas M. (2008). Lietuviai labiausiai domisi saugumu internete. [Žiūrėta: 2011 – 01 – 13]. Prieiga per internetą: <<http://az.atn.lt/straipsnis/4629/lietuviai-labiausiai-domisi-saugumu-internete>>
23. Juodaitytė A., Šaparnytė E. (2008). Vaikų kompiuterinės kultūros komunikacinio diskurso empirinis tyrimas. *Acta Peadagogica Vilnensia*, 21, p 101 – 116.
24. Jurgaitis D. (Red.) (2000). Informacinės visuomenės formavimas ir etika internete. *Konferencija „Informacinės visuomenės formavimas ir etika internete“*. Šiauliai, 2000 m.
25. Kane J. ir Portin P. (2008). Smurtas ir technologijos. Belgija. [Žiūrėta: 2011 – 02 – 07], Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice_home/daphnetoolkit/files/others/booklets/07_daphne_booklet_7_lt.pdf>
26. Kutner L., Olson Ch. K. (2008). *Vaikystė prie kompiuterio*. Vilnius: Baltų lankų leidykla.
27. Larose R., Rifon N. J., Enbody R. (2008). Promoting personal responsibility for internet safety. [Žiūrėta: 2010 – 05 – 06]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?hid=111&sid=b9a6f3cd-bf3e-49c4-aa596b6965068f68%40sessionmgr113&vid=10&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=31317843>>
28. Levanaitė K. (2009). Saugus internetas – ar tai įmanoma? [Žiūrėta: 2011 – 01 05]. Prieiga per internetas: <http://www.zebra.lt/lt/laikas_sau/mamoms/paauglyste/saugus-internetas-ar-tai-imanoma-146867.html>
29. Lukošiuūtė A. (2009). Nauja vaikų ir paauglių liga - virtualus supermenas. [Žiūrėta: 2009 – 10 – 12]. Prieiga per Internetą: <<http://www.santarve.lt/article/articleview/274/1/130/>>

30. *Lietuvos Respublika Administracinių teisės pažeidimų kodekse. 1999 m. liepos 1 d. Nr. VIII-1278 Vilnius.* [Žiūrėta 2011 – 01 – 22]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=325275>
31. *Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas. 1996 m. birželio 11 d. Nr. I-1374. Vilnius.* [Žiūrėta: 2011 – 01 – 22] Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=231799>
32. *Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968.* [Žiūrėta 2011 – 01 -22]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=111555>
33. *Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864. Vilnius.* [Žiūrėta 2011 – 01 – 22]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=107687>
34. *Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume.* [Žiūrėta 2011 – 01 – 22]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=237975>
35. *Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas. 2006 m. liepos 11 d. Nr. X-75. Vilnius.* [Žiūrėta 2011 – 01 – 22]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=280580&p_query=&p_tr2=>>
36. *Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymas. 2002 m. rugsėjo 10 d. Nr. IX-106. Vilnius.* [Žiūrėta 2011 – 01 – 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=127060>>
37. *Lietuvos Respublikos Operatyvinės veiklos įstatymas. 2002 m. birželio 20 d. Nr. IX-965. Vilnius.* [Žiūrėta 2011 – 01 – 22]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=212375>
38. *Lietuvos Respublikos Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas. 1996 m. spalio 3 d. Nr. I-1562. Vilnius.* [Žiūrėta 2011 – 01 – 22]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=238324&p_query=&p_tr2=>>
39. *Lietuvos Respublikos Psichikos sveikatos priežiūros įstatymas. 1995 m. birželio 6 d. Nr. I-924. Vilnius.* [Žiūrėta 2011 – 01 – 22]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=259559&p_query=&p_tr2=>>
40. *Lietuvos Respublikos Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų pakeitimo įstatymas. 2000 m. sausio 11 d. Nr. VIII-1524. Vilnius.* [Žiūrėta 2011 – 01 – 22]. Prieiga per internetą: <http://skelbimas.lt/istatymai/teises_gauti_informacija_istatymas.htm>

41. Lietuvos Respublikos Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas. 1999 m. lapkričio 25 d. Nr. VIII-1443. Vilnius. [Žiūrėta 2011 – 01 – 22]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=214140>
42. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas. 2006 m. liepos 11 d. Nr. X-752. Vilnius. [Žiūrėta: 2011 – 01 – 22]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=280580&p_query=&p_tr2=>>
43. Masiliauskienė E. (2009). Vaikų kompiuterinės kultūros sklaidos sąlygos namų aplinkoje: kompiuterio svarba vaikui ir jo dalyvavimas kompiuterinėje veikloje. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2 (23), p. 167-173.
44. Masiliauskienė E. (2008). Vaikų kompiuterinės kultūros žaidybinis diskursas socialinės realybės konstravimo kontekste empirinio tyrimo metodologija ir rezultatai. *Mokytųjų ugdymas*, 11 (2), p. 86 – 101.
45. Metodinė medžiaga (2010). [Žiūrėta 2011 – 03 – 02]. Prieiga per internetą: <<http://kursai.bibliotekospazangai.lt/turinys/saugus-ir-draugiskas-internete>>
46. Mokyklų socialiniai pedagogai mokėsi apsaugoti vaikus internete, (2010) [Žiūrėta: 2011 – 01 – 23]. Prieiga per internetą: <<http://www.draugiskasinternetas.lt/lt/main/press?id=9392>>
47. Münsterer M. (2010). Kinder surfen im Internet - Ein kleines 1 x 1 für Erziehungsberechtigte. [Žiūrėta: 2011 – 01 – 14]. Prieiga per internetą: <http://www.familienhandbuch.de/cmain/f_Fachbeitrag/a_Erziehungsbereiche/s_1071.html>
48. Navaitis G. (2009). Internetinės pažintys. [Žiūrėta 2010 – 05 – 15]. Prieiga per internetą: <http://www.technologijos.lt/n/mokslas/zmogus_ir_medicina/straipsnis?name=straipsnis-7106&t=/121/332/335/336/338/1908&l=6>
49. Navaitis G. (2007). *Psichologinė parama paaugliams ir jų tėvams*. Vilnius. UAB Krontos leidykla.
50. Nekrasova N., Nekrasova Z. (2008). *Kaip atitraukti vaikus nuo kompiuterio ir ką daryti toliau*. Kaunas: Mijalbo leidykla.
51. NETtiquette, (2010). [Žiūrėta 2011 – 01 – 12] Prieiga per internetą: <<http://www.nettiquette.eu/lt/>>
52. Pakalkaitė L. (2001). Internetas: randame ar prarandame? *Psichologija Tau*. 5, p. 34.
53. Pakalkaitė L. (2007) Atsargiai – paauglystė. *Psichologija Tau*. 1, p 36 – 39.
54. Panevėžio „Verdenės“ pagrindinės mokyklos informacinių komunikacinių technologijų strategija 2008-2012 m. (2008). [Žiūrėta 2011 – 04 – 25]. Prieiga per internetą: <<http://www.ipc.lt/doc/IKT/Panevezio%20Verdenes%20pagrindine%20mokykla.pdf>>
55. *Papildomi patarimai ir programos Jūsų kompiuterio saugumui patikrinti*. (2006). [Žiūrėta 2011 – 02 – 17]. Prieiga per internetą: <http://web.esaugumas.lt/CD/cd/patarimai6_aps.htm>

56. Pas psichoterapeutą – dėl interneto. (2008) [Žiūrėta: 2009 – 12 – 12]. Prieiga per internetą: <<http://www.balsas.lt/naujiena/210010/pas-psichoterapeuta-del-interneto>>.
57. Petruševičienė A., Grigalienė J. (2010). Tik nesėdėkime rankų sudėję. *Dialoga*, 11, p. 10.
58. PKO News. (2010). [Žiūrėta 2010 – 02 – 03]. Prieiga per internetą: <<http://www.center-school.org/pko/>>
59. Plankis J. (2005). Saugesnis internetas mokinių akimis. *Seminaras šalies pedagogams „Internetas – privalumai ir grėsmės”* Vilnius. 2005 m. spalio 3 – 4 d. [Žiūrėta 2010 – 01 – 24]. Prieiga per internetą: <<http://www.draugiskasinternetas.lt/lt/youth/news?id=1952>>
60. Riškienė S. (2009). Saugesnis internetas – būtinybė mokiniams ir iššūkis mokytojui. [Žiūrėta: 2011 – 02 – 05], Prieiga per internetą: <<http://www.draugiskasinternetas.lt/lt/main/news?id=9114>>
61. Safe – New social networking safety programme for primary schools launches, (2010). [Žiūrėta 2011 – 01 – 03]. Prieiga per internetą: <<http://www.digitalme.co.uk/safe/Launch%20event%20hand%20out.pdf>>
62. Saugesnio interneto diena mano mokykloje. (2010) [Žiūrėta 2011 – 04 – 25]. Prieiga per internetą: <http://www.eklase.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=1052:saugesniointerne-todienapasiruosimas&catid=13:klveikla&Itemid=31>
63. Saugesnis internetas LT AN-HL Metinė viešoji ataskaita (2009). [Žiūrėta 2011 – 01 -24]. Prieiga per internetą: <<http://www.draugiskasinternetas.lt/repository/dokumentai/Metine%20ataskaita%20SIP%202009.pdf>>
64. „Saugesnis internetas LT“ Galutinė viešoji ataskaita 2007-2009. (2007). [Žiūrėta 2011 – 04 – 25]. Prieiga per internetą: <http://www.draugiskasinternetas.lt/repository/Saugesnis%20Internetas%20LT_galutine%20vie-soji%20ataskaita_2007-2009_web%20versija.pdf>
65. *Saugaus naršymo internete taisyklės* (2011). [Žiūrėta: 2011 – 02 – 26]. Prieiga per internetą: <http://www.slideshare.net/microsoftlt/saugaus-narymo-internete-taisykls>.
66. Saukienė I. (2009). Naujas psichologų galvos skausmas – elektroninės patyčios. [Žiūrėta: 2009 - 10 – 12]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/education/naujas-psichologu-galvos-skausmas--elektronines-patycios.d?id=23630130>>
67. Sergijenko D. (2011). Paaugliai internete pernelyg drąsiai elgiasi neįvertindami pavojų. [Žiūrėta 2011 – 01 – 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.balsas.lt/naujiena/521554/paaugliai-internete-pernelyg-drasiai-elgiasi-neivertindami-pavoju>>

68. Šerikovienė S., Štaupienė R., Pakalnienė I. ir kt. (2010). Saugesnio diena mano mokykloje. [Žiūrėta: 2011 – 01 – 23]. Prieiga per internetą: <[http://portalas.emokykla.lt/vkk/siteassets/sitepages/pretendentų darbu pristatymai/silvija_serikoviene_ir_kt_2010.ppt](http://portalas.emokykla.lt/vkk/siteassets/sitepages/pretendentų_darbu_pristatymai/silvija_serikoviene_ir_kt_2010.ppt)>
69. She V. (2004). Netiquete. [Žiūrėta: 2011 – 03 – 12]. Prieiga per internetą: <<http://www.albion.com/netiquette/corerules.html>>
70. Stay Safety Online. (2010). [Žiūrėta 2011 – 02 – 03]. Prieiga per internetą: <http://www.alderton-jun.essex.sch.uk/page_viewer.asp?page=Stay+Safe+Online!&pid=6>.
71. Stankevičienė K. (2010). Kompiuteris iššūkis tėvams ir vaikams. [Žiūrėta 2011 – 04 – 10]. Prieiga per internetą: <<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/teveliams/kompiuteris--issukis-tevams-ir-vaikui/2392>>
72. Stasiulevičienė E. (2011). Saugesnio interneto diena. [Žiūrėta: 2011 – 02 – 15]. Prieiga per internetą: <<http://www.drasinkimeateiti.lt/NewsByCategory.aspx?CategoryID=1340&NewsID=5771&Mode=8>>
73. Steponienė J. (2008). Ar mokame naudotis papildoma galva? *Švietimo naujienos. Informacinis leidinys. 2 (257)*, p. 6 – 7.
74. Šaparnytė E. (2007). Vaikų kompiuterinės kultūros edukacinis diskursas socialinės realybės konstravimo kontekste: daktaro disertacija. Šiaulių universitetas. Šiauliai.
75. Tips for Safe Internet Use (2003). [Žiūrėta: 2011 – 02 – 05] Prieiga per internetą: <<http://education.alberta.ca/teachers/resources/internettips.aspx>>
76. *Vaiko teisių konvencija* (1995). Vilnius.
77. Vaikų ir jaunimo akcija „Lietuvos Respublikos Seimas atveria duris Tarptautinei Saugesnio interneto dienai“, (2011) [Žiūrėta 2010 – 01 – 15]. Prieiga per internetą: <<http://www.draugiskasinternetas.lt/lt/main/news?id=9764>>
78. Žaidimai online (2011). [Žiūrėta 2011 - 01 – 23]. Prieiga per internetą: <<http://www.zaidimaionline.lt/index.php>>
79. *Žiniasklaidos enciklopedija* (1997). Vilnius: Prado leidykla.
80. Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas, tarptautinė konferencija. (2003). Vilnius, 2003 m. gruodžio 5 – 6 d.
81. *Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6, ir 7.* (Roma, 1950 metų lapkričio 4 diena). [Žiūrėta 2011 – 01 – 22] Prieiga per internetą: <http://www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20DOKAI/Zmogaus_teisiu_ir_pagrindiniu_laisviu_apsaugos_konvencija.pdf>.

PRIEDAI